NEMZETI SZOCIÁLPOLITIKAI INTÉZET

# JOGSZABÁLY/JOGISMERET-AKTUALIZÁLÁS, ELLÁTOTTI, GYERMEK- ÉS BETEGJOGOK

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

# Jogszabály/jogismeret-aktualizálás, ellátotti, gyermek- és betegjogok

## HALLGATÓI TANANYAG


### Szerzők

dr. Ecsédi Orsolya

Helmle Péterné dr.

dr. Mattenheim Gréta

Dr. Bagi Krisztina

### Szakmai lektor

Dr. Bagi Krisztina



**EFOP-3.8.2-16-2016-00001 és a VEKOP-7.5.1-16-2016-00001 azonosítószámú, Szociális humán erőforrás fejlesztése című kiemelt projekt**

**Az EFOP-3.8.2-16-2016-00001 és a VEKOP-7.5.1-16-2016-00001 azonosítószámú, Szociális humán erőforrás fejlesztése című kiemelt projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.**

A kiadvány a Nemzeti Szociálpolitikai Intézet

**EFOP-3.8.2-16-2016-00001 és a VEKOP-7.5.1-16-2016-00001**

**azonosítószámú,**

**Szociális humán erőforrás fejlesztése című kiemelt projekt**

**keretében készült**

Kiadja Nemzeti Szociálpolitikai Intézet

1138 Budapest, Váci út 191.

Telefon: +36 1 450 32 30, +36 1 450 32 40

www.nszi.hu

Felelős kiadó Dr.Tóth Tibor főigazgató

Budapest, 2021

## Tartalom

**1. A szociális szolgáltatások rendszere** ..... **8**

1.1. A szociális szolgáltatások jellemzői és a szociális ellátórendszer felépítése ..... **10**

1.1.1. A szociális szolgáltatásokra vonatkozó legfontosabb jogszabályok ..... 10

1.1.2. A szociális szolgáltatási rendszer jellemzői és felépítésének áttekintése ..... 10

1.2. A szociális pénzbeli és természetbeni ellátásokról röviden ..... **12**

1.3. Szociális alapszolgáltatások ..... **14**

1.3.1. Falugondnoki és tanyagondnoki szolgáltatás ..... 15

1.3.2. Étkeztetés ..... 15

1.3.3. Házi segítségnyújtás ..... 16

1.3.4. Családsegítés ..... 17

1.3.5. Jelzőrendszeres házi segítségnyújtás ..... 17

1.3.6. Közösségi ellátások ..... 18

1.3.7. Támogató szolgáltatás ..... 19

1.3.8. Utcai szociális munka ..... 19

1.3.9. Nappali ellátás ..... 20

1.4. Szociális szakosított ellátások ..... **21**

1.4.1. Ápolást, gondozást nyújtó intézmények ..... 22

1.4.2. Rehabilitációs intézmények ..... 25

1.4.3. Lakóotthonok ..... 26

1.4.4. Átmeneti elhelyezést nyújtó intézmények ..... 27

1.4.5. Támogatott lakhatás ..... 28

1.5. Gyakorlati feladat - önellenőrző tesz ..... **Hiba! A könyvjelző nem létezik.**

**2. A gyermekvédelem rendszere** ..... 29

2.1. A gyermekvédelmi rendszer jellemzői és felépítése ..... **31**

2.1.1. A gyermekvédelem fogalma, a gyermekvédelem és a gyámügyek elhatárolása, egymáshoz való viszonya, alapelvek a gyermekvédelemben ..... 31

2.1.2. A gyermekvédelmi terület legfontosabb jogszabályai ..... 32

2.1.3. A gyermekvédelmi rendszer jellemzői és felépítésének áttekintése ..... 32

2.1.4. A gyermekvédelmi jelzőrendszer ..... 35

2.2. A gyermekvédelmi pénzbeli és természetbeni ellátásokról röviden ..... **36**

2.3. A gyermekjóléti alapellátások ..... **37**

2.3.1. Gyermekjóléti szolgáltatás ..... 38

2.3.2. Gyermekek esélynövelő szolgáltatásai ..... 39

2.3.3. Gyermekek napközbeni ellátása ..... 40

2.3.4. Gyermekek átmeneti gondozása ..... 41
2.4. A gyermekvédelmi szakellátások ..... **42**
2.4.1. Otthont nyújtó ellátás ..... 42
2.4.2. Utógondozói ellátás ..... 43
2.4.3. Területi gyermekvédelmi szakszolgáltatás ..... 44
2.5. A gyermekvédelmi gondoskodás keretébe tartozó hatósági intézkedésekről és a javítóintézeti ellátásról röviden ..... **45**
2.5.1. Védelembe vétel, hátrányos és halmozottan hátrányos helyzet megállapítása, a megelőző pártfogás elrendelése ..... 45
2.5.2. Ideiglenes hatályú elhelyezés, nevelésbe vétel, nevelési felügyelet elrendelése ..... 46
2.5.3. Utógondozás, utógondozói ellátás elrendelése ..... 48
2.5.4. Családbafogadás ..... 49
2.5.5. A javítóintézetek a gyermekvédelem rendszerében, a javítóintézeti nevelés és ellátás .... 49
2.6. A nevelőszülői foglalkoztatási jogviszonyról és a gyermekvédelmi gyámságról röviden ..... **49**
2.7. Gyakorlati feladat – a gyermekvédelmi rendszer felépítésével kapcsolatban ..... Hiba! A könyvjelző nem létezik.
**3. A szociális, gyermekjóléti és gyermekvédelmi feladatok ellátása a szolgáltatókra, intézményekre vonatkozó szabályok** ..... 51
3.1. A szociális szolgáltatási feladatok ellátására kötelezettek, a feladatok ellátásának módja ..... **52**
3.1.1. Önkormányzati feladatellátás ..... 53
3.1.2. A Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság szerepe a szociális szolgáltatások biztosításában ..... 54
3.1.3. Egyházi és nem állami szerepvállalás a szociális ellátásokban. ..... 55
3.2. A gyermekvédelmi feladatok ellátására kötelezettek, a feladatok ellátásának módja ..... **56**
3.2.1. Önkormányzati feladatellátás ..... 56
3.2.2. A Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság szerepe a gyermekvédelmi ellátások biztosításában ..... 58
3.2.3. Egyházi és nem állami szerepvállalás a gyermekjóléti és gyermekvédelmi ellátásokban. . 58
3.3. A szociális, gyermekjóléti és gyermekvédelmi szolgáltató tevékenység folytatásának feltételei ..... **59**
3.3.1. A szolgáltatói nyilvántartásra és a szolgáltatói nyilvántartásba vételre vonatkozó legfontosabb szabályok, az engedélyezési eljárás ..... 59
3.3.2. A szolgáltató tevékenység folytatásának ellenőrzése ..... 60
3.3.3. Befogadási szabályok a szociális és a gyermekvédelmi területen, a befogadás visszavonása 62
3.3.4. Jogszabálysértő működés szankcionálása ..... 65
3.4. A szociális és gyermekvédelmi ellátórendszer finanszírozása ..... **65**
3.4.1 A személyes jellegű szociális és gyermekjóléti szolgáltatások finanszírozásának általános szabályai ..... 66

3.5. A személyes gondoskodást nyújtó fenntartók feladat- és jogköre ..... **66**

3.6. Önellenőrző teszt ..... Hiba! A könyvjelző nem létezik.

**4. A szociális, gyermekjóléti és gyermekvédelmi szolgáltatások, ellátások igénybevevőire vonatkozó szabályok** ..... 69

4.1 A szociális szolgáltatások igénybevételére vonatkozó szabályok ..... **69**

4.1.1. Az ellátás igénybevételének módja ..... 69

4.1.2. Az ellátás igénybevételéről szóló megállapodás ..... 70

4.1.3. Tájékoztatási kötelezettség ..... 71

4.2. A gyermekjóléti és gyermekvédelmi ellátások igénybevételére vonatkozó szabályok ..... **72**

4.2.1. Az ellátás igénybevételének módja – önkéntesség és igénybevételre kötelezés ..... 72

4.2.2. Az ellátás igénybevételéről szóló megállapodás ..... 72

4.2.3. Tájékoztatási kötelezettség ..... 73

4.2.4. Az ellátás megszüntetése ..... 74

4.3. A térítési díjra vonatkozó szabályok a szociális területen ..... **74**

4.4. A térítési díjra vonatkozó szabályok a gyermekvédelmi területen, a gondozási díj ..... **76**

4.5. Esetfeldolgozás a térítési díj megállapításával kapcsolatban (zsebpénz számítás nélkül) Hiba! A könyvjelző nem létezik.

**5. Ellátotti jogok, betegjogok alkalmazása a szociális szolgáltatások terén, gyermeki jogok** .... 78

5.1. Ellátotti jogok ..... **78**

5.1.1. A teljes körű ellátáshoz való jog ..... 78

5.1.2. Az egyenlő bánásmód követelményének megtartása és a jövedelmi rászorultság vizsgálatának kivételessége ..... **79**

5.1.3. Az intézmény működésével, gazdálkodásával kapcsolatos legfontosabb adatok megismeréséhez való jog ..... 80

5.1.4. Az alapvető emberi jogokra figyelemmel lévő ellátáshoz való jog ..... 80

5.1.5. Az ellátott személyes adatainak védelméhez és titokvédelméhez való joga ..... 81

5.1.6. Személyes használati tárgyakhoz és a vagyontárgyak védelméhez való jog ..... 81

5.1.7. Az ellátott joga az intézményen belüli szabad mozgásra, a kapcsolattartásra és a látogatók fogadására ..... 81

5.1.8. Az ellátott panaszjoga ..... 82

5.1.9. Egyes ellátotti csoportok speciális jogai ..... 82

5.1.10. Betegjogok alkalmazása a szociális szolgáltatások terén ..... 83

5.2. Az ellátotti jogok védelme ..... **83**

5.2.1. Ellátottjogi képviselő ..... 83

5.2.2. Érdekképviseleti fórum ..... 84

5.2.3. Ellátotti önkormányzat ..... 85

5.3. Korlátozó intézkedés alkalmazása a szociális intézményekben ..... **85**

5.4. Gyermeki jogok **86**

5.4.1. Gyermeki jogok definíciója, nemzetközi szabályozásának áttekintése, különös tekintettel a Gyermekjogi Egyezményre 86

5.4.2. Gyermeki jogok a hazai jogszabályi környezetben – az Alaptörvény, a családvédelmi törvény és a gyermekvédelmi törvény vonatkozó rendelkezéseinek rövid áttekintése 87

5.4.3. A gyermek mindenek felett álló érdeke, és ennek érvényesítése a jogszabályok alkalmazása során 87

5.4.4. Családban történő nevelkedés joga 88

5.4.5. A gyermek helyettesítő védelemhez való joga, a nevelésbe vett gyermekek jogai 88

5.4.6. A gyermek véleménynyilvánításhoz és tájékoztatáshoz való joga 90

5.4.7. A gyermek származás megismeréséhez fűződő joga, valamint kapcsolattartási joga 90

5.4.8. Egyes, speciális helyzetben lévő gyermekek fokozott védelemhez való joga – a hátrányos helyzetű és halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek jogai, a fogyatékos, tartósan beteg gyermek jogai 90

5.4.9. A gyermek védelme az ártalmas környezeti és társadalmi hatásokkal, káros szerekkel és a média káros hatásaival szemben 91

5.4.10. A bántalmazással szembeni védelem joga 92

5.5. A gyermeki jogok védelme **94**

5.5.1. A gyermeki jogok védelmének kötelezettsége 94

5.5.2. A gyermekvédelem rendszerében érvényesülő foglalkoztatási tilalmak, az alkalmasság vizsgálata a gyermeki jogok védelme érdekében 94

5.5.3. A gyermekjogi képviselő 95

5.5.4. Érdekképviseleti fórum és gyermekönkormányzat 95

5.5.5. A gyermekek érdekeinek védelme az egyes eljárásokban 96

5.6. Esettanulmány feldolgozása az ellátotti/gyermeki jogokkal összefüggésben Hiba! A könyvjelző nem létezik.

Ajánlott irodalom: 97

## Előszó

Köszöntjük az 5 órás ***Jogszabály/jogismeret-aktualizálás, ellátotti, gyermek- és betegjogok*** c. szakmai e-learning típusú képzésen!
Ez a modern képzési forma, ledöntve a térbeli és időbeli határokat, lehetővé teszi a képzés tananyagához való rugalmas hozzáférést és annak egyéni ütemben történő elsajátítását.

- A képzés teljes tartalmát a megadott elektronikus felületen éri el. A tananyag feldolgozására az Ön által meghatározott időbeosztásban és ritmusában kerülhet sor a megadott határidőig.
- A képzés vizsgával zárul, amit az elektronikus felületen tud teljesíteni a megadott határidőig. A határidő lejártát követően a teszt megírására nincs lehetőség.

**Mit ad Önnek a *Jogszabály/jogismeret-aktualizálás, ellátotti, gyermek- és betegjogok* c. továbbképzés, milyen kompetenciákkal bővül szakmai tudása?**
A továbbképzés célja, hogy a hatályos jogszabályi rendelkeések alapján a szociális, gyermekjóléti és gyermekvédelmi szolgáltatások rendszeréről átfogó tájékoztatást nyújtson; a résztvevők – munkakörüktől függetlenül – megismerjék a szociális, gyermekjóléti és gyermekvédelmi szolgáltatási rendszer alapjait és megszerezzék azokat az általános ismereteket, amelyek megalapozzák a speciális, a munkakörükhöz közvetlenül kapcsolódó továbbképzések sikeres elvégzését.

**Hogyan épül fel a *Jogszabály/jogismeret-aktualizálás, ellátotti, gyermek- és betegjogok* c. továbbképzés?**

| Tananyagegység | Óraszám | Forma |
|---|---|---|
| 1. Szakmai e-learning | 5 óra<br>(4 óra elmélet 1 óra gyakorlat) | e-learning |

***Általános forgatókönyvi utasítások a teljes tananyag e-learning felületre történő adaptációhoz***

Megvalósításra vonatkozó ötletek szabadszöveges megvalósításban:
A főszöveg, a tananyag tényleges szövege Arial 10; 1,15 sorközzel. Az új kifejezések, kulcsszavak vastagítással kiemelésre kerültek. Kérjük, hogy a szövegezésben alkalmazott betűtípusok (pl.: félkövér, dőlt) megtartását; valamint a fejezetek és alfejezetek címének feltüntetését, az azokhoz tartozó sorszámmal együtt. Fontos a tartalmak sorrendiségének megtartása.

Az ábrák a szövegbe építettek, javasoljuk megjelenítés során külön oldalra tenni. Egyes ábrák alatt (a forgatókönyvi utasítokban is megjelentetett), külön utasítások találhatóak, melyeket szintén szürke háttérbe helyeztünk.
Esettanulmányokat javasoljuk három oldalon megjeleníteni, a leírást (1. o.), a kapcsolódó kérdést (2. o.) és ezt követően a megoldás (3. o.) leírását.
Egyes szavak, kifejezések után kérünk piktogramot behelyezni, mely arra utal, hogy rákattintva egy a kifejezésre vonatkozó honlapot lehet megtekinteni, mely megtekintése csak ajánlott a hallgató számára. A honlap elérhetőségét pirossal írtuk be.

"Az alfejezetekhez tartozó **"Összefoglalás-Cél-Kulcsszavak-Tanulást segítő kérdések"** négyesének feltüntetése önálló képernyőn való elhelyezéssel javasolt.

Fontos, hogy felugró ablakban szükséges a törzsanyaghoz, magyarázó-, és opcionális szövegrészhez és az ábrákhoz tartozó, **lábjegyzetben feltüntetett források, hivatkozások** megjelenítése is.

Fontos, hogy ne lehessen átlépni a következő képernyőre a magyarázó szövegrész megnyitása nélkül (amennyiben az a résztvevő által kinyitandó ablakban jelenik meg)

Fontos, hogy a tananyag megtekintésének elkezdése előtt feltüntetésre kerüljön a résztvevők számára, a törzsanyag, magyarázó szövegrész és opcionális szövegrész eltérő célú tartalmának alábbi* rövid leírása és feltüntetésének módja; valamint, hogy az önellenőrző és vizsgakérdések a törzsanyagból és a magyarázó szövegrészből kerülnek ki.
*

- „A törzsanyag a főbb információkat tartalmazó szövegrész, mely a képzéshez kötődő tudástár alappilléreit képezi.
- A magyarázó szövegrész a törzsanyagot bővebben kifejtő tartalom, mely a szükséges tudást részletesebben kifejtve, segíti annak elmélyítését.
- Az opcionális szövegrész a képzés tananyagához kötődő érdekességeket tartalmazza, mely kiszélesíti a résztvevők témával kapcsolatos ismereteit.
- Az eltávolítandó részek **nem** kerülnek bele az e-learning tananyagba!

A törzsanyag tartalma elsőként jelenik meg a képernyőképeken, melyet a kötelezően megnyitandó ablakokkal vagy továbbgörgetés lehetőségével a magyarázó szövegrész kísér. Az opcionális szövegrészeket tartalmazó felugró ablakok megnyitása ajánlott, de nem kötelező."

A képernyőn azok **ábrák** feltüntetése szükséges, melyek esetében az ábrák száma a tartalom típusokhoz tartozó színek (zöld, sárga, kék) egyikével jelölt. pl.: Johari – ablak; ***6. ábra***

**A szövegközben feltüntetett forgatókönyvi utasítások szürke hátterű szövegkiemeléssel jelennek meg, majd összesítve a fejezet végén is megtalálhatóak**

***Forgatókönyvi utasítások a tananyag összes (1-5 fejezetek) önellenőrző kérdésére vonatkozóan***

Az önellenőrző kérdések az e-learning tananyagrészre kiterjedően, az egyes fejezetekhez kötődnek, megjelenítése így az adott fejezetek után célszerű. Az önellenőrző kérdések nem a vizsgateszt kérdései közül kerülnek ki, azonban a legtöbb hasonló tartalommal bír. A válaszok megjelölés után azonnal feltüntetendő az ellenőrzés. Hibás válasz esetén nincs lehetőség új próbálkozásra Az önellenőrző kérdések a vizsgateszt pontszámításába nem számítanak bele. Az alfejezetenként 2 db, összesen 10 db önellenőrző kérdés minden hallgató számára azonos. Az önellenőrző kérdések helyes válaszai zöld, félkövér betűtípussal jelöltek.

# 1. A szociális szolgáltatások rendszere

**Összegzés:** A szociális szolgáltatások rendszerének megismerése során számbavételre kerülnek a rendszer elemei pénzbeli és természetbeni ellátások, illetve alapszolgáltatás és szakosított ellátások, másnéven személyes gondoskodást nyújtó szolgáltatások szerint, a jogszabályi környezet és a szakmai ajánlások, útmutatók mentén.9

**Cél:** A fejezet célja a szociális szolgáltatások felépítésének, főbb jellemzőinek és rendszerének megismerése.

**Kulcsszavak:** szociális szolgáltatás, szociális alapszolgáltatás, szakosított ellátás, pénzbeli és természetbeni ellátások, fenntartó

**Tanulást segítő kérdések:**
Milyen személyes gondoskodást nyújtó szociális szolgáltatások léteznek Magyarországon?
Mely szervezetek, intézmények nyújtják a szociális szolgáltatásokat?
Ki jogosult szociális szolgáltatást igénybe venni?

## 1.1. A szociális szolgáltatások jellemzői és a szociális ellátórendszer felépítése

### 1.1.1. A szociális szolgáltatásokra vonatkozó legfontosabb jogszabályok

A szociális szolgáltatásokat, azok tartalmát, feltételrendszerét és a rájuk vonatkozó nyilvántartási rendszereket valamint a szolgáltatásnyújtás feltételeit, az ellenőrzés kereteit különféle jogszabályok határozzák meg.

A legfontosabb jogszabályok:

- a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény (továbbiakban: szociális törvény)
- a személyes gondoskodást nyújtó szociális intézmények szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló 1/2000. (I. 7.) SzCsM rendelet (továbbiakban: 1/2000. rendelet)
- a szociális, gyermekjóléti és gyermekvédelmi szolgáltatók, intézmények és hálózatok hatósági nyilvántartásáról és ellenőrzéséről szóló 369/2013. (X. 24.) Korm. rendelet (továbbiakban: Sznyr.)
- a személyes gondoskodást nyújtó szociális ellátások igénybevételéről szóló 9/1999. (XI. 24.) SzCsM rendelet (továbbiakban: Ir.)
- a gondozási szükséglet, valamint az egészségi állapoton alapuló szociális rászorultság vizsgálatának és igazolásának részletes szabályairól szóló 36/2007. (XII.22.) SzMM rendelet (továbbiakban: 36/2007. SzMM rendelet)
- a támogató szolgáltatás és a közösségi ellátások finanszírozásának rendjéről szóló 191/2008. (VII. 30.) Korm. rendelet
- a személyes gondoskodást nyújtó szociális ellátások térítési díjáról szóló 29/1993. (II. 17.) Korm. rendelet (Tr.)
- a szociális, gyermekjóléti és gyermekvédelmi igénybevevői nyilvántartásról és az országos jelentési rendszerről szóló 415/2015. (XII. 23.) Korm. rendelet (továbbiakban: Nyr.)
- az általános közigazgatási rendtartásról szóló 2016. évi CL. törvény (továbbiakban: Ákr.)

### 1.1.2. A szociális szolgáltatási rendszer jellemzői és felépítésének áttekintése

**A szociális szolgáltatások célja a szociális biztonság megteremtése és annak megőrzése.** A szociális ellátás feltételeinek biztosítása az állam központi szerveinek és a helyi önkormányzatoknak a

feladata. **Szociális szolgáltatást szociális szolgáltató vagy szociális intézmény nyújthat.** Szociális szolgáltató az a személy vagy szervezet, aki - nappali ellátás kivételével - szociális alapszolgáltatásokat nyújt, míg szociális intézmény az a személy vagy szervezet, aki nappali ellátást, bentlakásos intézményi ellátást vagy támogatott lakhatást nyújt. Szociális szolgáltatások létesítője és működtetője **a fenntartó**, típusa szerint állami, egyházi és nem állami fenntartót különböztetünk meg. Az állam fenntartói feladatainak ellátására kijelölt szerv a **Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság.** (továbbiakban: Főigazgatóság), weboldala a www.szgyf.gov.hu

A szociális szolgáltatások két fő típusra bonthatóak**, a pénzbeli és természetbeni ellátásokra,** valamint **a személyes gondoskodást nyúj szociális alapszolgáltatásokra és szociális szakosított ellátásokra.**
A pénzbeli és természetbeni ellátások elsősorban valamilyen jövedelemkiegészítő pénzbeli támogatást, vagy valamilyen támogatandó élethelyzetben, természetben nyújtott segítséget jelentenek. A pénzbeli támogatás vagy a természetbeni segítség önmagában nem mindig elégséges eszköz az egyén problémáinak megoldására.

**Az alapszolgáltatások jellemzően az igénybevevő otthonában vagy közvetlen lakókörnyezetében történnek**, az addigi életvitele folytatásának elérése érdekében. Az igénybevevőnek a szolgáltatás igénybevételéhez nem kell elhagynia az otthonát, vagy csak egy minimális távolságban – a közvetlen lakókörnyezetében – lévő helyszínre kell eljutnia. **Szakosított ellátás igénybevétele esetén az igénybevevő átmenetileg vagy tartós jelleggel bentlakásos otthonba költözik**, ahol életkorának és egészségi állapotának megfelelő speciális ellátást tudnak részére biztosítani. Amennyiben az igénybevevő önálló életviteléhez ennél fokozottabb segítségnyújtást igényel, és ez már nem valósítható meg az alapszolgáltatások nyújtásával, szakosított ellátás keretében kell gondoskodni róla.

A szakosított ellátást nyújtó intézménynek típusai az ápolást, gondozást nyújtó intézmény, a rehabilitációs intézmény, a lakóotthon, az átmeneti elhelyezést nyújtó intézmény és a támogatott lakhatás.

## A szociális ellátások rendszere

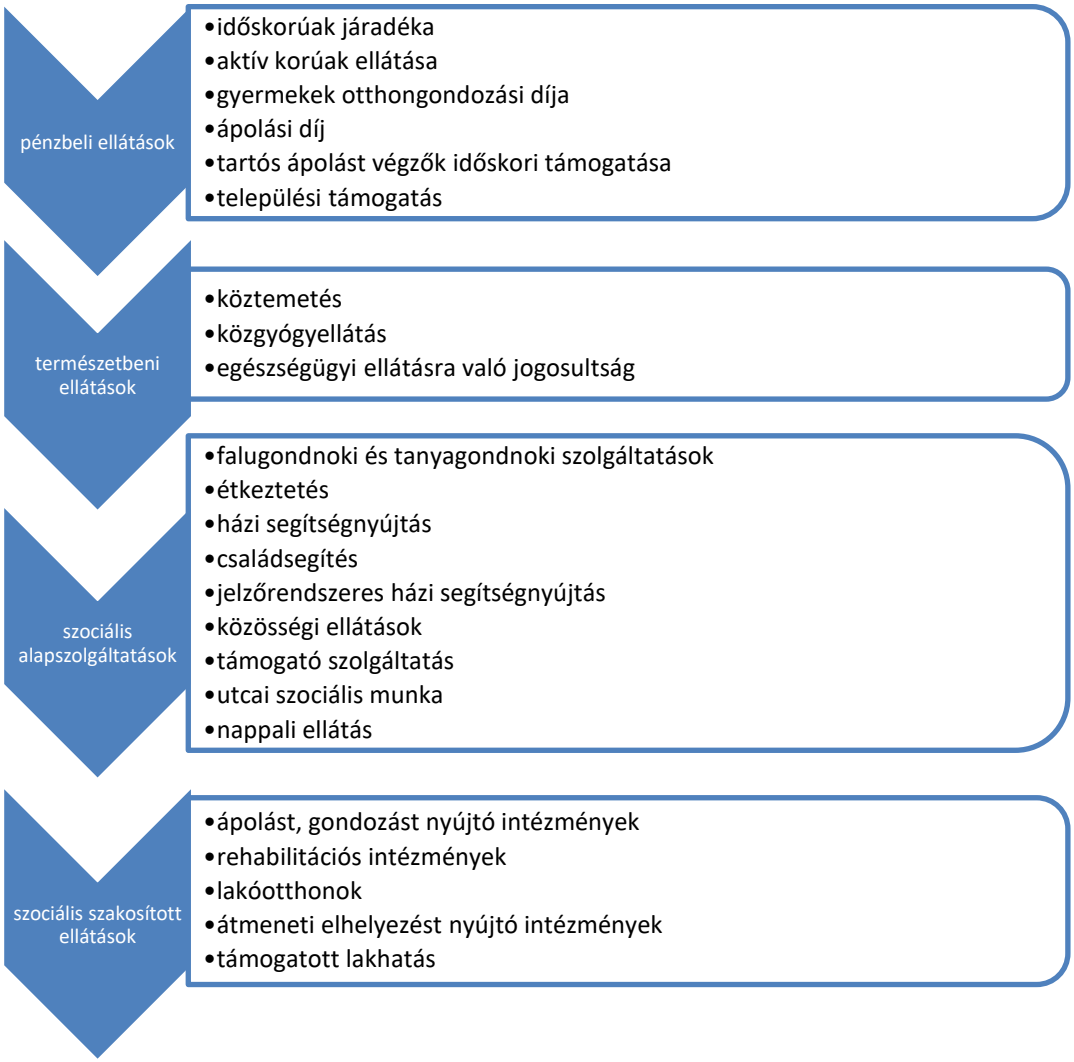


Az ábrát először egészében egy oldalon kérjük megjeleníteni, majd négy részletben, külön az ellátási formákat újra.

## 1.2. A szociális pénzbeli és természetbeni ellátásokról röviden

**A szociális pénzbeli ellátás a jogosult részére, jövedelme kiegészítésére, pótlására, illetve különös méltánylást érdemlő személyes élethelyzetére figyelemmel nyújtott támogatás.** Különös méltánylást érdemlő személyes élethelyzetre figyelemmel nyújtható pénzbeli szociális ellátás a tartós ápolást végzők időskori támogatása, a többi ellátás **szociális rászorultságtól függő pénzbeli ellátásnak** minősül.

A szociális rászorultságtól függő pénzbeli ellátásra való jogosultság megszűnik, ha a jogosultság megállapításának alapjául szolgáló feltételek már nem állnak fenn.

a. **Időskorúak járadéka** jogosult az az idős személy, aki megélhetést biztosító jövedelemmel nem rendelkezik. Nem tisztán segély típusú ellátás, hanem a nyugdíjbiztosítási rendszert kiegészítő ellátás. A jogosultság megállapítása a járási hivatal hatáskörébe tartozik.
b. **Aktív korúak ellátása** jogosult a hátrányos munkaerőpiaci helyzetű aktív korú személy és családja. Az ellátás igénybevételének feltétele, hogy az igénybe vevő és családja megélhetése más módon nem biztosított, a kérelmező keresőtevékenységet nem folytat. A jogosultság megállapítása a járási hivatal hatáskörébe tartozik.

ba) **Egészségkárosodási és gyermekfelügyeleti támogatás** az az aktív korúak ellátására jogosult személy részesülhet, aki egészségkárosodott személynek minősül, vagy 14 éven aluli kiskorú gyermeket nevel és a gyermek ellátását napközbeni ellátást biztosító intézményben nem tudják biztosítani.

bb) **Foglalkoztatást helyettesítő támogatás** jogosult az a személy, aki az aktív korúak ellátására való jogosultságát megállapították és nem tartozik a ba) pont alá.

c. **Gyermekek otthongondozási díja** jogosult az a **szülő,** aki a súlyos fogyatékosságából eredően önellátásra képtelen gyermekéről vagy a tartós betegségéből eredően önellátásra képtelen **gyermekéről gondoskodik.** A jogosultság megállapítása a járási hivatal hatáskörébe tartozik.

d. **Ápolási díj** a tartósan gondozásra szoruló személy otthoni ápolását, gondozását ellátó nagykorú hozzátartozó jogosult. Az ápolt betegségének és fogyatékosságának súlyosságához mérten alapösszegű, emelt összegű vagy kiemelt ápolási díj megállapítására van lehetőség. A jogosultság megállapítása a járási hivatal hatáskörébe tartozik.

e. **Tartós ápolást végzők időskori támogatása** az a személy jogosult, akinek az öregségi nyugdíjra való jogosultságát megállapították, és ezt megelőzően legalább 20 éven át saját háztartásában ápolta, gondozta gyermekét. Az érintett időszakban ugyanazon gyermekre tekintettel gyermekek otthongondozási díjában vagy ápolási díjban részesült, és ápolási díj esetén azt legalább egy év időtartamban emelt összegű ápolási díjként vagy kiemelt ápolási díjként folyósították, vagy tartósan beteg, fogyatékos gyermekére tekintettel gyermekgondozási segélyben vagy gyermekgondozást segítő ellátásban részesült. A támogatás nem minősül nyugellátásnak.

f. **Települési támogatás** nyújtható a szociális törvényben szabályozott pénzbeli vagy természetbeni ellátások kiegészítéseként. Az ellátás típusának és jogosultsági feltételeinek meghatározása a képviselő-testület hatáskörébe tartozik. Az önkormányzatok egyetlen kötelezettsége a rendkívüli települési támogatás nyújtása, melyet a létfenntartást veszélyeztető rendkívüli élethelyzetbe került, továbbá az időszakosan vagy tartósan létfenntartási gondokkal küszködő személyek részére kell nyújtania.

**A természetben nyújtott szociális ellátások** az igénylő valamely **támogatandó élethelyzetében nyújtanak segítséget**, a kialakult élethelyzethez igazodó **természetbeni formában.** Valamilyen társadalmilag elismert kiadás viseléséhez járulnak hozzá, azaz **kiadáskompenzáló ellátások.**

a. **köztemetés**– A haláleset helye szerinti illetékes települési önkormányzat képviselő testülete gondoskodik az elhunyt személy közköltségen történő eltemettetéséről, ha nincs, vagy nem lelhető fel az eltemettetésre köteles személy, vagy ez a személy az eltemettetésről nem gondoskodik. Célja az elhunyt személy méltó eltemettetésének biztosítása.

b. **közgyógyellátás**– A szociálisan rászoruló személy részére az egészségi állapota megőrzéséhez és helyreállításához kapcsolódó kiadások csökkentése érdekében biztosított hozzájárulás. Közgyógyellátás keretén belül az ellátott térítésmentesen jogosult meghatározott gyógyszerekre, gyógyászati segédeszközökre, azok javítására, illetve orvosi rehabilitáció céljából igénybe vehető gyógyászati ellátásokra.

ba) **alanyi közgyógyellátás** – A jogosultságot a rászorultsági feltételek közvetlen vizsgálata nélkül, a szociális törvényben meghatározott élethelyzet vagy egyéb, már megállapított jogosultság alapozza meg, pl. rokkantnyugdíjas vagy hadigondozott.

bb) **normatív közgyógyellátás** – A jogosultságot a rászorultsági feltételek közvetlen vizsgálatával állapítják meg, elbíráláskor vizsgálják az igénylő jövedelmi helyzetét és rendszeres gyógyító ellátásának költségét.

c. **egészségügyi ellátásra való jogosultság**– Azon személyek részére biztosítja az egészségügyi szolgáltatások térítésmentes igénybevételének hozzáférését, akik egészségügyi járulékfizetési kötelezettségüknek nem tesznek eleget, de szociálisan

rászorulnak. Az egészségbiztosítási ellátás nem teljes körű, kizárólag a természetbeni ellátásokra nyújt jogosultságot, tehát például a háziorvosi ellátás vagy járóbeteg szakellátás vehető szükség esetén igénybe, de betegség esetén természetszerűleg táppénz nem igényelhető. A fenti jogosultság alapján az egészségügy nyújtja a szolgáltatást, míg a járási hivatal csak a jogosultsági feltételeket vizsgálja és annak megállapítása esetén hatósági bizonyítványt állít ki.

### 1.3. Szociális alapszolgáltatások

2017-től az alapszolgáltatások esetében az 1/2000. (I.7.) SzCsM rendelet tartalmazza a szolgáltatási elemek meghatározását, azaz az egyes szolgáltatások részeként megjelenő tevékenységeket.

Az alapszolgáltatások szolgáltatási elemei a következők:

- *tanácsadás* az igénybevevő bevonásával történő, jogait, lehetőségeit figyelembe vevő, kérdésére reagáló, élethelyzetének, szükségleteinek megfelelő vélemény-, javaslatkialakítási folyamat, a megfelelő információ átadása valamilyen egyszerű vagy speciális felkészültséget igénylő témában, amely cselekvésre, magatartásra ösztönöz, vagy nemkívánatos cselekvés, magatartás elkerülésére irányul
- *esetkezelés* az igénybevevő szükségleteinek kielégítésére (problémájának megoldására, illetve céljai elérésére) irányuló, megállapodáson, illetve együttműködésen alapuló, tervszerű segítő kapcsolat, amely során számba veszik és mozgósítják az igénybevevő saját és támogató környezete erőforrásait, továbbá azokat a szolgáltatásokat és juttatásokat, amelyek bevonhatók a célok elérésébe, újabb problémák megelőzésébe
- *pedagógiai segítségnyújtás* szocializációs, pedagógiai, andragógiai és gerontológiai eszközökkel végzett tervszerű tevékenység, folyamat, amely viselkedések, attitűdök, értékek, ismeretek és képességek átadásának közvetlen és közvetett módját teszi lehetővé, gyakoroltatja, aminek eredményeként az igénybevevő lehetőséget kap képességei kiteljesítésére, fejlődésében egy magasabb szint elérésére
- *gondozás* az igénybevevő bevonásával történő, tervezésen alapuló, célzott segítés mindazon tevékenységek elvégzésében, amelyeket saját maga tenne meg, ha erre képes lenne, továbbá olyan rendszeres vagy hosszabb idejű testi-lelki támogatása, fejlesztése, amely elősegíti a körülményekhez képest legjobb életminőség elérését, illetve a családban, társadalmi státuszban való megtartását, visszailleszkedését
- *étkeztetés* gondoskodás hideg, illetve meleg ételről alkalmilag vagy rendszeresen a szolgáltatást igénybevevő lakhelyén, szolgáltatónál, egyéb étkezdében vagy közterületen
- *gyógypedagógiai segítségnyújtás* a fogyatékosságból adódó akadályoztatottság kompenzációjára szolgáló – a gyógypedagógia körébe tartozó – komplex tevékenységrendszer az igénybevevő, családja és környezete képességeinek legteljesebb kibontakoztatása, a funkciózavarok korrekciója és a rehabilitáció érdekében
- *felügyelet* az igénybevevő lakó- vagy tartózkodási helyén, illetve a szolgáltatásnyújtás helyszínén lelki és fizikai biztonságát szolgáló, személyes vagy technikai eszközzel, eszközökkel biztosított kontroll
- *háztartási vagy háztartást pótló segítségnyújtás* az igénybevevő segítése mindennapi életvitelében, személyes környezete rendben tartásában, mindennapi ügyeinek intézésében, valamint a személyes szükségleteinek kielégítésére szolgáló lehetőségek és eszközök biztosítása, ha ezt saját háztartásában vagy annak hiányában nem tudja megoldani
- *szállítás* javak vagy szolgáltatások eljuttatása az igénybevevőhöz, vagy az igénybevevő eljuttatása a közszolgáltatások, szolgáltatások, munkavégzés, közösségi programok, családi kapcsolatok helyszínére, ha szükségleteiből adódóan mindezek más módon nem oldhatóak meg
- *készségfejlesztés* az igénybevevő társadalmi beilleszkedését segítő magatartásformáinak, egyéni és társas készségeinek kialakulását, fejlesztését szolgáló helyzetek és alternatívák kidolgozása, lehetőségek biztosítása azok gyakorlására
- *lakhatás* az életkorhoz, egészségi állapothoz, családi állapothoz vagy helyzethez igazított, rövid vagy hosszú távú lakhatási lehetőség, amely elősegíti a személyes biztonságot és az emberi méltóság megőrzését, a tanulásban, a foglalkoztatásban és a közösségi életben való részvételt, illetve a családtagok közötti kapcsolat fenntartását

*megkeresés* szociális problémák által érintett vagy veszélyeztetett azon egyének közvetlen, illetve közvetett módon történő elérése vagy felkutatása (a releváns szolgáltatásokhoz való hozzájuttatás céljából), akik vélhetően jogosultak egy adott szolgáltatásra, de azt bármilyen okból elérni nem tudják

*közösségi fejlesztés* egy településrész, település vagy térség lakosságát érintő integrációs szemléletű, bátorító-ösztönző, informáló, kapcsolatszervező tevékenység, amely különböző célcsoportokra vonatkozó speciális igényeket tár fel, szolgáltatásokat kezdeményez, közösségi együttműködéseket valósít meg

### 1.3.1. Falugondnoki és tanyagondnoki szolgáltatás

A szolgáltatás célja az aprófalvak, illetve a kül- vagy egyéb belterületi lakott helyek intézményhiányból eredő hátrányainak enyhítése, a közszolgáltatások, az alapvető szükségletet kielégítő egyéb szolgáltatások, illetve az alapszolgáltatásokhoz való hozzáférés biztosítása, valamint az egyéni, közösségi szintű szükségletek teljesítésének segítése. A falugondnoki szolgáltatás ezer lakosnál kisebb lakosságszámú településen, a tanyagondnoki szolgáltatás legalább hetven, de legfeljebb négyszáz lakosságszámú kül- vagy egyéb belterületen nyújtható. A 1294/2019. (V. 27.) Korm. határozat alapján a falugondnoki szolgáltatás működtetéséhez kapcsolódó lakosságszámhatár 600 főről két lépésben 1000 főre emelkedik. 2020. január 1-jétől 800 fő és az alatti lakosságszámú településeken, 2022. január 1-jétől 1000 fő és az alatti lakosságszámú településeken lehet falugondnoki szolgáltatást működtetni.
A falu- vagy tanyagondnoki szolgálatnak rendelkeznie kell megfelelő gépjárművel.

A szolgáltatás részei: az 1/2000. (I.7.) SzCsM rendelet három kategóriába sorolja:

- a közvetlen személyes szolgáltatások alapfeladatai, pl. az egészségügyi ellátáshoz való hozzájutás biztosítása, gyermekek iskolába való szállítása,
- közvetlen személyes szolgáltatások kiegészítő feladatai, pl. az egyén hivatalos ügyei intézésének segítése vagy közösségi tevékenységek szervezése,
- közvetett szolgáltatások, pl. az önkormányzati fenntartási intézményekbe történő ételszállítás.

Szolgáltatási elemek a szállítás, megkeresés, közösségi fejlesztés.

A szolgáltatásra jogosultak köre nem meghatározott, vagyis bárkinek nyújtható, aki a meghatározott településen, illetve településrészen él.
Nem kötelező önkormányzati feladat.
A szolgáltatást térítésmentesen kell biztosítani.

### 1.3.2. Étkeztetés

Az étkeztetés szolgáltatás napi egyszeri meleg étkeztetés biztosítását jelenti azon rászorulók részére, akik azt önmaguk, illetve eltartottjaik részére tartósan vagy átmeneti jelleggel nem képesek biztosítani. A szolgáltatás nyújtása során napi legalább egyszeri meleg étkeztetést kell nyújtani, háziorvosi javaslatra diétás étkeztetést kell biztosítani. A szolgáltatás nyújtása nem csak munkanapokra terjed ki, igény esetén munkaszüneti napokon is biztosítani kell.
Az étkezés szolgáltatás keretében nyújtott étel az igénybevevőhöz három módon juthat el:

- étel kiszolgálása helyben fogyasztással – ebben az esetben egyéb feltételeket is biztosítani kell, mint például evőeszköz, kézmosási lehetőség, stb.,
- étel elvitele – a szolgáltatást igénybevevő az étel elszállításáról maga gondoskodik,
- lakásra szállítás – a szolgáltatást nyújtó gondoskodik az étel igénybevevőhöz való szállításáról.

Az étkeztetés szolgáltatás két altípusát különböztetjük meg, mely a szociális konyha és a népkonyha. A szociális konyha esetében az étel előállítása vagy melegítése, illetve kiszolgálása történik. Ebben az esetben nem csak napi egyszeri meleg étel biztosítása a cél, hanem ezt meghaladó, további étkezés is

nyújtható. A népkonyha altípus kiegészítő jellegű szolgáltatás, igénybevétele akkor lehetséges, ha az ellátott - élethelyzete miatt - más étkeztetési formát nem tud igénybe venni. Napi egytálétel alkalomszerű - tehát nem rendszeres - nyújtását biztosíthatja.

A szolgáltatásra jogosultak körét a rászorultság határozza meg. A rászorultság nem vagyoni, jövedelmi jellegű, hanem azt mutatja meg, hogy az egyén önmaga vagy eltartottai számára nem képes biztosítani a meleg ételt. A meleg étel biztosítás képességének hiánya lehet tartós vagy átmeneti, okai szerteágazóak. A rászorultságot megalapozhatja valamilyen esemény, például az idős szüleiről gondoskodó személy kórházi kezelése, vagy valamilyen állapot, pl. idős kor, fogyatékosság. A jogosultsági feltételek meghatározása önkormányzati feladat, így mindegyik önkormányzat helyi rendeletében, a saját területén élő lakosok szükségleteihez mérten alakíthatja ki azt.

Kötelező önkormányzati feladat.
A szolgáltatást a szociális konyha altípus esetén térítés ellenében, míg a népkonyha altípus esetén térítésmentesen kell biztosítani.

### 1.3.3. Házi segítségnyújtás

A házi segítségnyújtás a gondozási szükséglettel rendelkező, házi segítségnyújtást igénylő személyek részére nyújtott szolgáltatás. Célja, hogy a szolgáltatást igénybevevő önálló életvitelét saját otthonában, lakókörnyezetében, szükségleteinek megfelelően folytathassa. Az egyén szükségleteibe a fizikai, mentális és szociális szükségletek is beleértendők, így a szolgáltatásnyújtás köre igen szerteágazó.

A házi segítségnyújtás az igénybevevő és lakókörnyezete higiénés körülményeinek megtartását, háztartási, gondozási és ápolási feladatok elvégzését biztosítja, fizikai támogatást nyújt és a vészhelyzetek kialakulásának megelőzésében, elhárításában biztosít segítséget.

A szolgáltatás két tevékenységi körből áll, a személyi gondozás és a szociális segítés.

A szociális segítés tevékenységi formái:

- lakókörnyezeti higiénia megtartásában való közreműködés – takarítás, mosás, vasalás
- háztartási tevékenységben való közreműködés – bevásárlás, gyógyszerkiváltás, ételkészítésben való segítségnyújtás, mosogatás, ruhajavítás, közkútról vagy fúrt kútról vízhordás, tüzelő behordása stb.
- veszélyhelyzetek kialakulásának megelőzésében vagy annak elhárításában való közreműködés
- szociális intézménybe való beköltözés segítése

A személyi gondozás tevékenységi formái:

- a szociális segítés összes tevékenységi formája
- ellátást igénybevevővel segítő kapcsolat kialakítása – információnyújtás, tanácsadás, ügyintézés stb.
- gondozási, ápolási feladatok – mosdatás, étkeztetés, felületi sebkezelés, vérnyomásmérés, gyógyszerek adagolása, stb.

Igénybevételt megelőzően vizsgálni kell az igénybevevő gondozási szükségletét. ez az igénybevétel feltétele és ez adja meg a szolgáltató által nyújtandó tevékenységek körét.

A szociális segítés nyújtása a gondozási szükséglet mérése nélkül is indokolt abban az esetben, ha az ellátást igénylő a 65. életévét betöltötte és egyedül él; hetvenedik életévét betöltötte és lakása közműves víz és fűtés nélküli; 75. életévét betöltötte, vagy ha az ellátást igénylő egészségi állapota miatt lakását nem tudja elhagyni, vagy háztartási tevékenységeit nem, vagy csak részlegesen tudja ellátni, és ezt kezelőorvosa igazolja.

Ha az ellátás nyújtása közben változik a gondozási szükséglet mértéke, a szükségletmérést újból el kell végezni.

Kötelező önkormányzati feladat.
A szolgáltatás igénybevételéért térítési díjat kell fizetni.

Elágazás, a következő dokumentum elolvasása nem kötelező, csak ajánlott. A szakmai ajánlások teljes szövege elolvasható a mellékelt linkeken
https://szocialisportal.hu/vonalvezeto-hazi-segitsegnyujtas-szolgaltatast-biztositok-szamara/

### 1.3.4. Családsegítés

Az egyének vagy családok szociális vagy mentális jellegű problémáinak megoldásához, illetve a kríziskezeléshez nyújt segítséget. Célja ezek kiváltó okainak megelőzése, a krízishelyzet megszüntetése, továbbá az életvezetési képesség megőrzésére irányuló szolgáltatások nyújtása.
A családsegítés keretében biztosítani kell különösen
- a szociális, életvezetési és mentálhigiénés tanácsadást,
- az anyagi nehézségekkel küzdők számára a pénzbeli, természetbeni ellátásokhoz, a szociális szolgáltatásokhoz való hozzájutás megszervezését,
*c)* a szociális segítőmunkát, így a családban jelentkező működési zavarok, illetve konfliktusok megoldásának elősegítését,
*d)* a közösségfejlesztő programok szervezését, valamint egyéni és csoportos készségfejlesztést,
*e)* a tartós munkanélküliek, a fiatal munkanélküliek, az adósságterhekkel és lakhatási problémákkal küzdők, a fogyatékossággal élők, a krónikus betegek, a szenvedélybetegek, a pszichiátriai betegek, a kábítószer-problémával küzdők, illetve egyéb szociálisan rászorult személyek és családtagjaik részére tanácsadás nyújtását,
- a kríziskezelést, a nehéz élethelyzetben élő családokat segítő szolgáltatásokat,
- jelzőrendszeri készenléti szolgálatot.
*i)* a nagy létszámú intézmények átalakítását követően támogatott lakhatást igénybevevők utánkövetését biztosító esetmenedzseri feladatokat.

2016. január 1-jétől családsegítés csak gyermekjóléti szolgáltatással egy szervezeti keretben működhet, család- és gyermekjóléti szolgálat vagy család- és gyermekjóléti központ keretében.

A család- és gyermekjóléti központ a család szociális helyzetének átfogó vizsgálata alapján szociális diagnózist készít. A szociális diagnózis meghatározza az igénybe venni javasolt szociális szolgáltatásokat és – ide nem értve a gyermekek napközbeni ellátását – a gyermekjóléti alapellátásokat. A jogosultsági feltételek fennállása esetén a szociális diagnózis kötelezi a szociális, gyermekjóléti szolgáltatókat és intézményeket, amelyek kötelesek a szolgáltatásra vonatkozó igényt nyilvántartásba venni.

A család- és gyermekjóléti szolgálat működtetése kötelező önkormányzati feladat.
A szolgáltatást térítésmentesen kell biztosítani.

### 1.3.5. Jelzőrendszeres házi segítségnyújtás

A szolgáltatás azon **szociálisan rászoruló személyek részére nyújt segítséget, akik önálló életvitelük fenntartása mellett felmerülő krízishelyzetek elhárításához igényelnek segítséget.** A szolgáltatás az év minden napján, 24 órában működik. **Segélyhívás** esetén biztosítani kell az ügyeletes **gondozónak a helyszínen történő megjelenését**, saját hatáskörben megtehető intézkedések megtételét, valamint szükség esetén a felmerülő egészségügyi vagy szociális ellátás kezdeményezését.

Szolgáltatásra jogosultak azon szociális helyzetük vagy egészségügyi állapotuk miatt rászoruló idős, fogyatékos személyek vagy pszichiátriai betegek, akik a segélyhívó készüléket megfelelően használni tudják. A szociális rászorultság vizsgálata kötelező az igénybevétel megkezdése előtt.

A szolgáltatás tartalma:

- **diszpécserközpont** biztosítása, melyen a segélyhívásokat fogadja,
- a segítségnyújtást végző gondozókat foglalkoztató szakmai központ, amely biztosítja, hogy a gondozók 30 percen belül a helyszínre érjenek.

A diszpécserközpont és az igénybevevő oldalán is biztosítani kell a segélyhívó/fogadó készüléket és a jelzéstovábbító berendezést. A szolgáltatás **felügyelet** szolgáltatási elemet biztosít.

Az állam fenntartói feladatainak ellátására kijelölt Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság feladata, melyet saját intézménye vagy más fenntartóval kötött ellátási szerződés alapján nyújt.
A szolgáltatás igénybevételéért térítési díjat kell fizetni.

### 1.3.6. Közösségi ellátások

A közösségi ellátások célja az egyén otthonában, lakókörnyezetében, az önálló életvitele fenntartásában, valamint a további gyógyulását és rehabilitáció elősegítése érdekében történő támogatása.

A szolgáltatás egyik eleme **az egyén önálló életvitelének fenntartásában való segítés**, melyet a közösségi gondozó a családtagok és a lakókörnyezetben elérhető egyéb segítők, szakemberek bevonásával lát el. Másik elem **a rehabilitáció**, mely egészségügyi, pedagógiai és pszichoszociális rehabilitációt is jelent. A közösségi ellátás szorosan együttműködik az egészségügyi területtel (háziorvos, védőnő, pszichiáter, pszichiátriai vagy addiktológiai gondozó, pszichológus). a szolgáltató szakmai programjának tartalmaznia kell az együttműködés módját.

A közösségi ellátások két csoportja **a pszichiátriai betegek, valamint a szenvedélybetegek részére nyújtott közösségi alapellátás és a szenvedélybetegek részére nyújtott alacsonyküszöbű ellátás.**
Mindkét ellátás tanácsadás, esetkezelés, készségfejlesztés és gondozás szolgáltatási elemeket biztosít azzal, hogy az alacsonyküszöbű ellátás ezen felül megkeresés és közösségi fejlesztés szolgáltatási elemet is nyújt.

A **közösségi alapellátás** biztosítja a **meglévő képességek megtartását, fejlesztését, pszichoszociális rehabilitációt, tanácsadást, esetkezelést, szociális mentális gondozást.**
A szolgáltatást pszichiátriai betegek vagy szenvedélybetegek vehetik igénybe.
Nem kötelező önkormányzati feladat.
A szolgáltatás térítésmentesen vehető igénybe.

A **szenvedélybetegek alacsonyküszöbű ellátása igénybevételének nincs semmilyen előfeltétele.**
A szolgáltatás keretén belül biztosítani kell az orvosi vizsgálatokon, szűrővizsgálatokon való részvétel ösztönzését, ártalomcsökkentő szolgáltatásokat, illetve a krízisekezelést.

**A szolgáltatás szervezett megkereső munkára épül, melynek keretében az ellátatlan személyek felkutatása a cél,** majd ezt követően az alacsonyküszöbű ellátás nyújtása. A megkereső munka célszemélyei azok az egyének, vagy csoportok, akik kiszorultak az ellátórendszerből vagy bizalmatlanná váltak azzal szemben.

Az alacsonyküszöbű ellátást szenvedélybetegek vehetik igénybe. Nem kötelező önkormányzati feladat. biztosítását az állam egy meghatározott eljárásrend szerint kiválasztott fenntartókkal kötött szerződés útján támogatja.
A szolgáltatás térítésmentesen vehető igénybe.

Elágazás, a következő dokumentum elolvasása nem kötelező, csak ajánlott. A szakmai ajánlások teljes szövege elolvasható a mellékelt linkeken
https://szocialisportal.hu/szakmai-ajanlas-pszichiatriai-betegek-reszere-nyujtott-kozossegi-alapellatas-szolgaltatast-biztositok-szamara/
https://szocialisportal.hu/wp-content/uploads/2018/05/004_SzakmaiAjanlas_Szenvedelybetegek_Kozossegi_Ellatasa-1.pdf
https://szocialisportal.hu/szakmai-ajanlas-szenvedelybetegek-reszere-nyujtott-alacsonykuszobu-ellatas-szolgaltatast-biztositok-szamara/

### 1.3.7. Támogató szolgáltatás

**A fogyatékos személyek lakókörnyezetében történő ellátását biztosítja, lakáson kívüli közszolgáltatások elérésével, illetve a lakáson belüli speciális segítségnyújtással.**
Feladatai:

- személyi segítés – segítségnyújtás egészségügyi vagy pedagógiai szolgáltatások igénybevételéhez, munkavégzéshez, tanulmányok folytatásához, kulturális, sport és szabadidős tevékenységhez,
- szállító szolgáltatás – alapvető személyi szükségletek kielégítését segítő szolgáltatásokhoz, közszolgáltatásokhoz való hozzájutás biztosítása érdekében.

A szolgáltatás **gondozás, tanácsadás, készségfejlesztés, szállítás, felügyelet, gyógypedagógiai segítségnyújtás, háztartási segítségnyújtás és esetkezelés** szolgáltatási elemeket tartalmaz.
A támogató szolgáltatásnak a szállításra alkalmas, megfelelő gépjárművel kell rendelkeznie.

Szolgáltatás igénybevétele során szociálisan rászorultnak minősül a **súlyosan fogyatékos személy**. Súlyosan fogyatékosnak minősül a fogyatékossági támogatásban, vakok személyi járadékában, illetve magasabb összegű családi pótlékban részesülő személy. A rászorultság fennállását az igénybevételt megelőzően kell vizsgálni, majd határozott idő letelte után felülvizsgálni.

Nem kötelező önkormányzati feladat.
A szolgáltatás igénybevételéért térítési díjat kell fizetni.

Elágazás, a következő dokumentum elolvasása nem kötelező, csak ajánlott. A szakmai ajánlás teljes szövege elolvasható a mellékelt linken.
https://szocialisportal.hu/szakmai-ajanlas-tamogato-szolgalatok-reszere/

### 1.3.8. Utcai szociális munka

**Hajléktalan személyek részére nyújtott szolgáltatás**, melynek során felderítik a hajléktalan személy helyzetét, életkörülményeit, megfelelő ellátást kezdeményeznek részére, illetve a krízishelyzeteket elhárítják és csökkentik az életkörülményeiből fakadó ártalmakat. a hajléktalan személyeket ellátó intézménybe vagy szálláshelyre juttatják el.

Szolgáltatási elemek a **megkeresés, gondozás, tanácsadás, esetkezelés, szállítás.**
Az ellátás koordinálása érdekében regionális diszpécserközpontok működnek, melyek téli időszakban 24 órában, ezen kívül munkaidőben fogadják a bejelentéseket, ezt követően értesítik az érintett

szolgáltatót az esetről. Egyebekben férőhelyszám adatokat gyűjtenek, egyéb nyilvántartásokat vezetnek, együttműködnek az önkormányzatokkal, rendőrkapitányságokkal.
A szolgáltatást legalább munkanapokon, naponta 6 óra időtartamban kell megszervezni, téli időszakban 18 órától 22 óráig a közterületen kell megszervezni.

Szolgáltatásra jogosultak **az intézményi ellátásból kiszorult személyek**, **vagy azzal szemben bizalmatlan, utcán, közterületen vagy nem lakás céljára szolgáló helyiségben élő személyek.**
Nem kötelező önkormányzati feladat.
A szolgáltatás térítésmentesen vehető igénybe.

A szociális törvény rögzíti a **vörös kód figyelmeztetés**re vonatkozó rendelkezéseket. A vörös kód egy speciális figyelmeztetés, célja, hogy kritikus időjárási helyzetben felhívja a szociális ellátórendszer figyelmét arra, hogy a segítő tevékenység egyik legfőbb feladata az élet védelme. Az Emberi Erőforrások Minisztériuma vörös kód figyelmeztetést ad ki különösen a -10 °C vagy annál alacsonyabb hőmérséklet, a 27 °C feletti napi középhőmérséklet vagy a meteorológiai szolgálat második szintű veszélyjelzésének időtartama alatt (pl. nagy mennyiségű csapadék, szélsőséges időjárás-változás), az életet és testi épséget veszélyeztető helyzet elhárítása érdekében szükséges intézkedések megtétele céljából.
A vörös kód ideje alatt is a hajléktalan személyek elhelyezése elsődlegesen a hajléktalan ellátást nyújtó intézmények feladata. Abban az esetben, ha az elhelyezés ilyen intézményben nem megoldható, vagy az adott területen nem található hajléktalan ellátó intézmény, akkor az egyéb bentlakásos szociális intézményeknek kell ideiglenesen befogadniuk az arra rászorulókat.
A bentlakást nyújtó szociális intézményeknek csak a diszpécserszolgálatok által hozzájuk irányított személyekkel szemben áll fenn elhelyezési kötelezettsége. Az elhelyezési kötelezettség ideiglenes, a vörös kód kiadásától annak a visszavonásáig tart.
A befogadott személy kizárólag krízisellátásban részesül, a testi épség megóvásához, a pihenéshez szükséges feltételeket, valamint nyári időszakban a kiszáradás megelőzése érdekében folyadékot szükséges biztosítani számára. A cél az, hogy a rászorulókat megóvjuk az életet és testi épséget veszélyeztető helyzettől, a számukra biztosított szolgáltatási tartalom is ehhez igazodik.
Fontos kihangsúlyozni, hogy nem arról van szó, hogy az intézménynek a meglévő férőhelyei terhére kell az ideiglenes befogadást biztosítani, a krízisellátás független a rendelkezésre álló férőhelyektől, szabad kapacitásoktól.
A rászorulók ideiglenes befogadására és a krízisellátás biztosítására nem vonatkoznak az általános jogszabályi előírások: az ellátás igénybevételére vonatkozó jogosultság-vizsgálatra, az igénybevételi dokumentációra, a szolgáltatás tartalmára és a térítési díjra vonatkozó szabályokat nem kell alkalmazni.

Elágazás, a következő dokumentum elolvasása nem kötelező, csak ajánlott. A szakmai ajánlás teljes szövege elolvasható a mellékelt linken.
http://szocialisportal.hu/-/modosult-a-protokoll-a-voros-kod-kiadasaval-osszefuggo-feladatokrol-cimu-eljarasrend/

### 1.3.9. Nappali ellátás

A nappali ellátás hajléktalan személyek és elsősorban a saját otthonukban élő, egészségi állapotuk, illetve életkoruk miatt önellátásra nem vagy csak részben képes személyek számára biztosít lehetőséget a napközbeni tartózkodásra, társas kapcsolatokra, az alapvető higiéniai szükségleteik kielégítésére, továbbá igény szerint megszervezi az ellátottak – ide nem értve az idős személyeket – napközbeni étkeztetését.
a) tizennyolcadik életévüket betöltött, egészségi állapotuk vagy idős koruk miatt szociális és mentális támogatásra szoruló, önmaguk ellátására részben képes személyek,

b) a tizennyolcadik életévüket betöltött, fekvőbeteg-gyógyintézeti kezelést nem igénylő pszichiátriai betegek, illetve a tizenhatodik életévüket betöltött, fekvőbeteg-gyógyintézeti kezelést nem igénylő szenvedélybetegek,
c) harmadik életévüket betöltött, önkiszolgálásra részben képes vagy önellátásra nem képes, de felügyeletre szoruló fogyatékos, illetve autista személyek
A nappali ellátás típusait a célcsoport határozza meg. A nappali ellátás tanácsadás, készségfejlesztés, háztartási vagy háztartást pótló segítségnyújtás, idősek nappali ellátása kivételével étkeztetés, esetkezelés, felügyelet, gondozás és közösségi fejlesztés szolgáltatási elemeket szükség szerint biztosít. A általános szabályokon kívül egyes célcsoportokra speciális szabályok vonatkoznak.

Nappali ellátás szolgáltatás típusai:

- **időskorúak nappali ellátása**:
  - demens személyek nappali ellátása a demencia centrum, a Nemzeti Rehabilitációs és Szociális Hivatal, a rehabilitációs szakértői szerv, vagy pszichiáter, neurológus, geriáter szakorvos által kiállított A demens személyek nappali ellátása demencia kórképet megállapító szakvéleménnyel rendelkező személyeket látja el. A foglalkozásokat napi rendszerességgel kell szervezni, és a nyitvatartási idő alatt folyamatosan kell biztosítani a gondozói felügyeletet.

Elágazás, a következő dokumentum elolvasása nem kötelező, csak ajánlott. A szakmai ajánlás teljes szövege elolvasható a mellékelt linken.
https://szocialisportal.hu/szakmai-ajanlas-demenciaval-elok-nappali-ellatasat-biztositok-szamara/
https://szocialisportal.hu/szakmai-ajanlas-demenciaval-elok-nappali-ellatasat-biztositok-szamara/

- **pszichiátriai betegek nappali ellátása**
  a közösségbe visszailleszkedést elősegítő külön szolgáltatási elemek valósulnak meg, mint pl. kulturális vagy családi programok szervezése, párterápia

Elágazás, a következő dokumentum elolvasása nem kötelező, csak ajánlott. A szakmai ajánlás teljes szövege elolvasható a mellékelt linken.
08._Szakmai_Ajanlas_Nappali_Intezmeny_pszichiatriai_betegek_reszere
https://szocialisportal.hu/szakmai-ajanlas-pszichiatriai-betegek-nappali-ellatasa-szolgaltatast-biztositok-szamara/

- **fogyatékos személyek nappali ellátása**
  gyógypedagógiai segítségnyújtás és pedagógiai segítségnyújtás szolgáltatási elemeket is biztosít, szükség szerint.
- **szenvedélybetegek nappali ellátása**
  az ellátást igénybevevő társadalomba való visszailleszkedését, rehabilitációját segítő programok szervezését valósítja meg.

Elágazás, a következő dokumentum elolvasása nem kötelező, csak ajánlott. A szakmai ajánlás teljes szövege elolvasható a mellékelt linken.
https://szocialisportal.hu/szakmai-ajanlas-szenvedelybetegek-nappali-ellatasa-szolgaltatast-biztositok-szamara/

- **hajléktalan személyek nappali ellátása**

A hajléktalan személyek nappali ellátása szolgáltatás térítésmentesen vehető igénybe, a többi altípus igénybevétele esetén térítési díjat kell fizetni.
Lakosságszámhoz kötött kötelező önkormányzati feladat, az időskorúak nappali ellátása szolgáltatás 3000-nél több lakosságszámú település önkormányzata számára, a többi altípus a 10.000-nél több lakosságszámú település számára.

### 1.4. Szociális szakosított ellátások

A személyes gondoskodás, mint átfogó kategória két részterületre tagolódik a szociális törvény szerint, a szociális **alapszolgáltatásokra** és a **szakosított ellátásokra**.
A két terület közötti elhatárolás legfontosabb ismérve, hogy alapszolgáltatások esetében a gondoskodás a saját lakókörnyezetben történik, míg a **szakosított ellátások során az ellátást nyújtó intézménybe történő beköltözés mellett.**

A szakosított ellátás azon ellátotti csoportok számára nyújt **bentlakást nyújtó ellátást**, amelyek a gondozásra való fokozottabb rászorultságuk miatt a **saját lakókörnyezetükben már nem láthatóak el biztonságosan**, illetve olyan **speciális szükségletekkel** rendelkeznek, amelyek jobban kielégíthetőek intézményi környezetben. Utóbbi szempont alól kivételt képez a támogatott lakhatás, mint személyes gondoskodási forma, amely ugyan szakosított ellátás és lakhatást is biztosít, körülményeit tekintve mégis eltér a hagyományos intézményi gondoskodástól, mivel lakásszerű környezetben ötvözi az alapszolgáltatások és a szakosított ellátások egyes elemeit.

### 1.4.1. Ápolást, gondozást nyújtó intézmények

Az ápolást, gondozást nyújtó intézmények körében a törvény az **idősek otthonát**, a **pszichiátriai betegek otthonát**, a **szenvedélybetegek otthonát**, a **fogyatékos személyek otthonát**, valamint a **hajléktalanok otthonát** rögzíti, az intézménytípusok tehát **célcsoportonként** tagolódnak.

Az ilyen típusú tartós bentlakásos intézmények esetében lényeges az általuk nyújtott **ápolási tevékenység elhatárolása** az egészségügyi ellátás részeként végezhető ápolástól. A személyes gondoskodást nyújtó szociális intézmények csak **szükség szerinti alapápolást** végeznek, amelynek körébe különösen a személyi higiéné biztosítása, a gyógyszerezés, valamint az étkezésben, a folyadékpótlásban, a hely- és helyzetváltoztatásban, valamint a kontinenciában való segítségnyújtás tartozik.

Az ápolást, gondozást nyújtó intézményekben az ellátott **teljes körű ellátásban** részesül. A teljes körű ellátás része a **napi legalább háromszori étkeztetés**, a szükség szerint **ruházattal, illetve textíliával való ellátás**, a **mentális gondozás**, az **egészségügyi ellátás**, valamint a **lakhatás**. A teljes körű ellátás csak az önmaguk ellátására nem, vagy csak folyamatos segítséggel képes személyek tekintetében áll fenn, a gondozási szükséglettel nem rendelkező, ellátottal együtt beköltöző házastársra vagy más közeli hozzátartozóra például nem. Az intézmény szolgáltatásainak és ezáltal a teljes körű ellátásnak is a legfontosabb eleme a **gondozás**. noha ez – mivel az intézménytípus megnevezése tartalmazza – nincsen külön kiemelve a szociális törvényben. A bentlakásos intézményben folyó gondozási tevékenység alatt az intézmény szolgáltatását igénybe vevő személy részére nyújtott olyan fizikai, mentális és életvezetési segítséget kell érteni, amelynek során az igénybevevő szociális, testi és szellemi állapotának megfelelő egyéni bánásmódban való részesítése keretében a hiányzó vagy csak korlátozottan meglevő testi-szellemi funkcióinak a helyreállítására és szinten tartására kerül sor.
Az ápolást, gondozást nyújtó intézményben ellátott személyekre vonatkozóan egyéni gondozási tervet kell készíteni. Az egyéni gondozási terv tartalmazza az ellátott személy fizikai, mentális állapotának helyzetét, az állapotjavulás, illetve megőrzés érdekében szükséges, illetve javasolt feladatokat, azok időbeli ütemezését, valamint az ellátott részére történő segítségnyújtás egyéb elemeit. Az egyéni gondozási tervet évente – jelentős állapotváltozás esetén annak bekövetkeztekor – átfogóan értékelni kell, és ennek figyelembevételével kell módosítani.

#### 1.4.1.1. Idősek otthona

Az idősek otthona az ápolást, gondozást nyújtó intézmények **időskorú személyek ellátására** létrehozott típusa.
Az idősek otthonában főszabály szerint a szociális törvény szerinti **gondozási szükséglettel** rendelkező, de **rendszeres fekvőbeteg-gyógyintézeti kezelést nem igénylő**, a rá irányadó **öregségi**

**nyugdíjkorhatárt betöltött** személyek láthatóak el. A gondozási szükséglet külön jogszabály szerinti mérésének célja, hogy a tartós bentlakásos intézményi ellátást csak azok az idős személyek vegyék igénybe, akik esetében önellátási, önkiszolgálási képességük, fizikai és mentális állapotuk, felügyeletre és személyes gondozásra való igényük alapján indokolt a 24 órás ellátás, szemben azokkal, akik szociális alapszolgáltatások (jellemzően étkeztetés, házi segítségnyújtás) igénybevétele mellett képesek az önálló életvitel fenntartására.
Egyes esetekben az elhelyezés gondozási szükséglet mérése nélkül is indokolt, a gondozási szükségletet megalapozó egyéb körülmények a következők:
a) a demencia kórkép legalább középsúlyos fokozata, amelyet pszichiáter, neurológus vagy geriáter szakorvos szakvéleményével igazoltak;
b) az ellátást igénylő egyedül él, és
ba) nyolcvanadik életévét betöltötte, vagy
bb) hetvenedik életévét betöltötte és lakóhelye közműves vízellátás vagy közműves villamosenergia-ellátás nélküli ingatlan, vagy
bc) hallási fogyatékosként fogyatékossági támogatásban vagy vakok személyi járadékában részesül, amit az ellátást megállapító jogerős határozat vagy az ellátás folyósítását igazoló irat másolatával igazoltak, vagy
bd) a bc) pont szerinti eseten kívüli okból fogyatékossági támogatásban részesül és az orvosszakértői szerv, illetve jogelődje szakértői bizottságának szakvéleménye, szakhatósági állásfoglalása az önkiszolgálási képességének hiányát állapította meg, amit az érvényes és hatályos szakvélemény, szakhatósági állásfoglalás másolatával igazoltak,
be) a komplex minősítésre vonatkozó részletes szabályokról szóló 7/2012. (II. 14.) NEFMI rendelet 3. § (2) bekezdés f) pontja szerinti E minősítési kategóriába tartozó rokkantsági ellátásban részesül, vagy rokkantsági járadékban részesül, amit az ellátást, járadékot megállapító jogerős határozat és a kérelem benyújtását megelőző havi nyugdíj-folyósítási, járadékfolyósítási csekkszelvény vagy bankszámlakivonat másolatával igazoltak, vagy
bf) munkaképességét 100%-ban elvesztette vagy legalább 70%-os mértékű egészségkárosodást szenvedett és önellátásra nem vagy csak segítséggel képes, amit az orvosszakértői szerv, a rehabilitációs szakértői szerv vagy a rehabilitációs hatóság illetve jogelődje érvényes és hatályos szakvéleményének, szakhatósági állásfoglalásának, határozatának másolatával, hatósági bizonyítványával igazoltak.
Az idősek otthona a **férőhelyszáma 15%-át meg nem haladó mértékben gondozási szükséglettel nem rendelkező személyeket is elláthat**, ha az ellátást igénylő vagy a térítési díjat megfizető más személy írásban vállalja a szolgáltatási önköltséggel azonos mértékű személyi térítési díj megfizetését.

Az idősek otthonában **kivételes esetben** az a 18. életévét betöltött, **betegsége vagy fogyatékossága miatt** önmagáról gondoskodni nem képes, a törvény által előírt gondozási szükséglettel rendelkező személy is ellátható, ha ellátása más típusú, ápolást-gondozást nyújtó intézményben nem biztosítható. Ez a lehetőség elsősorban a tartós betegség miatt állandó jellegű felügyeletre és gondozásra szoruló felnőttek részére jelent kisegítő lehetőséget, hiszen számukra – mivel nem tartoznak sem az idős, sem a fogyatékos, sem a pszichiátriai beteg, sem a szenvedélybeteg, sem a hajléktalan célcsoportba – nevesítve a szociális ellátórendszeren belül nem található olyan intézmény, ahol tartós bentlakásos ellátásuk megoldott volna.
Kimondottan ki vannak viszont zárva az idősek otthonában történő ellátásból a pszichiátriai vagy szenvedélybetegségben szenvedők. Az ő ellátásukról – amennyiben a gondozási szükségletük fennáll – más típusú intézmény keretében, elkülönítetten kell gondoskodni.

Az idősek otthonának törvény által nevesített, speciális formája a **szakápolási központ**. amely egy szakápolást is nyújtó idősek otthona. Az idősek otthona főszabály szerint csak alapápolást köteles biztosítani az ellátottaknak, a gyakorlatban azonban jelentős igény mutatkozik azon idős személyek szociális bentlakásos intézményi keretek között történő ellátására, akik az alapápolást meghaladó ápolási igénnyel rendelkeznek. A szakápolási központra az idősek otthonához képest az ellátotti kör és a nyújtott speciális ellátás szempontjából lényeges kérdésekben ír elő a törvény egyes

többletszabályokat. A szakápolási központ ellátása határozott idejű, időtartama az orvosi vélemény alapján kerül megállapításra, de nem lehet hosszabb, mint hat hónap.

#### 1.4.1.2. Fogyatékos személyek otthona

A fogyatékos személyek otthona a **fogyatékossággal élők** számára személyes gondoskodást biztosító, ápolást, gondozást nyújtó szociális intézményi forma. A fogyatékos személyek otthonába az a fogyatékos személy vehető fel, akinek **oktatására, képzésére, foglalkoztatására, valamint gondozására csak intézményi keretek között van lehetőség**. Az igénybevétel szempontjából a **szakorvos, kezelőorvos szakvéleménye** irányadó.
Azon fogyatékos személyeknek, akiknek az önellátási képessége olyan fokú, hogy biztonságos életvitelének fenntartása nemcsak intézményi keretek között, hanem saját otthonában is lehetséges, a személyes gondoskodást nyújtó szociális alapszolgáltatások közé tartozó – szállítást és személyi segítést biztosító – támogató szolgáltatási, valamint fogyatékos személyek nappali ellátása nyújt segítséget. **Enyhe értelmi fogyatékos kiskorú** csak kivételesen elhelyezhető a fogyatékos személyek otthonában.

A fogyatékosság minősítése terén a jogszabályok nem írnak elő olyan szigorú és pontos szempontok mentén elhatárolható minősítési feltételeket, mint a fogyatékossággal járó pénzbeli és természetbeni kedvezmények esetében.
Nagykorú fogyatékos személy fogyatékosok otthonában való elhelyezésének feltétele az alapvizsgálat elvégzése. Az alapvizsgálat elvégzésével egyidejűleg a komplex szükségletfelmérést is el kell végezni.
A fogyatékos személyeket ellátó személyes gondoskodást nyújtó szociális ellátásoknál **egyéni fejlesztési tervet** kell készíteni, amely a hagyományos gondozási feladatok meghatározása mellett nagy hangsúlyt helyez a személyes képességek fejlesztésére is.

#### 1.4.1.3. Pszichiátriai betegek otthona

A pszichiátriai betegek otthonába az a **krónikus pszichiátriai beteg vehető fel**, aki az ellátás igénybevételének időpontjában **nem veszélyeztető állapotú**, akut **gyógyintézeti kezelést nem igényel**, és egészségi állapota, valamint szociális helyzete miatt **önmaga ellátására segítséggel sem képes.** Azon pszichiátriai betegek ellátását, akik önmaguk ellátására saját lakókörnyezetükben bizonyos fokú segítséggel képesek, és így nem szorulnak bentlakásos intézményi ellátásra, a személyes gondoskodást nyújtó szociális alapszolgáltatások körébe tartozó közösségi pszichiátriai ellátás, valamint pszichiátriai betegek nappali intézménye biztosítja.
A krónikus pszichiátriai betegség fennállását a területileg illetékes pszichiátriai gondozó szakorvosának, illetve – amennyiben az ellátás igénylése időpontjában kórházi kezelésben részesül – a fekvőbeteg-gyógyintézet pszichiátriai osztálya vezetőjének szakvéleménye igazolja.

**Kizáró körülmény** a pszichiátriai betegek otthonába történő felvétel során a **veszélyeztető állapot fennállása.** Az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény szerint veszélyeztető magatartás az, amikor a beteg – mentális zavara következtében – **saját vagy mások** életére, testi épségére, egészségére jelentős **veszélyt jelenthet**, és a **kezelés hiánya állapotának további romlását** eredményezné, amely **sürgősségi gyógykezeléssel hárítható el**, de a sürgős intézeti gyógykezelésbe vétel nem indokolt. Amennyiben az ellátást igénybevevőnek egészségi állapota miatt sürgősségi gyógykezelésre van szüksége, az intézmény orvosa az arra illetékes egészségügyi szolgáltatónál kezdeményezi az ellátott pszichiátriai egészségügyi ellátását.

#### 1.4.1.4. Szenvedélybetegek otthona

A szenvedélybetegek otthonában a **kábítószert használó**, a **gyógyszert kóros mértékben fogyasztó**, valamint egyéb **hasonló függőséget okozó anyaggal (szerrel) visszaélő** olyan személyek gondozását végzi, akik **önálló életvitelre időlegesen nem képesek**, és gyógyintézeti kezelést nem

igényelnek. Az önálló életvitelre képes szenvedélybeteg személyek saját otthonukban történő ellátását a személyes gondoskodást nyújtó szociális alapszolgáltatások közé tartozó szenvedélybetegek közösségi és alacsonyküszöbű ellátása, valamint szenvedélybetegek nappali ellátása biztosítja.

A szenvedélybetegek otthonába történő elhelyezéshez a területileg illetékes fekvőbeteg-gyógyintézet pszichiátriai osztályának vagy pszichiátriai gondozó addiktológusának, ennek hiányában a területileg illetékes pszichiátriai osztály vagy pszichiátriai gondozó pszichiáter szakorvosának szakvéleménye szükséges.

**1.4.1.5. Hajléktalanok otthona**

A hajléktalanok otthonában olyan **hajléktalan személy** gondozását kell biztosítani, akinek az **ellátása átmeneti szálláshelyen, rehabilitációs intézményben nem biztosítható**, és **kora, egészségi állapota** miatt tartós ápolást, gondozást igényel. Tehát hajléktalan személyek esetében is azoknak kell biztosítani a tartós bentlakásos ellátás ezen formáját, akik a kisebb fokú beavatkozással járó átmeneti ellátási formákkal nem támogathatóak a megfelelő mértékben, és a rehabilitációs intézményi elhelyezésre sincsen lehetőség.

**1.4.2. Rehabilitációs intézmények**

A rehabilitációs intézmény a bentlakók **önálló életvezetési képességének** kialakítását, illetve helyreállítását szolgálja, az ellátás célja a **társadalomba történő visszailleszkedés** támogatása. Ennek megfelelően főszabály szerint az ellátás **határozott idejű**, elő kell készítenie – lehetőség szerint – a családi és lakóhelyi környezetbe történő visszatérést.

A rehabilitációs intézményben az ellátás időtartama főszabály szerint nem haladhatja meg a **három évet**. Ez az időtartam **egy alkalommal, legfeljebb két évvel meghosszabbítható**, de csak abban az esetben, ha a rehabilitációs programban meghatározott eredményeket nem sikerült elérni, de az ellátással az eredményes rehabilitáció megvalósítható, vagy az ellátott önálló életvitelének kialakítása további segítséget igényel, továbbá az ellátott **határozatlan időre** is elhelyezhető, ha az ellátott az önálló életvitel kialakítására várhatóan csak részben lesz képes.

A rehabilitációs intézmények köre is célcsoportok szerint tagolt.
- pszichiátriai betegek rehabilitációs intézménye,
- szenvedélybetegek rehabilitációs intézménye,
- fogyatékos személyek rehabilitációs intézménye,
- hajléktalan személyek rehabilitációs intézménye.

Közös elem a célcsoportok tekintetében, hogy egészségi, pszichés, mentális és szociális állapota a **rehabilitáció több területén** együttesen zajló, **komplex, átfogó segítséget** igényel és ennek hatékony megoldása ambuláns formában vagy más intézményi keretek között nem valósítható meg.

A **rehabilitációs feladatokat** az ellátást igénybevevők életkora, mentális állapota és egészségi állapota szerint, a személyre szabott **rehabilitációs programnak** megfelelően kell végezni.
Ide tartozik, hogy az intézmény
- iskolarendszerű, iskolarendszeren kívüli vagy tanfolyami oktatást, képzést nyújt, valamint szervezi az ezekhez történő hozzájutást, különös tekintettel az integrált oktatás lehetőségének biztosítását,
- tematikus foglalkozásokat, szocioterápiás eljárásokat, szocializációs programokat szervez,
- munkavégzési célú foglalkoztatást, képzést vagy képességfejlesztést nyújt,
- szabadidős, kulturális és közösségi programokat biztosít, illetve szervez,
- folyamatosan biztosítja az egyénre koncentráló szociális, pszichés és mentális segítséget.

A rehabilitációs intézmény az ellátást igénybevevők **rehabilitációja mellett** szükség szerint biztosítja a rászoruló egészségi állapota szerinti **ápolást, gondozást** is. Ilyen értelemben tehát a rehabilitációs intézmény megfeleltethető a célcsoportjának megfelelő, 1.4.1. pont szerinti ápolást, gondozást nyújtó intézménynek, a hozzá kapcsolódó rehabilitációs feladatok egyidejű ellátása mellett. Ezt a funkciót célozza az a szabály is, mely szerint az ellátást igénybevevő ápolását, gondozását az intézményben elkülönítetten kell megszervezni.

A határozott idejű ellátást követően a rehabilitációs intézmény **utógondozást** végez. Ennek előkészítése érdekében a rehabilitációs intézmény vezetője a gondozás megszűnésének várható időpontját megelőző legalább hat hónappal korábban felveszi a kapcsolatot az ellátott hozzátartozóival, valamint a lakóhelye szerint illetékes, visszailleszkedéshez segítséget nyújtani képes szervekkel, szervezetekkel.

Az **utógondozás feladata**:
- a rehabilitált személy támogatása a külső környezetbe való beilleszkedésben, szükség esetén a környezet felkészítése,
- a tanácsadás, az informálás,
- a lakóhely szerinti alapszolgáltatást nyújtó szociális szolgáltatókkal, intézményekkel való kapcsolattartás,
- a munkahelyi beilleszkedés segítése, a munkahely megtartásának segítése,
- a család, illetve az érintett szociális intézmények részére történő tanácsadás, tájékoztatás.

### 1.4.3. Lakóotthonok

A lakóotthon **kisméretű, otthonszerű** körülményeket biztosító ellátási forma. Egy lakóotthonban főszabály szerint nyolc-tizenkettő **pszichiátriai beteget**, **fogyatékos** vagy **autista** személyt, illetve **szenvedélybeteg** személyt lehet elhelyezni. Kivételesen lehet tizennégy személyt befogadó lakóotthont is létesíteni akkor, ha az intézmény kialakítására csak egy már meglévő épületben van mód, és az épület adottságai, méretei ezt indokolttá teszik.

A lakóotthonok is az előbbi **célcsoportok** szerint, valamint céljuk szerint (**rehabilitációs célú, vagy ápoló-gondozó célú**) tagolódnak. A pszichiátriai, illetve szenvedélybetegek lakóotthona minden esetben rehabilitációs célú, a fogyatékos személyek lakóotthona esetében mind a rehabilitációs célú, mind az ápoló-gondozó célú lakóotthoni forma működik.

Lakóotthonba az a személy helyezhető el, aki
- **önellátásra legalább részben képes**,
- lakóotthonba kerülése időpontjában a **tizenhatodik életévét már betöltötte**, de a reá irányadó öregségi **nyugdíjkorhatárt még nem**,
- intézményi elhelyezés során felülvizsgálatban vett részt, melynek eredménye alapján lakóotthoni elhelyezése az önálló életvitel megteremtése érdekében indokolt, vagy családban él és rehabilitációja a családjában nem oldható meg.

Az otthonszerű ellátás érdekében a lakóotthon biztosíthatja az ellátást **igénybevevőről gondoskodó szülő, hozzátartozó,** illetve az **ellátást igénybe vevő személy kiskorú gyermekének** elhelyezését.

A rehabilitációs célú lakóotthon – méretétől és az ellátottak számára biztosított önállóságtól eltekintve – a rehabilitációs intézményekkel mutat hasonlóságot. Az **elhelyezés idejére**, a **rehabilitációs feladatokra**, valamint az **utógondozásra** a rehabilitációs intézmények szabályai vonatkoznak (ld. 1.4.2. pont). Az ápoló-gondozó célú lakóotthon – hasonló eltérésekkel – az ápolást-gondozást nyújtó intézményekkel mutat hasonlóságot és az ellátottnak teljes körű ellátást biztosít (ld. 5.1.1. pont). A lakóotthon egyes esetekben ezért a már működő – fogyatékos személyeket, illetve pszichiátriai

betegeket ellátó – ápoló-gondozó otthonhoz, valamint rehabilitációs intézményhez kapcsolódóan jön létre.

Az ellátottak önállósága szempontjából lényeges szabály, hogy a lakóotthonban élő személy – hacsak gondnokság alatt nem áll – a saját vagyonát, jövedelmét, költőpénzét **maga kezeli**, kérésére azonban a szociális segítő a költőpénz felhasználásához segítséget nyújt számára. A lakóotthon működtetésében az ellátottak is részt vesznek, a **lakóközösség tagjainak önellátási képessége** alapján lehet az ellátást igénybevevők által szervezett közösség, valamint segítő személyek közreműködő részvételével működő közösség. Az ellátást igénybevevők által szervezett közösség nagyfokú autonómia mellett alakítja életkörülményeit, őket szükség szerint, de legalább hetente egyszer látogatja meg szociális munkás, illetve mentálhigiénés szakember, a szociális segítő közreműködésével működő lakóotthonban viszont a fenntartó folyamatosan biztosítja az ellátást igénybevevők mentálhigiénés ellátását.

### 1.4.4. Átmeneti elhelyezést nyújtó intézmények

A bentlakást nyújtó intézmény kategóriáján belül a **gondozás, ellátás várható időtartama alapján** a törvény különbséget tesz a tartós bentlakásos intézmények és az átmeneti elhelyezést nyújtó intézmények között. Az átmeneti elhelyezést nyújtó intézmények **határozott időre** biztosítanak bentlakásos ellátást.

Az átmeneti elhelyezést nyújtó intézmények – a hajléktalanok éjjeli menedékhelye és átmeneti szállása kivételével – ideiglenes jelleggel, **legfeljebb egyéves időtartamra** teljes körű ellátást biztosítanak, amely különös méltánylást érdemlő esetben, az intézmény orvosa szakvéleményének figyelembevételével **egy alkalommal, egy évvel meghosszabbítható**. Ez az intézményi ellátási forma azzal számol, hogy az igénybe vevő személy a határozott időt követően **otthonába távozik** az intézményből, és helyreáll az önálló életvitele, vagy tartós intézményi elhelyzést kap.A határidő elteltét megelőzően egy hónappal az intézmény vezetője megvizsgálja, hogy az ellátást igénybevevő családi környezetébe visszahelyezhető-e, illetve ellátása személyes gondoskodás útján biztosítható-e. Ha az ellátást igénybevevő családi környezetébe **nem helyezhető vissza**, az intézmény vezetője az ellátás időtartamát **további egy évvel** meghosszabbíthatja. Az egyéves időtartam, illetve annak további egy évvel történő meghosszabbítása számításakor az átmeneti elhelyezést nyújtó intézményben töltött időszakokat – ha az ellátás megszakítása kevesebb, mint 30 napra történt – össze kell adni.

A nyújtott ellátás tekintetében a főszabály a teljes körű ellátás (ld. 5.1.1. pont).

Az átmeneti elhelyezést nyújtó intézmények típusai:

**Időskorúak gondozóháza**
amelybe azok az időskorúak, valamint azok a 18. életévüket betöltött beteg személyek vehetők fel, akik önmagukról betegségük miatt vagy más okból otthonukban időlegesen nem képesek gondoskodni.
**Fogyatékos személyek gondozóháza**
amelybe azok a fogyatékos személyek helyezhetők el, akiknek ellátása családjukban nem biztosított, vagy az átmeneti elhelyezést a család tehermentesítése teszi indokolttá.
**Pszichiátriai betegek átmeneti otthona**
amelybe az a pszichiátriai beteg helyezhető el, akinek ellátása átmenetileg más intézményben vagy a családjában nem oldható meg, viszont tartós bentlakásos intézményi elhelyezése vagy fekvőbeteg-gyógyintézeti kezelése nem indokolt.
**Szenvedélybetegek átmeneti otthona**
amelybe az a személy helyezhető el, akinél szakorvosi (addiktológus, pszichiáter) szakvélemény alapján szenvedélybetegség került megállapításra, és ellátása átmeneti jelleggel családjában vagy lakókörnyezetében nem oldható meg.

**Éjjeli menedékhely**
amely az önellátásra és a közösségi együttélés szabályainak betartására képes hajléktalan személyek éjszakai pihenését, valamint krízishelyzetben éjszakai szállás biztosítását szolgálja.
**Hajléktalan személyek átmeneti szállása**
amely az önellátásra képes hajléktalan személyeknek biztosít lakhatási szolgáltatást, illetve szükség esetén lakhatási szolgáltatást és az önálló életvitel fenntartása érdekében szükség szerinti mértékű esetvitelt (szociális munkát). A lakhatási szolgáltatás az intézmény épületén belül vagy külső férőhelyeken biztosítható.

### 1.4.5. Támogatott lakhatás

A támogatott lakhatás a **fogyatékos személyek**, a **pszichiátriai**, illetve **szenvedélybetegek** részére biztosított ellátás, amely az életkornak, egészségi állapotnak és **önellátási képességnek megfelelően**, az ellátott **önálló életvitelének fenntartása**, illetve elősegítése érdekében biztosít szolgáltatást. A nyújtott szolgáltatások: lakhatási szolgáltatás, mentálhigiénés, szociális munka körébe tartozó és egyéb támogató technikák alkalmazásával végzett esetvitel, a közszolgáltatások és a társadalmi életben való részvételt segítő más szolgáltatások igénybevételében való segítségnyújtás, valamint – az ellátott **komplex szükségletfelmérése alapján, kizárólag erre vonatkozó igény** esetén – felügyelet, étkeztetés, gondozás, készségfejlesztés, tanácsadás, pedagógiai segítségnyújtás, gyógypedagógiai segítségnyújtás, szállítás és háztartási vagy háztartást pótló segítségnyújtás.

A támogatott lakhatás úgy nyújt bentlakásos ellátást, hogy **ötvözi a szakosított ellátások és az alapszolgáltatások előnyeit**. Ennek megfelelően az önellátási képesség lehető legteljesebb figyelembevétele és további fejlesztése érdekében alapesetként az ellátott számára csak lakhatást és esetvitelt biztosít. Az ellátott minden egyéb, állapota, körülményei miatt indokolt személyes gondoskodást úgy vesz igénybe, mint a saját lakókörnyezetében élő, **szociális alapszolgáltatást igénybe vevő személy**, azzal a különbséggel, hogy támogatott lakhatás esetében ezek megszervezéséről a támogatott lakhatás fenntartója gondoskodik. A **komplex szükségletfelmérés** keretében megvizsgálják az igénybevevő körülményeit, ez határozza meg, hogy az igénybevevőnek milyen alapszolgáltatási formákra van szüksége a **részben önálló életvitel** folytatásához.

A **lakhatási szolgáltatás** legfeljebb hat fő számára kialakított lakásban vagy házban, vagy hét-tizenkét fő számára kialakított lakásban vagy házban, vagy legfeljebb ötven fő elhelyezésére szolgáló lakások, épületek együttesében biztosítható. A támogatott lakhatást nyújtó ingatlanok esetében az igénybevevő fogyatékossági típusának megfelelő speciális szükségletekhez igazodva kell biztosítani az akadálymentes használatot.

Az **esetvitelt** az önálló életvitel fenntartása, segítése érdekében, mentálhigiénés, szociális munka körébe tartozó és egyéb támogató technikák alkalmazásával kell végezni. Az intézmény vezetője minden igénybevevő számára kijelöl egy esetvitelért felelős személyt, aki az érintett egyéni szolgáltatási tervében meghatározott célokért és tevékenységekért felelős. Egy esetfelelőshöz egyszerre huszonnégy ellátott tartozhat.

A **komplex szükségletfelmérés** eredménye alapján nyújtandó szolgáltatási elemeket a fenntartó több különböző lehetséges módon biztosíthatja. Nyújthatja ezeket saját maga, a **támogatott lakhatás részeként**, a szakmai létszám és tárgyi feltételek teljesítésével. Ilyenkor a nyújtott szolgáltatási elemek nem jelennek meg önálló alapszolgáltatásként a szolgáltatói nyilvántartásban. Másik lehetőség a **támogatott lakhatáson kívüli szociális szolgáltatást nyújtó szolgáltató, intézmény** útján történő feladatellátás. Az egyéb szociális szolgáltató, intézmény állhat szintén a támogatott lakhatás fenntartójának fenntartásában, vagy biztosítható a szolgáltatási elem nyújtására kötött megállapodás útján. A törvény azt is meghatározza, hogy mely szolgáltatási elemek mely szociális alapszolgáltatást nyújtó szolgáltató, intézmény útján biztosíthatóak.

A **komplex szükségletfelmérést** a Nemzeti Szociálpolitikai Intézet és az intézményvezető által kijelölt egy-egy munkatárs végzi.

A támogatott lakhatási forma jelentőségének további növekedését eredményezi az a törvényi előírás, amely szerint a fogyatékos, pszichiátriai vagy szenvedélybeteg személyeket ellátó **nagy létszámú intézmény, illetve ápoló-gondozó célú lakóotthon átalakítása**, vagy ezen ellátotti kör részére ellátást nyújtó **új intézmény vagy új férőhely** létrehozása esetén az ellátást **támogatott lakhatás formájában kell nyújtani**.

**Támogatott lakhatás által nyújtott szolgáltatási elemek**

| **Minden ellátott esetében** | **Komplex szükségletfelmérés eredménye alapján** |
|---|---|
| lakhatási szolgáltatás | felügyelet |
| esetvitel | étkeztetés |
| más szolgáltatások igénybevételében való segítségnyújtás | gondozás |
| | készségfejlesztés |
| | tanácsadás |
| | pedagógiai segítségnyújtás |
| | gyógypedagógiai segítségnyújtás |
| | szállítás |
| | háztartási vagy háztartást pótló segítségnyújtás |

***Forgatókönyvi utasítások az 1. fejezet e-learning felületre történő adaptációhoz***

Megvalósításra vonatkozó ötletek szabadszöveges megvalósításban:
A “Szociális ellátások rendszere” c. ábrát (1.1.2. alfejezet) Az ábrát (saját szerkesztés) először egészében egy oldalon kérjük megjeleníteni, majd négy részletben, külön az ellátási formákat újra.

**1.3.6. alfejezet ajánlott tartalmai:**
Elágazás, a következő dokumentum elolvasása nem kötelező, csak ajánlott. A szakmai ajánlások teljes szövege elolvasható a mellékelt linkeken. Elolvasása opcionális, figyelemfelhívó ikon jelzi a tartalmat, melyre kattintva érhető el a szöveg.
https://szocialisportal.hu/szakmai-ajanlas-pszichiatriai-betegek-reszere-nyujtott-kozossegi-alapellatas-szolgaltatast-biztositok-szamara/
https://szocialisportal.hu/wp-content/uploads/2018/05/004_SzakmaiAjanlas_Szenvedelybetegek_Kozossegi_Ellatasa-1.pdf

Elágazás, a következő dokumentum elolvasása nem kötelező, csak ajánlott. A szakmai ajánlások teljes szövege elolvasható a mellékelt linkeken. Elolvasása opcionális, figyelemfelhívó ikon jelzi a tartalmat, melyre kattintva érhető el a szöveg.
https://szocialisportal.hu/szakmai-ajanlas-szenvedelybetegek-reszere-nyujtott-alacsonykuszobu-ellatas-szolgaltatast-biztositok-szamara/

***1.3.9. alfejezet* ajánlott tartalmai:**
Elágazás, a következő dokumentum elolvasása nem kötelező, csak ajánlott. A szakmai ajánlások teljes szövege elolvasható a mellékelt linkeken. Elolvasása opcionális, figyelemfelhívó ikon jelzi a tartalmat, melyre kattintva érhető el a szöveg.
https://szocialisportal.hu/szakmai-ajanlas-demenciaval-elok-nappali-ellatasat-biztositok-szamara/
https://szocialisportal.hu/szakmai-ajanlas-demenciaval-elok-nappali-ellatasat-biztositok-szamara/

- **pszichiátriai betegek nappali ellátása**

Elágazás, a következő dokumentum elolvasása nem kötelező, csak ajánlott. A szakmai ajánlások teljes szövege elolvasható a mellékelt linkeken. Elolvasása opcionális, figyelemfelhívó ikon jelzi a tartalmat, melyre kattintva érhető el a szöveg.
08._Szakmai_Ajanlas_Nappali_Intezmeny_pszichiatriai_betegek_reszere
https://szocialisportal.hu/szakmai-ajanlas-pszichiatriai-betegek-nappali-ellatasa-szolgaltatast-biztositok-szamara/

- **fogyatékos személyek nappali ellátása**
- **szenvedélybetegek nappali ellátása**

Elágazás, a következő dokumentum elolvasása nem kötelező, csak ajánlott. A szakmai ajánlások teljes szövege elolvasható a mellékelt linkeken. Elolvasása opcionális, figyelemfelhívó ikon jelzi a tartalmat, melyre kattintva érhető el a szöveg.
https://szocialisportal.hu/szakmai-ajanlas-szenvedelybetegek-nappali-ellatasa-szolgaltatast-biztositok-szamara/

**Az *1. fejezet* önellenőrző kérdései**

Melyik nem természetben nyújtott szociális ellátás?

a) köztemetés
**b) ápolási díj**
c) közgyógyellátás
d) egészségügyi ellátásra való jogosultság

Melyik szolgáltatási elemet nyújtja minden esetben a támogatott lakhatás?

a) tanácsadás
b) készségfejlesztés
c) gondozás
**d) esetvitel**

## 2. A gyermekvédelem rendszere

**Összegzés:** A fejezet a gyermekvédelem fogalmi elemeit, rendszerét és főbb szabályait, valamint a gyermekjóléti ellátásokat és a gyermekvédelmi szakellátásokat tárgyalja.

**Cél:** A fejezet célja a gyermekvédelem rendszerének alapvető megismerése, a gyermekvédelemben elérhető szolgáltatások áttekintése.

**Kulcsszavak:** gyermekjólét, gyermekvédelem, alapelvek, gyermekjóléti ellátások és a gyermekvédelmi szakellátások

**Tanulást segítő kérdések:**
Melyek a gyermekvédelem legfontosabb elvei?
Mi a célja a gyermekvédelmi jelzőrendszernek?
Kik vesznek részt a gyermekek védelmében?

**Ajánlott irodalom:** dr. Katonáné dr. Pehr Erika – dr. Herczog Mária (szerk.): A gyermekvédelem nagy kézikönyve. CompLex Kiadó, Budapest, 2011

### 2.1. A gyermekvédelmi rendszer jellemzői és felépítése

#### 2.1.1. A gyermekvédelem fogalma, a gyermekvédelem és a gyámügyek elhatárolása, egymáshoz való viszonya, alapelvek a gyermekvédelemben

**A gyermekvédelem és a gyámügyi igazgatás fogalma**

- **A gyermekek védelme** a gyermek családban történő nevelkedésének elősegítésére, veszélyeztetettségének megelőzésére és megszüntetésére, valamint a szülői vagy más hozzátartozói gondoskodásból kikerülő gyermek helyettesítő védelmének biztosítására irányuló tevékenység.
- **Gyámügy** alatt a jogszabály által a gyámhatóság feladat- és hatáskörébe utalt ügyeket értjük. Elsősorban a gyermekvédelmi és polgári jogi jogszabályok határoznak meg gyámügyi feladatokat, de más ágazati jogszabályok (pl. egészségügyi törvény, távoltartási törvény) is adnak hatásköröket a gyámhatóság számára. Fontos kiemelni, hogy nem kizárólag a gyermekekkel összefüggő ügyek tartoznak a gyámügyek közé. A gyámügyek másik meghatározó részét a cselekvőképességet érintő gondnokság alatt álló nagykorúak, a gondnokoltak ügyei teszik ki.
- A gyermekvédelem és a gyámügyi igazgatás szorosan összefüggő, de nem szinonim fogalmak. **A gyermekvédelem** magában foglalja a gyámügyi igazgatásnak a gyermekeket érintő részét, vagyis a gyámhatósági ügyek nagyobb részét, ám olyan szervek tevékenységét is szabályozza, amelyek nem tartoznak a gyámügyi igazgatás szervezetrendszerébe (pl. gyermekotthonok, nevelőszülői hálózatok). **A gyámügyi igazgatás** tágabb fogalom, mint a gyermekvédelem, mert nem csak a kiskorúak ügyeit öleli fel.

**A gyermekvédelem legfontosabb alapelvei**

- **A gyermek mindenek felett álló érdekének érvényre juttatása**
  A gyermekvédelmet átható legfontosabb alapelv**,** amely a gyermekek védelmét ellátó szerveknek, személyeknek alapvető feladata.
- **A gyermek családban történő nevelkedésének segítése**
  Az érintett szerveknek, személyeknek tevékenységük során együtt kell működniük a családdal és elő kell segíteniük a gyermek családban történő nevelkedését.
- **Egyéni elbánás elve**
  A gyermek családban történő nevelkedését a gyermek és családja egyéni helyzetére és szükségleteire figyelemmel kell elősegíteni.

- **Családjukból kiemelt gyermekek jogainak védelme**
  Ha minden erőfeszítés ellenére sem tartható a gyermek saját családjában és ki kell onnan emelni, biztosítani kell biztonságát, korához és szükségleteihez igazodó gondozását, nevelését és egészséges személyiségfejlődését.
- **Önkéntesség elve**
  A gyermekjóléti, gyermekvédelmi ellátások igénybevétele általában önkéntes. A gyermekvédelem területén azonban kiemelt jelentősége van annak is, hogy a gyermek szülője, törvényes képviselője törvényben meghatározott esetekben kötelezhető valamely ellátás igénybevételére (pl. védelembe vett gyermek szülője arra, hogy gyermekét járassa bölcsődébe).
- **Egyenlő bánásmód követelményének megtartása**

### 2.1.2. A gyermekvédelmi terület legfontosabb jogszabályai

A gyermekvédelmi és gyámügyi igazgatási terület jogi szabályozása meglehetősen szerteágazó, a joganyag sűrűn módosul.

**Alapjogszabály a gyermekvédelmi törvény** (a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény).
**Legfontosabb végrehajtási rendelete** a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló 15/1998. (IV. 30.) NM rendelet. (ez a rendelet határozza meg, hogy az egyes szolgáltatások milyen személyi, tárgyi, szakmai feltételek betartása mellett működtethetőek).

- a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet (a rendelet a gyermekvédelmi törvény mellett a Polgári Törvénykönyv Második (Az ember mint jogalany) és Negyedik (Családjog) Könyvének is végrehajtási rendelete);
- a gyermekvédelmi és gyámügyi feladat- és hatáskörök ellátásáról, valamint a gyámhatóság szervezetéről és illetékességéről szóló 331/2006. (XII. 23.) Korm. rendelet (ez a rendelet sorolja fel tételesen a gyámügyeket);
- a szociális, gyermekjóléti és gyermekvédelmi szolgáltatók, intézmények és hálózatok hatósági nyilvántartásáról és ellenőrzéséről szóló 369/2013. (X. 24.) Korm. rendelet (ez a rendelet szabályozza a gyermekjóléti, gyermekvédelmi szolgáltatók, intézmények működésének engedélyezését és ellenőrzését);

### 2.1.3. A gyermekvédelmi rendszer jellemzői és felépítésének áttekintése

**A gyermekvédelmi rendszer felépítését meghatározó alapelv:**

- **A fokozatosság elve**
  A gyermekvédelmi rendszer egymásra épülő elemekből áll. Akkor működik hatékonyan, ha a különböző pénzbeli és természetbeni ellátások, gyermekjóléti alapellátások elősegítik a gyermekek családban történő nevelkedését és csak ennek lehetetlensége esetén kerül sor a gyermek családból történő kiemelésére. Elvárás ugyanakkor, hogy a rendszer minél hamarabb észlelje a gyermek veszélyeztetettségét, és hozza meg a szükséges intézkedéseket.

**A gyermekvédelmi rendszer elemei:**

- **Pénzbeli és természetbeni ellátások**
  Rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény, gyermekétkeztetés, gyermektartásdíj megelőlegezése, otthonteremtési támogatás
- **Gyermekjóléti alapellátások**

Gyermekjóléti szolgáltatás, gyermekek napközbeni ellátása, gyermekek átmeneti gondozása, gyermekek esélynövelő szolgáltatásai

- **Gyermekvédelmi szakellátások**
  Otthont nyújtó ellátás, utógondozói ellátás, területi gyermekvédelmi szakszolgáltatás
- **Hatósági intézkedések**
  Hátrányos és halmozottan hátrányos helyzet fennállásának megállapítása, védelembe vétel, családbafogadás, ideiglenes hatályú elhelyezés, nevelésbe vétel, nevelési felügyelet elrendelése, utógondozás elrendelése, utógondozói ellátás elrendelése, megelőző pártfogás elrendelése
- **Javítóintézeti ellátás**

Ábra: Táblázat: A gyermekvédelem rendszerének áttekintése

<table>
<tr><th colspan="6">A gyermekvédelem rendszere</th></tr>
<tr><th>Pénzbeli és természetbeni ellátások</th><th colspan="2">Gyermekjóléti alapellátások</th><th>Gyermek-védelmi szakellátások</th><th>Hatósági intézkedések</th><th>Javítóintézeti ellátás</th></tr>
<tr><td>Rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény</td><td colspan="2">Gyermekjóléti szolgáltatás</td><td>Otthont nyújtó ellátás</td><td>Hátrányos, halmozottan hátrányos helyzet megállapítása</td><td></td></tr>
<tr><td rowspan="3">Gyermek-étkeztetés</td><td rowspan="3">Gyer-mekek napköz-beni ellátása:</td><td>bölcsődei ellátás (bölcső-de, mini bölcsőde, munka-helyi bölcsőde, családi bölcsőde)</td><td rowspan="3">Utógondozói ellátás</td><td rowspan="3">Védelembe vétel (Védelembe vételhez kapcsolódva: - családi pótlék természetbeni formában történő nyújtása - családi pótlék szüneteltetésén ek kezdeményezés e)</td><td rowspan="3"></td></tr>
<tr><td>napköz-beni gyermek-felügyelet</td></tr>
<tr><td>alternatív napköz-beni ellátás</td></tr>
<tr><td>Gyermektartás-díj megelőlegezése</td><td>Gyermek ek átmeneti gondozá sa</td><td>befogadó szülők, családok átmeneti otthona, gyermekek átmeneti otthona</td><td>Területi gyermek-védelmi szakszolgál-tatás</td><td>Megelőző pártfogás elrendelése</td><td></td></tr>
<tr><td>Otthonteremtési támogatás</td><td rowspan="2">Gyer-mekek esély-növelő szolgál-tatásai:</td><td>Biztos Kezdet Gyerek-ház</td><td></td><td rowspan="2">Családba fogadás</td><td rowspan="2"></td></tr>
<tr><td>Tanoda</td><td></td></tr>
<tr><td>Lehetőség: önkormányzat saját hatáskörében, rendeletében a rászoruló gyermeknek</td><td colspan="2"></td><td></td><td>Ideiglenes hatályú elhelyezés</td><td></td></tr>
</table>

| | | | | |
|---|---|---|---|---|
| további pénzbeli ellátást állapíthat meg | | | | |
| | | | *Nevelésbe vétel* | |
| | | | *Nevelési felügyelet elrendelése* | |
| | | | *Utógondozás elrendelése* | |
| | | | *Utógondozói ellátás elrendelése* | |

Ábrán külön jelentősége van a betűstílusoknak, kérjük a megtartásukat. Ábra alatt jelenjen meg a következő szöveg:
Normál betű: családjukban nevelkedő gyermekeket érintő ellátások, intézkedések.
*Dőlt betű: családjukból kiemelt gyermekeket érintő ellátások, intézkedések.*
***Dőlt, félkövér betű: a családjukban nevelkedő és az onnan kiemelt gyermekeket is érintő ellátások, intézkedések.***

### 2.1.4. A gyermekvédelmi jelzőrendszer

**A gyermekvédelmi jelzőrendszer működtetésének célja:** a gyermek családban történő nevelkedésének elősegítése, a gyermek veszélyeztetettségének megelőzése és megszüntetése.
**A gyermekvédelmi jelzőrendszert működtető szerv:** a család- és gyermekjóléti szolgálat.
**A gyermekvédelmi jelzőrendszer tagjai:** a gyermekkel kapcsolatban lévő szolgáltatók, személyek, hatóságok (védőnő, háziorvos, iskola, rendőrség, gyámhatóság stb.).
**A jelzőrendszeri tagok kötelességei:**

- Jelzéssel élni a gyermek veszélyeztetettsége esetén a család- és gyermekjóléti szolgálatnál.
- Hatósági eljárást kezdeményezni a gyermek bántalmazása, súlyos elhanyagolása, más súlyos veszélyeztető ok fennállása, a gyermek önmaga által előidézett súlyos veszélyeztető magatartása esetén.
- Egymással együttműködni és egymást kölcsönösen tájékoztatni.
- A gyermekvédelmi jelzőrendszer működésének szakmai módszerei szerint eljárni (a dokumentumok a kormányzati portálon elérhetőek.)

A család- és gyermekjóléti szolgáltatás átalakításával párhuzamosan a gyermekvédelmi észlelő- és jelzőrendszer megerősítése, valamint a korábbi családsegítő és gyermekjóléti szolgálat jelzőrendszerének integrálása is megtörtént 2016-ban.
A gyermekvédelmi jelzőrendszer megerősítésének lényegi pontjai:

- A jelzőrendszer szervezésére, működtetésére irányuló feladatok, hatáskörök újradefiniálása (helyi, járási, megyei, országos szint).
- Szankcionálás szabályozása.
- A gyermekvédelmi jelzőrendszer dokumentációjának egységesítése, egyszerűsítése, kiterjesztése.
- A résztvevő szakemberek képzése, továbbképzése, a helyi szakmai műhelyek támogatása.

A gyermek veszélyeztetettségét észlelő- és jelzőrendszert négyszintűvé alakult, melyből két szint 2016. január 1-jétől működik:

- *Helyi szinten* – a család- és gyermekjóléti szolgálat feladata a helyi gyermekvédelmi jelzőrendszer szervezése, az együttműködési formák kialakítása, működtetése,

dokumentálása. A **jelzőrendszeri felelős** a területről érkező jelzéseket heti rendszerességgel lejelenti a központ járási jelzőrendszeri tanácsadója felé. Kötelezően bevezetésre került a helyi gyermekvédelmi jelzőrendszer működését értékelő és hatékonyságát növelő javaslatok és intézkedések rendszerezéséből készült helyi jelzőrendszeri intézkedési terv készítése.

- *Járási szinten* – a család- és gyermekjóléti központ folyamatos szakmai hátteret biztosít a települési szinten dolgozó családgondozóknak, jelzőrendszeri felelősöknek, fogadja jelzéseiket, problémáikat. A járási **jelzőrendszeri tanácsadó** feladata a települési szintű jelzőrendszerek működésének segítése, szakmai támogatása.

A gyermekvédelmi jelzőrendszer 2017. január 1-től hatályos újabb szintje:

- *Megyei szinten* – a **jelzőrendszeri koordinátor** feladata a településszintű intézkedési tervek kidolgozásának támogatása, az intézkedési tervben megfogalmazottak teljesülésének és a jelzőrendszeri működésnek az ellenőrzése, illetve amennyiben a jelzőrendszeri tagok nem teljesítik jelzőrendszeri feladataikat, gyermekvédelmi igazgatási bírság kiszabása.
- *Országos szinten* – a gyermekvédelmi jelzőrendszer hatékony működésének országos szakmai támogatása, fejlesztése, képzések kidolgozása és megszervezése, szabályozási és módosítási javaslatok megfogalmazása az ágazati irányítás felé. A jelzőrendszeri működés támogatása és a gyermek veszélyeztetettségét jelző bejelentések fogadása érdekében országosan egységes gyermekvédelmi jelzőrendszeri hívószám működik **(Gyermekvédő Hívószám: 06 80 21 20 21).**

Elágazás, a következő dokumentum elolvasása nem kötelező, csak ajánlott. A szakmai anyagok teljes szövege elolvasható a mellékelt linken. https://szocialisportal.hu/csalad-es-gyermekjoleti-szolgaltatasok-szakmai-szabalyzo-dokumentumai/

## 2.2. A gyermekvédelmi pénzbeli és természetbeni ellátásokról röviden

A gyermekvédelmi pénzbeli és természetbeni ellátások a gyermekek, fiatal felnőttek rászorultságára tekintettel nyújtott támogatások. A gyermekvédelmi törvényben meghatározott ellátásokon túl a települési önkormányzat saját hatáskörében, rendeletében a rászoruló gyermekeknek további pénzbeli ellátást állapíthat meg.

**a. Rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény**

- A rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény a szociálisan rászoruló, a saját családjukban élő gyermekeknek biztosított ellátás. (A családjukból kiemelt, gyermekvédelmi gondoskodás alatt álló gyermekek így ezt az ellátást nem vehetik igénybe.) A gyermekszegénység egyik mérőszámának is tekintik a kedvezményre való jogosultságot.
- A rendszeres gyermekvédelmi kedvezménynek a gyermek a jogosultja, de azt a szülőnek folyósítják. (Bizonyos esetekben a nagykorú gyermek is jogosult rá, ekkor már számára történik a folyósítás.)
- Megállapításának célja annak igazolása, hogy a gyermek szociális helyzete alapján jogosult az ingyenes vagy kedvezményes gyermekétkeztetésre, a törvényben meghatározott esetben a szünidei gyermekétkeztetésre; a kedvezményhez kapcsolódó támogatásra és egyéb kedvezményekre (pl. ingyenes tankönyv, az áram- és gázszolgáltatásnál védendő fogyasztónak minősülés).
- Akkor jogosult rá a gyermek, ha a gyermeket gondozó családban az egy főre jutó jövedelem nem haladja meg a nyugdíjminimum alap esetben 135%-át, kivételes esetben (egyedülálló szülő; tartósan beteg, súlyosan fogyatékos gyermek; tanulmányokat folytató nagykorú gyermek) 145%-át, és az egy főre jutó vagyon mértéke sem haladja meg a törvényben meghatározott mértéket.
- A kedvezményre a jogosultságot a települési önkormányzat jegyzője állapítja meg, a polgármesteri hivatalnál kell benyújtani a kérelmet.

**b. Gyermekétkeztetés**

- Ennek keretében a gyermek életkorának megfelelő gyermekétkeztetést kell biztosítani mind a családjukban élő gyermekeknek, mind a családjukból kiemelt gyermekeknek. A gyermekétkeztetés két „típusa" az intézményi és a szünidei gyermekétkeztetés.
- A gyermekétkeztetés biztosításának kötelezettsége a települési önkormányzatot terheli.
  Az **intézményi gyermekétkeztetést** a gyermekeket ellátó nem bentlakásos intézményekben (bölcsődei intézmények, óvoda, iskolai menza) és bentlakásos intézményekben (kollégium, gyermekvédelmi és szociális intézmények) kell biztosítani a jogszabályokban meghatározott számú és minőségű étkezésekkel. Az intézményi gyermekétkeztetést a gyermekvédelmi törvényben meghatározott személyi körnek ingyenesen vagy 50%-os térítésidíj-kedvezménnyel kell biztosítani. Így például a szociálisan rászoruló, azaz rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülő gyermekek és a nevelésbe vett gyermekek teljesen ingyenesen étkeznek a bölcsődében, az óvodában és az általános iskolában.
  A **szünidei gyermekétkeztetés** keretében a déli meleg főétkezést a települési önkormányzatnak kötelezően biztosítania kell a családjukban élő hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű gyermekeknek. Ez azt jelenti, hogy ezen gyermekek ingyenesen étkezhetnek az iskolai (őszi, téli, tavaszi és nyári) szünetekben is. A települési önkormányzat ezen túl további gyermekeknek, így nyilvánvalóan elsősorban a szociálisan rászoruló (rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre jogosult) gyermekeknek is biztosíthatja ingyenesen a szünidei gyermekétkeztetést.

**c. Gyermektartásdíj megelőlegezése**

- Az ellátás célja a gyermektartásdíj állam általi megelőlegezése a szociálisan rászoruló szülőnek.
  azaz az állam a törvényben rögzített maximális összeghatárig belép a gyermektartásdíjat nem fizető szülő helyére.
- Az ellátásra való jogosultság feltételei, hogy 1. a tartásdíjat jogerősen megállapították, 2. a tartásdíj behajtása átmenetileg lehetetlen, 3. a szülő nem képes a gyermek számára a szükséges tartást nyújtani, 4. a családban az egy főre jutó havi jövedelem nem haladja meg a nyugdíjminimum kétszeresét.
- A gyermektartásdíj megelőlegezését a járási hivatal állapítja meg.

**d. Otthonteremtési támogatás**

- A támogatás célja az állami gondoskodásból (nevelésbe vételből) kikerült fiatal felnőttek lakáshoz jutása, tartós lakhatása megoldásának elősegítése.
- A támogatás mértéke a nevelésben töltött évek számával növekszik.
- Az otthonteremtési támogatás felhasználása széles körű, így többek között felhasználható ingatlan vásárlására, építésére, felújítására, bővítésére, bérleti díj kifizetésére, hitel törlesztésére.
- Az otthonteremtési támogatást a járási hivatal állapítja meg.

## 2.3. A gyermekjóléti alapellátások

A személyes gondoskodást nyújtó **gyermekjóléti alapellátások célja:**

- a gyermek testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődésének, jólétének elősegítése,
- a gyermek családban történő nevelésének elősegítése,
- a veszélyeztetettség megelőzése,
- a kialakult veszélyeztetettség megszüntetése,
- a gyermek családjából történő kiemelésének a megelőzése,

- a gyermek hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetének feltárása és a gyermek szocializációs hátrányának csökkentésével annak leküzdése.

A **gyermekjóléti alapellátások igénybevevői** elsősorban a családban nevelkedő gyermekek és családjaik.
Egyes ellátásokat, mint például a gyermekek napközbeni ellátásait a családjukból kiemelt gyermekek is igénybe vehetik.) A gyermekjóléti alapellátások **igénybevétele főszabály szerint önkéntes.** (Ez alól is vannak kivételek, így például a gyámhatóság a védelembe vétel során kötelezheti a szülőt többek között arra, hogy gyermeke vegye igénybe a bölcsődei ellátást.

### 2.3.1. Gyermekjóléti szolgáltatás

A gyermekjóléti szolgáltatás a gyermek érdekeit védő speciális személyes szociális szolgáltatás, amely a szociális munka módszereit és eszközeit használja fel.
**A gyermekjóléti szolgáltatás tartalma:**

- a gyermek testi, lelki egészségének, családban történő nevelésének elősegítése (információnyújtás, tanácsadás, hivatalos ügyek intézésének segítése stb.)
- a gyermek veszélyeztetettségének megelőzése (pl. jelzőrendszer működtetése, óvodai és iskolai szociális segítő tevékenység biztosítása)
- a kialakult veszélyeztetettség megszüntetése (szociális segítő munka, gyermekjóléti alapellátások, szociális alapszolgáltatások igénybevételének kezdeményezése stb.)

**A gyermekjóléti szolgáltatási feladatok** 2016. január 1-jétől a család- és gyermekjóléti szolgálat, valamint a család- és gyermekjóléti központ keretében kerülnek ellátásra.

**Család- és gyermekjóléti szolgálatot** lakosságszámtól függetlenül minden polgármesteri hivatalt fenntartó települési önkormányzatnak (fővárosi kerületi önkormányzatnak) működtetnie kell. A család- és gyermekjóléti szolgálat biztosítja a fentiekben bemutatott szolgáltatásokat.

**Család- és gyermekjóléti központot** a járásszékhely település, a fővárosi kerületi önkormányzat és a megyei jogú város köteles működtetni.

A család- és gyermekjóléti központ a fentiekben bemutatott szolgáltatásokon túl további egyéni és csoportos speciális szolgáltatásokat, programokat (pl. kapcsolattartási ügyeletet, jelzőrendszeri készenléti szolgálatot) nyújt. Emellett a család- és gyermekjóléti központ látja el a gyámhatósági intézkedésekhez kapcsolódó feladatokat, így többek között kezdeményezi a gyermek védelembe vételét, súlyosabb veszélyeztetettség esetén a családból való kiemelést. A központ a családjából kiemelt gyermek visszahelyezése érdekében szociális segítőmunkát koordinál és végez, elősegíti, hogy a család „alkalmassá váljon" a gyermek nevelésére, utógondozást biztosít a gyermek családjába történő visszailleszkedéséhez.

**A települési önkormányzatok feladatköre a lakóhely szintű minimumszolgáltatások, általános segítő feladatok biztosítása család- és gyermekjóléti szolgálat keretében:**

- információnyújtás
- koordináció - delegálás
  - ellátásokhoz való hozzájutás segítése - közvetítés szolgáltatásba (intézményen belül és intézményen kívül)
  - természetbeni, pénzbeli ellátások nyújtásához alapvető segítő szolgáltatás
  - jelzőrendszer működtetése
- eseti gondnokság
- segítő beszélgetés
- általános tanácsadások (szociális, életvezetési, mentális, háztartásgazdálkodási)
- családgondozás – gyermekekkel és családjukkal, egyénekkel, gyermektelen családokkal végzett szociális munka
- krízisellátás

- szülői kompetencia-fejlesztés
- egyéni és csoportos készségfejlesztés
- közösségfejlesztés.

**A járásszékhelyek települési önkormányzatai feladatköre a hatósági feladatokhoz kapcsolódó, gyermekek védelmére irányuló tevékenységek, valamint a speciális szolgáltatások** biztosítása.
**A család és gyermekjóléti központ keretében megjelenő feladatok:**
**Speciális szolgáltatások:**

- kapcsolattartás elősegítése, kapcsolatügyelet
- készenléti ügyelet - telefonos segítőmunka
- utcai, lakótelepi szociális munka - közösségi terek biztosítása
- kórházi szociális munka
- óvodai, és iskolai szociális segítő tevékenység
- szociális bentlakásos intézményi kiváltással kapcsolatos esetmenedzselési feladatok
- jogi tanácsadás
- pszichológiai tanácsadás
- családkonzultáció, családterápia
- mediáció
- tartós munkanélküliek célzott segítése
- adósságterhekkel küzdők, díjhátralékosok célzott segítése.

**Hatósági tevékenységhez kapcsolódó feladatok:**

- javaslat hatósági intézkedésre (védelembe vétel, ideiglenes hatályú elhelyezés, nevelésbe vétel)
- közreműködés hatósági intézkedésben (védelembe vétel, ideiglenes hatályú elhelyezés, nevelésbe vétel)
- utógondozói munka (nevelésbe vétel megszűnését követően).

Elágazás, a következő dokumentum elolvasása nem kötelező, csak ajánlott. A szakmai ajánlás teljes szövege elolvasható a mellékelt linken.
https://szocialisportal.hu/szakmai-ajanlas-szocialis-segito-tevekenyseg-bevezetesehez/
https://szocialisportal.hu/szakmai-ajanlas-a-gyermekvedelmi-jelzorendszeri-keszenleti-szolgalat-mukodteteserol/

### 2.3.2. Gyermekek esélynövelő szolgáltatásai

A gyermekjóléti alapellátások közül a „legfiatalabbak” a gyermekek esélynövelő szolgáltatásai. A gyűjtőfogalmat a gyermekvédelmi törvény 2019. január 1-jei hatállyal vezette be. A hátrányos, halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek szociális hátrányait kompenzáló szolgáltatások közé jelenleg a Biztos Kezdet Gyerekházak és a tanodák tartoznak. A gyermekek esélynövelő szolgáltatásainak biztosítása nem kötelező önkormányzati feladat.

- A **Biztos Kezdet Gyerekházak** az óvodáskor alatti, elsősorban hátrányos, halmozottan hátrányos helyzetű gyermekeknek és szüleiknek együtt nyújt társadalmi felzárkózást segítő prevenciós, valamint szülői kompetenciákat erősítő és a gyermekek hátrányait kompenzáló szolgáltatást. Ilyen szolgáltatás többek között a gyermekek állapotfelmérése, képesség-kibontakoztató foglalkozás, fejlesztés biztosítása, a szülőknek személyiség- és kompetenciafejlesztés, a gyermekneveléshez, a személyes higiéné biztosításához és a háztartásvezetéshez szükséges ismeretek átadását célzó, valamint egyéb preventív célú program, játékos foglalkozás, közösségi rendezvények szervezése.
- A **tanoda** a szolgáltatásaival elsősorban a hátrányos, halmozottan hátrányos helyzetű alap- és középfokú tanulmányokat folytató gyermekeket, fiatal felnőtteket célozza meg. A tanoda a

tanórákon kívül és a tanítási szünetekben segíti elő a szociokulturális hátrányok kompenzálását, a tanulmányok folytatását, a társadalomba való sikeres beilleszkedést, az életpálya-tervezést és a szabadidő hasznos eltöltését olyan szolgáltatásokkal, mint például a tanulást, továbbtanulást, pályaválasztást elősegítő szakmai szolgáltatások, az iskolai lemorzsolódását megelőző programok, a sport- és kulturális programok, családi közösségi programok.

Elágazás, a következő dokumentum elolvasása nem kötelező, csak ajánlott. A szakmai ajánlás teljes szövege elolvasható a mellékelt linken.
https://tef.gov.hu/wp-content/uploads/2020/07/bkgy2/Szakmai%20aj%C3%A1nl%C3%A1s.pdf
https://tef.gov.hu/wp-content/uploads/2020/07/tanoda/Szakmai%20aj%C3%A1nl%C3%A1s.pdf

### 2.3.3. Gyermekek napközbeni ellátása

A gyermekek napközbeni ellátása azon gyermekek számára kíván ellátást nyújtani, akiknek szülei munkavégzésük, képzésben való részvételük, betegségük vagy egyéb ok miatt napközbeni ellátásukról nem tudnak gondoskodni.
Egyéb ok, ha a gyermek fejlődése érdekében állandó napközbeni ellátásra van szüksége; vagy ha egyedülálló, időskorú vagy nehéz szociális helyzetben lévő szülőről van szó. Leegyszerűsítve elmondható, hogy a napközbeni ellátás mindenekelőtt a dolgozó szülők saját családban nevelkedő gyermekei számára kívánja a nappali felügyeletet biztosítani. (Az ellátásokat azonban a családjukból kiemelt gyermekek is igénybe vehetik, azaz például a nevelőszülő is járathatja bölcsődébe a nála nevelkedő gyermeket.) Ebből a szempontból a gyermekek napközbeni ellátása különbözik a többi gyermekjóléti alapellátástól; elsősorban nem valamely szociális hátrányt, veszélyeztetettséget (pl. család anyagi helyzete, szülő nevelési magatartása) kíván orvosolni; inkább a családpolitika, mint a szociálpolitika része.
**A gyermekek napközbeni ellátása keretében** a gyermekek életkorának megfelelő nappali felügyeletet, gondozást, nevelést, foglalkoztatást és étkeztetést kell biztosítani. A szolgáltatások időtartamának lehetőség szerint a szülő munkarendjéhez kell igazodnia.
**A gyermekek napközbeni ellátásának formái:** a bölcsődei ellátás, a napközbeni gyermekfelügyelet és az alternatív napközbeni ellátás.

#### a. Bölcsődei ellátás

A bölcsődei ellátás keretében főszabály szerint a három éven aluli gyermekek napközbeni ellátását kell biztosítani. Bölcsődei ellátásban részesülhet a sajátos nevelési igényű, valamint a korai fejlesztésre és gondozásra jogosult gyermek.
Bölcsődei ellátást intézményi formában biztosít a bölcsőde és a mini bölcsőde; szolgáltatási formában biztosít bölcsődei ellátást a munkahelyi bölcsőde és a családi bölcsőde.

- A **bölcsőde** a Bölcsődei nevelés-gondozás országos alapprogramja szerint, akár több csoportban nyújt szakszerű gondozást és nevelést. A bölcsőde számára kerültek előírásra a legszigorúbb személyi, tárgyi és működési feltételek. Ebben az ellátási formában gondozható egy bölcsődei csoportban a legnagyobb számú gyermek. Minden, 10 ezer főnél nagyobb településen kell bölcsődét működtetnie a települési önkormányzatnak.
- A **mini bölcsőde** a bölcsődénél egyszerűbb létesítési és működtetési formát jelent, amelynek keretében kevesebb gyermek bölcsődei ellátását végzik. Azokon a kisebb településeken jelenthet megoldást a mini bölcsőde, ahol az alacsonyabb gyermeklétszám miatt nem érné meg a nagyobb, szigorúbb személyi és tárgyi feltételekkel működő, ebből adódóan költségesebb bölcsődét működtetni.
- A **munkahelyi bölcsőde** főszabály szerint az adott foglalkoztatónál dolgozók gyermekeinek biztosít bölcsődei ellátást. A foglalkoztató, vagy a foglalkoztatóval kötött megállapodás alapján más fenntartó elsősorban a munkavégzés helyszínéül szolgáló épületben, a foglalkoztató tulajdonában álló ingatlanban vagy a foglalkoztató által e célra bérelt ingatlanban működtetheti

a munkahelyi bölcsődét, egy vagy több bölcsődei csoportban. A személyi és tárgyi feltételek e szolgáltatási formánál is jóval enyhébbek, mint a klasszikus bölcsődénél.

- A **családi bölcsődét** a szolgáltatás nyújtója a saját otthonában vagy más e célra kialakított helyiségben biztosítja. E formánál a legenyhébbek a személyi, tárgyi és működési előírások, ugyanakkor a családi bölcsődében látható el a legkevesebb számú gyermek.
- A települési önkormányzat 2021-től köteles megszervezni a bölcsődei ellátást, ha arra a településen legalább 5 gyermek tekintetében igény jelentkezik, vagy a 3 év alatti lakosok száma meghaladja a 40 főt.

**b. Napközbeni gyermekfelügyelet**

A napközbeni gyermekfelügyelet - nem nevelési-oktatási céllal - az életkoruknak megfelelő napközbeni ellátást biztosít a gyermekek számára. A napközbeni gyermekfelügyelet keretében nem csak 3 éven aluli, hanem óvodás és az általános iskolás-korú gyermekek is elláthatóak, sőt, ők képezik a szolgáltatás fő célcsoportját. A szolgáltatás azonban nem a köznevelési, hanem a gyermekjóléti alapellátás része, a napközbeni gyermekfelügyelet során ugyanis oktatási, köznevelési tevékenység nem folyik, a szolgáltatás fő eleme – ahogy azt a neve is tükrözi – a gyermekek megfelelő nappali felügyelete, ellátása. A napközbeni gyermekfelügyelet speciális formája, amikor a szülő otthonában nyújtják a szolgáltatást.

**c. Alternatív napközbeni ellátás**

Az alternatív napközbeni ellátások általános célja, hogy a gyermekek életkori sajátosságaihoz, illetőleg a szülők speciális élethelyzetéhez igazodó, a gyermekek társadalmi beilleszkedését és közösségi tevékenységét elősegítő szolgáltatásokat nyújtsanak, amelyek biztosítása során kiemelt figyelmet kell tulajdonítani a szocializációnak, a korai egyéni és csoportos fejlesztésnek, valamint a prevenciónak. Szerteágazó szolgáltatások tartoznak az alternatív napközbeni ellátások közé, például a játszótéri programok, játszóházak, klubfoglalkozások. Fontos kiemelni, hogy az alternatív napközbeni ellátás mindig gyermekjóléti, gyermekvédelmi tevékenységhez kapcsolódik. Ezért a kereskedelmi, vendéglátó-ipari üzletben (bevásárlóközpontokban, éttermekben) vagy kulturális intézményben biztosított gyermekfelügyelet vagy azon intézmények által biztosított ellátás, amelyek kötelező alapfeladata szabadidős programok szervezése, nem minősülnek alternatív napközbeni ellátásnak.

### 2.3.4. Gyermekek átmeneti gondozása

A gyermekek átmeneti gondozásának **igénybevételére azokban az élethelyzetekben** kerül sor, amikor a szülő egészségi állapota, életvezetési problémája, indokolt távolléte (pl. átmeneti külföldi munkavállalás) vagy más akadályoztatása miatt a gyermek nevelését a családban ideiglenesen nem lehet megoldani. A gyermekek átmeneti gondozásának biztosítására – bár az ellátás bentlakásos formában valósul meg – mindig a szülő vagy más törvényes képviselő kérelmére vagy beleegyezésével kerül sor, nem hatósági határozat alapján, mint például a gyermek családból való kiemelésénél. Az ellátás igénybevétele a szülői felügyeleti jogot nem érinti. Az ellátás csak meghatározott időtartamban, főszabály szerint 12 hónapig vehető igénybe, amely 6 hónappal még meghosszabbítható. Ha ezen túlmenően sem tudja megoldani a szülő a gyermeke nevelését, ellátását, akkor a gyermek sorsát más módon, a gyámhatóság intézkedése szerint kell rendezni.

**A gyermekek átmeneti gondozása keretében biztosított szolgáltatások:**

A gyermekek átmeneti gondozása keretében főszabály szerint a gyermek **teljes körű ellátásáról**, azaz étkeztetéséről, ruházattal való ellátásáról, mentálhigiénés és egészségügyi ellátásáról, gondozásáról, neveléséről és lakhatásáról kell gondoskodni.

**A gyermekek átmeneti gondozása biztosítható**

- **Helyettes szülőnél**

  a helyettes szülő a családban élő gyermek átmeneti gondozását, míg a nevelőszülő a családjából kiemelt gyermek otthont nyújtó ellátását biztosítja a saját háztartásában. A

befogadó szülő gyűjtőfogalom alatt a helyettes szülőt és a nevelőszülőt értjük. A helyettes szülők azonban nem nevelőszülői foglalkoztatási jogviszonyban, hanem egy másik speciális jogviszonyban, az ún. helyettes szülői jogviszonyban állnak. A 12. életévét be nem töltött gyermek átmeneti gondozását elsősorban helyettes szülőnél kell biztosítani.

- **Gyermekek átmeneti otthonában**
  a gyermekek átmeneti otthona megszakítás nélküli munkarend szerint működő bentlakásos gyermekintézmény, amely az alapellátás keretében a gyermek számára átmeneti gondozást biztosít. A családban élő, 12. életévét betöltött vagy 12 évesnél fiatalabb és helyettes szülőnél el nem helyezhető gyermek ellátását biztosítja.
- **Családok átmeneti otthonában**
  Bentlakásos intézmény annank érdekében, hogy a gyermeket a család lakhatási lehetőségének megszűnése miatt ne kelljen a szülőtől elválasztani. A család együttmaradása érdekében a tanulmányokat folytató nagykorú testvér is elhelyezhető a családok átmeneti otthonában. A családok mellett a családok átmeneti otthona a válsághelyzetben lévő bántalmazott vagy várandós anyát is befogadja. A családok átmeneti otthonának speciális típusai **a krízisközpont, a félutasház-szolgáltatás és a titkos menedékház,** amelyek a családon belüli erőszak áldozatainak, bántalmazott családoknak biztosítanak szolgáltatásokat. Ha a családok átmeneti otthonában ellátott család támogatással már képessé válik az önálló lakhatásra, ellátásukat a családok átmeneti otthonához kapcsolt **külső férőhelyen** is lehet biztosítani.

Elágazás, a következő dokumentum elolvasása nem kötelező, csak ajánlott. A szakmai ajánlás teljes szövege elolvasható a mellékelt linken.
https://szocialisportal.hu/szakmai-ajanlas-csaladok-atmeneti-otthona-kereteben-megvalosulo-kulso-ferohelyek-szakmai-feladat-ellatasahoz/

## 2.4. A gyermekvédelmi szakellátások

**A gyermekvédelmi szakellátások célja**

- a családjukból kiemelt (ideiglenes hatállyal elhelyezett, nevelésbe vett) gyermekeknek otthont nyújtó ellátást biztosítani;
- a gyermekvédelmi gondoskodásban felnőtt, már nagykorú fiatal felnőtteknek utógondozói ellátást biztosítani;
- a szakellátást más okból igénylő gyermekeknek teljes körű ellátást biztosítani.

A gyermekvédelmi szakellátások körébe az otthont nyújtó ellátás, az utógondozói ellátás és a területi gyermekvédelmi szakszolgáltatás tartozik.

**A gyermekvédelmi szakellátások biztosításának módja** (l. részletesen a 3.2. pontot):

- A szakellátás biztosítása állami feladat; az állam fenntartói feladatainak ellátására kijelölt szerv az SZGYF.
- Otthont nyújtó ellátást, utógondozói ellátást nyújtó intézményt, hálózatot (gyermekotthont, nevelőszülői hálózatot) fenntarthat állami fenntartó (SZGYF), egyházi fenntartó, nem állami (civil) fenntartó.
- Területi gyermekvédelmi szakszolgálatot csak állami fenntartó tarthat fenn és működtethet.

### 2.4.1. Otthont nyújtó ellátás

Az otthont nyújtó ellátás keretében biztosítani kell a családjukból kiemelt gyermekek számára

- **teljes körű ellátást**

étkeztetést, ruházattal való ellátást, mentálhigiénés és egészségügyi ellátásról való gondoskodást, gondozást, nevelést, lakhatást;

- **családgondozást**
  a családi környezetbe történő visszahelyezést előkészítő, a családi kapcsolatok ápolását segítő szolgáltatást;
- **az örökbefogadás elősegítését**
  ha a családgondozás nem lehetséges,
- **utógondozást**
  a családba történő visszailleszkedést, vagy az önálló élet megkezdését segítő szolgáltatást.

**a.** Az otthont nyújtó ellátás keretében **különleges ellátást kell biztosítani:**

- a 3 év alatti gyermekek számára,
- a tartósan beteg, a fogyatékos gyermek számára.

**b.** Az otthont nyújtó ellátás keretében **speciális ellátást kell biztosítani**

- a súlyos pszichés tüneteket mutató gyermeknek,
- a súlyos disszociális tüneteket mutató gyermeknek,
- a pszichoaktív szert használó gyermeknek,
- az emberkereskedelem feltételezett áldozatává vált gyermeknek.

**c.** Az otthont nyújtó ellátás keretében különleges és speciális ellátást együttesen kell biztosítani a **kettős szükségletű gyermeknek**, azaz annak a gyermeknek, aki különleges és speciális szükségletet egyidejűleg mutat.

**Az otthont nyújtó ellátást biztosító személyek, intézmények:**

- **nevelőszülő**
  A nevelőszülő saját háztartásában biztosít otthont nyújtó ellátást a családjából kiemelt gyermek számára. Főszabály szerint a családjukból kiemelt gyermekeket nevelőszülőnél kell elhelyezni; 12 év alatti gyermek csak nagyon kivételes helyzetben helyezhető el intézményben. Az elmúlt időszakban jelentős cél volt a gyermekotthonok kiváltása, évről évre nő a nevelőszülőnél elhelyezett gyermekek száma.
- **gyermekotthon**
  Megszakítás nélküli munkarend szerint működő bentlakásos gyermekintézmény. Ha nincs lehetőség a gyermek nevelőszülőnél történő elhelyezésére (jellemzően a gyermek egészségi vagy mentális állapota miatt, vagy a testvérek együttes elhelyezése nem megoldható, vagy nincs elegendő nevelőszülői férőhely). belép a gyermekotthoni ellátás. Fontos kiemelni, hogy a gyermekotthon nem zárt intézmény. A gyermekotthon legalább 12, de legfeljebb 48 gyermek otthont nyújtó ellátását biztosítja.
- **lakásotthon,** amely maximum 12 gyermek otthont nyújtó ellátását biztosítja önálló lakásban vagy családi házban, családias körülmények között. A speciális, különleges vagy kettős szükségletű gyermeket fogadó gyermekotthon, lakásotthon **speciális vagy különleges gyermekotthonként**, lakásotthonként működik. Ha a gyermekotthon kizárólag ideiglenes gondozási helyen biztosít ellátást, **ideiglenesen befogadó gyermekotthonról** beszélünk (a családból kikerülés után itt történik meg sokszor a gyermekek személyiségvizsgálata is).
- **utógondozó otthon**
  Kizárólag a fiatal felnőttek teljes körű utógondozói ellátását biztosítja.
- A **szociális törvény hatálya alá tartozó fogyatékosok vagy pszichiátriai betegek otthona**
  Ha a gyermek állapota azt indokolja, elhelyezésére szociális intézményben kerül sor.

### 2.4.2. Utógondozói ellátás

**Utógondozói ellátást kell biztosítani** az állami gondoskodásból nagykorúságával kikerült fiatal felnőtt számára, ha nem tudja önállóan biztosítani a létfenntartását, vagy még folytatja a tanulmányait, vagy

szociális bentlakásos intézménybe várja a felvételét. Fontos kiemelni, hogy az utógondozói ellátás biztosítására kizárólag az érintett személy kérelmére kerülhet sor.

**Az utógondozói ellátás tartalma:**

- **Utógondozás** biztosítása: az önálló élet megkezdéséhez szükséges személyre szóló tanácsadás és a társadalomba való beilleszkedéshez történő segítségnyújtás.
- **Szükség szerinti további ellátás**, mindenekelőtt lakhatás biztosítása.

**Utógondozói ellátás biztosítható:** nevelőszülőnél, gyermekotthonban, utógondozó otthonban, külső férőhelyen (pl. albérlet).

### 2.4.3. Területi gyermekvédelmi szakszolgáltatás

A területi gyermekvédelmi szakszolgáltatás keretében végzett egyes tevékenységek szorosan kapcsolódnak a gyámhatósági intézkedésekhez (pl. javaslattétel a családjából kiemelt gyermek gondozási helyére, gyermek személyiségvizsgálatának elvégzése). ezért fontos kiemelni, hogy **a területi gyermekvédelmi szakszolgálat nem hatóság,** hanem szolgáltatásnyújtó szerv.

Ez a kizárólagos állami feladatként ellátott, minden megyében elérhető szolgáltatás igen vegyes szolgáltatási elemeket foglal magában.

**A területi gyermekvédelmi szakszolgáltatás keretében nyújtott szolgáltatások**
a következőképpen csoportosíthatóak:

**a. A családjukból kiemelt gyermekek gondozási helyével kapcsolatos feladatok**

- A gyermekvédelmi szakszolgálat tesz javaslatot a gyermek gondozási helyének meghatározásához, és ha a későbbiekben szükséges, a gondozási hely megváltoztatásához.
- A területi gyermekvédelmi szakszolgáltatás keretében működnek a megyei gyermekvédelmi szakértői bizottságok, valamint a felülvizsgálatra jogosult szerv, az országos gyermekvédelmi szakértői bizottság. A szakértői bizottságok végzik el a gyermek személyiségvizsgálatát és adnak szakmai véleményt, benne a gyermek ellátási szükségletével (speciális, különleges vagy kettős ellátási szükségletű gyermek).
- A szakszolgálat készíti el az egyéni elhelyezési tervet, amely a gyermek további életútjának alakítására vonatkozó célkitűzéseket és a szükséges intézkedéseket tartalmazza.
- A szakszolgálat kijelöli a gyermeket ideiglenesen befogadó nevelőszülőt vagy gyermekotthont.

**b. A családjukból kiemelt gyermekek törvényes képviseletének ellátásával kapcsolatos feladatok**

- A területi gyermekvédelmi szakszolgálat foglalkoztatja a gyermekvédelmi gyámokat, akik ellátják az ideiglenes hatállyal elhelyezett vagy nevelésbe vett gyermekek törvényes képviseletét. (l. részletesen a 2.6. pontot).

**c. Az örökbefogadással összefüggő feladatok**

- A gyermekvédelmi szakszolgáltatás közreműködik a **gyermek örökbefogadhatóvá nyilvánításá**ban.
- Az **örökbefogadás szakmai előkészítése** keretében széles körű tájékoztatást nyújt az örökbefogadás feltételeiről, a szakszolgálat elvégzi az örökbe fogadni szándékozó személyek alkalmassági vizsgálatát, szervezi az örökbefogadás előtti tanácsadást és felkészítő tanfolyamot, vezet egyes, az örökbefogadással összefüggő nyilvántartásokat, a titkos örökbefogadás (amikor a vér szerinti és az örökbefogadó szülők nem ismerik egymást) előkészítése érdekében kiválasztja a gyermek számára a legmegfelelőbb örökbefogadó szülőt, felkészít minden érintettet az örökbefogadásra, segíti a szülő-gyermek kapcsolat kialakulását, javaslatot tesz a gyermek örökbefogadó szülőhöz történő kötelező gondozásba történő kihelyezésére és figyelemmel kíséri azt, javaslatot tesz az örökbefogadás engedélyezésére. A nyílt örökbefogadások (amikor a vér szerinti és az örökbefogadó szülők ismerik egymást) előkészítésében is közreműködhet a szakszolgálat, pl. az örökbe fogadandó gyermek és az örökbe fogadni szándékozó személy kapcsolatfelvételének előkészítésével. Fontos kiemelni,

hogy titkos örökbefogadásban csak a területi gyermekvédelmi szakszolgálat működhet közre. Közhasznú szervezetek csak a nyílt örökbefogadásoknál nyújthatnak azt elősegítő szolgáltatásokat.

- Az **örökbefogadások utánkövetése** keretében a gyermekvédelmi szakszolgálat figyelemmel kíséri a gyermek beilleszkedését új családjába, és személyes tanácsadással segíti a gyermek nevelését.
- A fővárosi területi gyermekvédelmi szakszolgálat kezeli a titkolt terhességből származó gyermek iratait a gyámhatóság határozata alapján.

**d. Szolgáltatási, szervezési feladatok**

- A szakszolgálat kríziskezelő szolgáltatást nyújt a gyermekek és a szakemberek számára, ha több gyermek vált áldozattá, vagy olyan súlyos eset történt, amelynek több gyermekre is jelentős kihatása van.
- A területi gyermekvédelmi szakszolgálat ideiglenes befogadást biztosító nevelőszülői hálózatot, ideiglenesen befogadó gyermekotthont működtethet. (korábban nagy arányban működtek gyermekotthonok, nevelőszülői hálózatok a szakszolgálat fenntartásában, a szakszolgálatnak ezek a fenntartói feladatai megszűntek)
- Az elhanyagolt, bántalmazott (elsősorban szexuálisan bántalmazott) gyermekek vizsgálatát, terápiáját és meghallgatását végző szolgáltatást is biztosíthat a szakszolgálat.
- A szakszolgálat szülői felügyelet gyakorlásával összefüggő, illetve kapcsolattartási ügyekben elrendelt ún. támogatott közvetítői eljárást biztosít.

## 2.5. A gyermekvédelmi gondoskodás keretébe tartozó hatósági intézkedésekről és a javítóintézeti ellátásról röviden

**A hatósági intézkedések alkalmazására akkor kerül sor,** ha a gyermek megfelelő fejlődéséhez szükséges ellátás a szülő beleegyezésével nem biztosítható és ez a helyzet a gyermek fejlődését veszélyezteti. Ezekben az esetekben belép a hatósági kényszer alkalmazásának szükségessége.

**A hatósági intézkedések jellemzői:**

- a hatósági intézkedéseket – a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzet megállapítása kivételével – a gyermekvédelmi és gyámügyi feladatkörében eljáró járási hivatal, a gyámhivatal rendeli el, túlnyomó többségében hivatalból.
- A hatósági intézkedések túlnyomó többségét a gyámhivatal hivatalból rendeli el. Ez alól kivétel pl. hátrányos, halmozottan hátrányos helyzet megállapítása, utógondozói ellátás elrendelése, mely intézkedésekre kérelemre kerül sor.
- A hatósági intézkedések többségét a gyámhivatal hivatalból meghatározott időközönként felülvizsgálja (pl. a védelembe vételt legalább évente).

### 2.5.1. Védelembe vétel, hátrányos és halmozottan hátrányos helyzet megállapítása, a megelőző pártfogás elrendelése

**a. A hátrányos és a halmozottan hátrányos helyzet fennállásának megállapítása** annyiban eltér a hatósági intézkedések többségétől, hogy megállapítása kizárólag kérelemre történik. a gyámhatóság (a települési önkormányzat jegyzője) hivatalból nem rendelheti el.

- **Hátrányos helyzetűnek** az a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre jogosult gyermek (nagykorúvá vált gyermek) minősül, akinek szülei alacsony iskolai végzettségűek (legfeljebb alapfokú, „8 általános” iskolai végzettséggel rendelkeznek), vagy alacsony a foglalkoztatottságuk (16 hónapon belül legalább 12 hónapig álláskeresők voltak), vagy elégtelen lakókörnyezetben, illetve lakáskörülmények között él a család.
- **Halmozottan hátrányos helyzetűnek** az a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre jogosult gyermek (nagykorúvá vált gyermek) tekinthető, aki esetében az előbbi körülmények

közül legalább kettő fennáll. Minden más körülmény vizsgálata nélkül halmozottan hátrányos helyzetűnek minősül továbbá a nevelésbe vett gyermek és a tanulmányokat folytató, utógondozói ellátásban részesülő fiatal felnőtt.
(A hátrányos, halmozottan hátrányos helyzet megállapításához kapcsolódó kedvezményekről lásd az 5.4.8. pontot.)

**b. A védelembe vétel, mint hatósági intézkedés alkalmazásának esetei**

- A védelembe vétel alkalmazására akkor kerül sor, ha a szülő a gyermek veszélyeztetettségét az alapellátások önkéntes igénybevételével megszüntetni nem tudja, vagy nem akarja, de alaposan feltételezhető, hogy segítséggel a gyermek fejlődése a családi környezetben mégis biztosítható. Ez az intézkedés tehát a családban élő gyermekeket és szüleiket érinti.
- A gyámhatóság védelembe veheti a szabálysértést elkövetett fiatalkorút, a bűncselekmény elkövetésével gyanúsított, vádolt fiatalkorút és azokat a gyermekeket is, akik életkoruk miatt nem büntethetők, de a fenti cselekményeket elkövették.

A **védelembe vétel keretében** a gyámhatóság különböző intézkedésekkel és a gyermekjóléti központ bevonásával segíti a gyermek gondozását, ellátásának megszervezését, valamint támogatja a szülői nevelést. Ezek az **intézkedések** különösen **a következők:**

- a szülő kötelezése bizonyos gyermekjóléti, köznevelési és egészségügyi szolgáltatások igénybevételére,
- kóros elmeállapotú szülő, más hozzátartozó orvosi vizsgálatának kezdeményezése,
- intézkedés a gyermek egészségét veszélyeztető körülmények megszüntetéséről,
- magatartási szabályok megállapítása a gyermek számára,
- a szülő figyelmeztetése helytelen életvezetésének, magatartásának következményére, és felszólítás annak megváltoztatására.

A védelembe vételhez kapcsolódik a **családi pótlék természetbeni formában történő nyújtásának** elrendelése, és a jogszabályokban meghatározott számú igazolatlan óvodai, iskolai hiányzás esetén a **családi pótlék szüneteltetésének kezdeményezése**.

**c. A megelőző pártfogás** elrendelésének célja a bűnismétlés megelőzése. Bevezetésének hátterében az a felismerés állt, hogy a szabálysértés, bűncselekmény elkövetése és a felelősségre vonás között sok idő eltelhet, amely alatt alapvető érdek a bűnismétlés lehetőségének kiküszöbölése, a szocializáció elősegítése. Ez a hatósági intézkedés is összekapcsolódik a védelembe vétellel. A gyámhatóság a pártfogó felügyelői szolgálat és a család- és gyermekjóléti központ által készített környezettanulmány és kockázatértékelés alapján **dönt a megelőző pártfogás elrendeléséről. és annak keretében:**

- a gyermek, illetve a törvényes képviselő kötelezéséről a megelőző pártfogó felügyelővel való együttműködésről,
- rendszeres időközönként személyes találkozás előírásáról a megelőző pártfogó felügyelővel,
- meghatározott magatartási szabályok betartásáról (pl. bizonyos helyek, személyek elkerülése).

### 2.5.2. Ideiglenes hatályú elhelyezés, nevelésbe vétel, nevelési felügyelet elrendelése

Az ideiglenes hatályú elhelyezéssel és a nevelésbe vétellel a gyermek kikerül saját családjából. A nevelési felügyelet elrendelése a már nevelésbe vett, speciális ellátási szükségletű gyermek esetén alkalmazott hatósági intézkedés, amelyre egészségi vagy pszichés zavar következtében kialakult veszélyeztető magatartás felmerülése estén kerül sor.

**a. Ideiglenes hatályú elhelyezés elrendelésére alapot adó körülmények:**

- ha a gyermek felügyelet nélkül marad,
- ha a gyermek testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődését családi környezete vagy önmaga súlyosan veszélyezteti, és emiatt azonnali elhelyezése szükséges.

**Az ideiglenes hatályú elhelyezést elrendelő szervek**

- a gyámhatóság, a rendőrség, az idegenrendészeti hatóság, a menekültügyi hatóság, az ügyészség, a bíróság, a büntetés-végrehajtási intézet parancsnoksága.

**A gyermeket ideiglenesen elhelyezhetik**

- a nevelésére alkalmas, azt vállaló különélő szülőnél, más hozzátartozónál, illetve személynél,
- ha az előző pont alkalmazására nincs lehetőség, 12 évesnél fiatalabb gyermeket minden esetben, 12 életévét betöltött gyermek esetében lehetőleg nevelőszülőnél,
- gyermekotthonban,
- a szociális törvény szerinti fogyatékosok vagy pszichiátriai betegek otthonában.

**Ideiglenes hatályú elhelyezés speciális esete:**

- a gyermeknek az előzetes letartóztatásba kerülő anyával együtt történő elhelyezése a büntetés-végrehajtási intézet anya-gyermek részlegén vagy a javítóintézet fiatalkorú és gyermeke együttes elhelyezést biztosító részlegén.

Bármelyik beutaló szerv is rendeli el az ideiglenes hatályú elhelyezést, **a gyámhivatalnak** (a gyermekvédelmi és gyámügyi hatáskörében eljáró járási hivatalnak) **a gyermekvédelmi törvényben meghatározott határidőn belül:**

- meg kell szüntetnie az ideiglenes hatályú elhelyezést, ha annak okai már nem állnak fenn, azaz a gyermek visszakerülhet a családjába,
- nevelésbe kell vennie a gyermeket, ha nem térhet vissza a családjába,
- pert kell indítania a gyermekelhelyezés megváltoztatása, illetve a szülői felügyelet megszüntetése iránt.

**b. Nevelésbe vétel elrendelésének alapja:**

- a szülő, a szülők nem élnek, vagy nem gyakorolhatják szülői felügyeleti jogukat,
- a gyermek fejlődését családi környezete veszélyezteti, és veszélyeztetettségét az alapellátás keretében biztosított szolgáltatásokkal, valamint a védelembe vétellel nem lehetett megszüntetni, illetve attól eredmény nem várható,
- a gyermek megfelelő gondozása a családján belül nem biztosítható, és
- a gyermek számára családbafogadó gyám rendelésére nem kerülhet sor (a hozzátartozók nem vállalják a gyermek nevelését):
- a gyermek ismeretlen szülőktől származik vagy titkos örökbefogadásához a szülők hozzájárultak, de még nincs örökbefogadója (ideiglenes hatállyal nem helyezhető el a leendő örökbefogadó szülőnél).

**A nevelésbe vétel célja** a gyermek otthont nyújtó ellátásának és törvényes képviseletének biztosítása, amíg a gyermek

- családja képessé válik a gyermek visszafogadására,
- számára családbafogadó gyám rendelésére kerülhet sor (jellemzően ez az az eset, amikor a gyermek valamelyik hozzátartozója, például nagykorú testvére vállalja a nevelését),
- örökbefogadása megtörténik, vagy
- eléri nagykorúságát, ha a fentiek teljesülésére nincs lehetőség (ekkor az intézkedés célja: önálló életre való felkészítés).

**Nevelésbe vétel két „lépcsője”:**

- 1. ideiglenes gondozási hely meghatározása,
- 2. gondozási hely meghatározása (gyermekvédelmi szakértői bizottság szakmai véleménye, területi gyermekvédelmi szakszolgálat elhelyezési javaslata alapján).

**Nevelésbe vétel esetén a gondozási hely:**

- nevelőszülő: (12 évesnél fiatalabb gyermeket csak kivételesen, a gyermekvédelmi törvényben meghatározott esetekben lehet nem nevelőszülőnél elhelyezni),
- gyermekotthon,
- szociális törvény hatálya alá tartozó fogyatékosok vagy pszichiátriai betegek otthona, vagy támogatott lakhatás.

**c. Nevelési felügyelet elrendelésének alapja:**

- a gyermek egészségi vagy pszichés állapotának zavara következtében olyan magatartást tanúsít, amely saját vagy mások életére, testi épségére jelentős veszélyt jelenthet vagy közvetlen és súlyos veszélyt jelent, és
- a veszélyhelyzet kizárólag a gyermek 48 órát meghaladó időtartamban zárt körülmények között biztosított teljes körű ellátásával, kivizsgálásával és terápiájával hárítható el.

**A nevelési felügyelet alkalmazásának köre:**

- kizárólag speciális gyermekotthonban, speciális lakásotthonban, gyermekotthon speciális csoportjában alkalmazható.

**A nevelési felügyelet időtartama:**

- legfeljebb 2 hónap

**A nevelési felügyelet tartalma:** a gyermek kötelezhető arra, hogy

- gondozási helye meghatározott helyiségeiben tartózkodjék (a speciális gyermekotthonban létrehozható ún. biztonsági elkülönítő is, amely a lakótérhez kapcsolt, de attól zárhatóan elválasztott helyiség),
- meghatározott ideig hozzátartozóival a kapcsolattartását csak korlátozott módon gyakorolhassa, vagy
- gyógykezelésnek, gyógyító eljárásnak vesse alá magát.

A nevelési felügyelet gyámhivatal általi elrendelését **kötelező bírósági felülvizsgálat** követi, mert ez a gyámhatósági intézkedés a gyermek személyes szabadságának korlátozását jelenti.

### 2.5.3. Utógondozás, utógondozói ellátás elrendelése

Mind az utógondozás, mind az utógondozói ellátás elrendelésének hátterében az áll, hogy az állam akkor sem akarja elengedni a gyermek, fiatal felnőtt kezét, ha kikerült a gyermekvédelmi gondoskodásból – akár azért, mert visszatérhet a családjába, akár azért, mert elérte nagykorúságát, és megkezdheti önálló életét.

**a. Utógondozás elrendelésének alapja:**

- minden esetben elrendelik, ha nagykorúsága előtt kikerül a gyermek a gyermekvédelmi gondoskodásból, a nevelésbe vétel megszüntetését követően legalább egy év időtartamra,
- a fiatal felnőtt kérelmére rendelik el legfeljebb egy év időtartamra, ha a nagykorúsággal szűnik meg a gyermekvédelmi gondoskodás,
- kötelezően elrendelik az otthonteremtési támogatás igénylésének, felhasználásának és elszámolásának időtartamára.

**Az utógondozás tartalma:**

- a nevelésbe vétel megszüntetését, megszűnését követően a gyermek családjába való visszailleszkedését elősegítő utógondozó szociális munka biztosítása, vagy a fiatal felnőttnek az önálló élet megkezdéséhez szükséges személyre szóló tanácsadás és a társadalomba való beilleszkedéshez történő segítségnyújtás.

**Az utógondozást ellátó szervek, személyek:**

- a gyermek tekintetében a lakóhelye szerinti család- és gyermekjóléti központ,
- a fiatal felnőtt tekintetében a nevelőszülői hálózatot működtető, a gyermekotthon, az utógondozó otthon vagy a külső férőhely működtetője.

**b. Utógondozói ellátás elrendelésének alapja, feltételei:**

- a gyermek, fiatal felnőtt kérelme,
- a nevelésbe vétel a nagykorúvá válással szűnt meg,
- a fiatal felnőtt létfenntartását önállóan biztosítani nem tudja (legfeljebb 21 éves koráig),

- a fiatal felnőtt még tanulmányokat folytat (legfeljebb 24, felsőfokú tanulmányok esetén 25 éves koráig részesülhet az ellátásban, ami 30 éves koráig meghosszabbítható),
- a fiatal felnőtt szociális bentlakásos intézménybe felvételét várja (legfeljebb 22 éves koráig).

Az utógondozói ellátás tartalma és helyszínei tekintetében lásd a 2.4.2. pontot.

**2.5.4. Családbafogadás elrendelésének alapja:**

- mindig a szülő kérelmére történik,
- ha a szülő egészségi állapota, indokolt távolléte vagy más családi ok miatt átmenetileg nem tudja a gyermeket nevelni, megnevezheti azt a családot, személyt, aki a gyermeket ebben az időszakban befogadja, gondozza és neveli.
- a családbafogadáshoz a gyámhivatal akkor járul hozzá, ha az a gyermek érdekében áll.

A családbafogadás törvényi szabályait nem a gyermekvédelmi törvény, hanem a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény Családjogi Könyve tartalmazza.

**2.5.5. A javítóintézetek a gyermekvédelem rendszerében, a javítóintézeti nevelés és ellátás**

Bár a javítóintézeti nevelés egy büntetőjogi intézkedés, amelyről a bíróság dönt, a javítóintézeti nevelés végrehajtásának helyszíne, a **javítóintézet**, nem a büntetés-végrehajtás, hanem a **gyermekvédelem rendszeréhez tartozik.** Lényege, hogy a javítóintézeti nevelésre utalt fiatalkorú büntetésének végrehajtása során a **gyermekvédelmi szempontok dominálnak**, elsődleges cél a fiatalkorú helyes irányú nevelése, a bűnözővé válás megelőzése, a társadalomba való beilleszkedés elősegítése.

**A javítóintézetben történik a végrehajtása:**

- a javítóintézeti nevelésnek,
- a fiatalkorú letartóztatásának. (ezt hívták korábban előzetes letartóztatásnak).

**A szabályozás megosztása a büntetőjogi és a gyermekvédelmi rendszer között:**

- A javítóintézeti nevelés, mint büntetőjogi intézkedés kényszerítő jellegével és nevelési funkciójával összefüggő szabályokat a büntetőjogi, a büntetés-végrehajtási tárgyú jogszabályok, a gyermekvédelmi szempontokat előtérbe helyező javítóintézeti ellátás tartalmát pedig a gyermekvédelmi jogszabályok rögzítik.

**A javítóintézeti ellátás tartalma:**

- teljes körű ellátás biztosítása a fiatalkorúnak,
- a fiatalkorú gondozása, nevelése, felügyelete,
- a fiatalkorú oktatása, képzése, munkafoglalkoztatása. (2020. január 1-jével a gyermekvédelmi törvény egyértelműen kimondja, hogy a javítóintézeti ellátás időtartama alatt a fiatalkorú köteles részt venni az általános iskolai ismeretek elsajátítását célzó, ezt követően pedig a javítóintézet által biztosított, a továbbtanulást, szakma megszerzését, munkavállalást elősegítő képzésben).

A javítóintézetben a fiatalkorú a 21. életévének betöltéséig maradhat, ezt követően 24. életévének betöltéséig a **javítóintézet utógondozó részlegén** tartózkodhat tanulmányai befejezése vagy élethelyzete rendezése céljából.

**2.6. A nevelőszülői foglalkoztatási jogviszonyról és a gyermekvédelmi gyámságról röviden**

2014. január 1-jével bevezetésre került a nevelőszülői foglalkoztatási jogviszony és a gyermekvédelmi gyámság.

**a.** A **nevelőszülői foglalkoztatási jogviszony bevezetésével** elismerést nyert, hogy a családjukból kiemelt gyermekek számára otthont nyújtó ellátást biztosító nevelőszülők tevékenysége önmagában „teljes munkaidős” munkavégzésnek minősül. A nevelőszülők speciális foglalkoztatási jogviszonyban állnak, biztosítottnak minősülnek, jogosultak az egészségbiztosítási ellátások (pl. táppénz, gyermekgondozási díj, egészségügyi szolgáltatások) és nyugdíjbiztosítási ellátások (pl. öregségi nyugdíj) igénybevételére. A nevelőszülői foglalkoztatási jogviszonyban töltött idő a nyugdíjszabályok

tekintetében szolgálati időnek minősül. A nevelőszülői hivatás munkaként való elismerését tükrözi, hogy a nevelőszülők díjazása is a mindenkori minimálbérhez, és nem az öregségi nyugdíjminimumhoz kapcsolódik.

A **nevelőszülői foglalkoztatási jogviszony meghatározása:**

- A nevelőszülői foglalkoztatási jogviszony a nevelőszülő és a működtető között, az ideiglenes hatállyal elhelyezett vagy nevelésbe vett gyermek otthont nyújtó ellátásának biztosítása céljából létrejövő speciális foglalkoztatási jogviszony. A jogviszony egy ún. írásbeli keretmegállapodással jön létre, amelyben az általános kérdéseket rögzítik. Emellett a működtető és a nevelőszülő minden egyes gyermek, fiatal felnőtt befogadásánál kiegészítő megállapodást köt. A jogviszony főszabály szerint határozatlan időre jön létre, mellette időkorlátozás nélkül lehet egyéb keresőtevékenységet folytatni, ha az a gyermek ellátását nem veszélyezteti.
- 2020. január 1-jétől a nevelőszülők már nem csak a saját, hanem a náluk elhelyezett, nevelésbe vett, 2 évnél fiatalabb gyermekek után is jogosultak gyed-re (gyermekgondozási díjra).

**b.** Szintén a családjukból kiemelt gyermekek védelme érdekében hozott nagy előrelépést a **gyermekvédelmi gyámság bevezetése a gyermekek törvényes képviseletének ellátására**. Korábban a gyermekvédelmi gondoskodásban lévő gyermekek gyámságát sok esetben a gyermekotthonok vezetői vagy a nevelőszülők látták el, ők azonban természetszerűleg függtek az őket alkalmazó fenntartótól, működtetőtől. Nehezebben tudták így velük szemben a gyermekek érdekeit megfelelően képviselni.

**A gyermekvédelmi gyámok foglalkoztatása:**

- A területi gyermekvédelmi szakszolgálat foglalkoztatja őket közalkalmazottként, önálló munkakörben. A gyermekvédelmi gyámok függetlenek a gyermek gondozási helyétől, ezáltal hatékonyabban tudják a gyermekek érdekeit képviselni.

**A gyermekvédelmi gyám feladata** figyelemmel kísérni és elősegíteni a gyermek gondozását és nevelését (ennek keretében a gyermekkel rendszeresen személyesen találkozni); a gyermeket személyi és vagyoni ügyeiben képviselni; valamint a gyermek vagyonát kezelni.

**A gyermekvédelmi gyám gyámsága alatt álló gyermekek száma:**

Egy gyermekvédelmi gyám egyidejűleg legfeljebb 30 gyermek gyámságát láthatja el azzal, hogy a speciális és kettős szükségletű gyermeket két gyermekként kell figyelembe venni. A testvérek, valamint a kiskorú szülő és gyermeke részére gyermekvédelmi gyámul ugyanazt a személyt kell kirendelni, ha az a gyermek érdekével nem ellentétes.

A gyermekvédelmi gyámot távolléte vagy a feladat-ellátásban való akadályoztatása során az azonnali döntést, intézkedést igénylő ügyekben a **helyettes gyermekvédelmi gyám** helyettesíti.

***Forgatókönyvi utasítások a 2. fejezet e-learning felületre történő adaptációhoz***

**2.1.3 alfejezet**

Az “A gyermekvédelem rendszerének áttekintése” c. ábrán (saját szerkesztés) külön jelentősége van a betűstílusoknak, kérjük a megtartásukat. Ábra alatt jelenjen meg a következő szöveg:
Normál betű: családjukban nevelkedő gyermekeket érintő ellátások, intézkedések.
*Dőlt betű: családjukból kiemelt gyermekeket érintő ellátások, intézkedések.*
***Dőlt, félkövér betű: a családjukban nevelkedő és az onnan kiemelt gyermekeket is érintő ellátások, intézkedések.***

**2.1.4. alfejezet végére (ajánlott tartalom):**

Elágazás, a következő dokumentum elolvasása nem kötelező, csak ajánlott. A szakmai anyagok teljes szövege elolvasható a mellékelt linken. https://szocialisportal.hu/csalad-es-gyermekjoleti-szolgaltatasok-szakmai-szabalyzo-dokumentumai/

**2.7. alfejezet ajánlott tartalma:**

Gyermekjóléti ellátásokat ábrázoló ábra: táblázat (saját szerkesztés): Kérjük a táblázatot úgy megcsinálni, hogy az egyes cellákban lévő szövegek mozgathatóak legyenek, hogy a hallgató a helyes helyre át tudja tenni az egyes elemeket.

**A *2. fejezet* önellenőrző kérdései**

Melyik hatósági intézkedés érintheti csak a saját családjukban élő gyermekeket? (egy helyes válasz található)

a) utógondozói ellátás elrendelése
b) nevelési felügyelet elrendelése
**c) védelembe vétel**
d) halmozottan hátrányos helyzet megállapítása

Melyik szolgáltatás, ellátás tartozik a gyermekvédelmi szakellátások közé? (egy helyes válasz található)

**a) otthont nyújtó ellátás**
b) gyermekjóléti szolgáltatás
c) gyermekek átmeneti gondozása
d) gyermekek esélynövelő szolgáltatásai

## 3. A szociális, gyermekjóléti és gyermekvédelmi feladatok ellátása a szolgáltatókra, intézményekre vonatkozó szabályok

**Összegzés:** A szociális, gyermekjóléti és gyermekvédelmi feladatokat az állam és az önkormányzatok mellett egyházi, civil és magánszervezetek is végzik, egymástól részben eltérő feltételek mentén.

**Cél:** A fejezet célja átttekinteni a szociális, gyermekjóléti és gyermekvédelmi feladatok ellátásának szereplőit, feladatait, a szolgáltatások nyújtásának alapvető feltételeit és azok ellenőrzését, továbbá a szociális és gyermekvédelmi ellátórendszer finanszírozását.

**Kulcsszavak:** szociális, gyermekjóléti és gyermekvédelmi feladatok, szolgáltatók, a szolgáltatások feltételei, szociális és gyermekvédelmi ellátórendszer finanszírozása

**Tanulást segítő kérdések:**
Milyen fenntartótípusok vehetnek részt a szociális, gyermekjóléti és gyermekvédelmi feladatokat ellátásában?
Milyen ellátási kötelezettsége van az államnak a szociális és gyermekvédelmi szolgáltatások területén?

### 3.1. A szociális szolgáltatási feladatok ellátására kötelezettek, a feladatok ellátásának módja

A szociálisan rászorultak részére a személyes gondoskodást az **állam**, valamint az **önkormányzatok** biztosítják.

A szociális ellátórendszer lehetséges szereplőit a törvény értelmező rendelkezései között szereplő **fenntartói típusok** meghatározása rögzíti.

Fenntartó lehet az állam fenntartói feladatainak ellátására a Kormány rendeletében kijelölt szerv, azaz az **SZGYF**, a **helyi önkormányzat**, valamint a **helyi önkormányzatok társulása**. **Egyházi fenntartó** a bevett egyház és annak belső egyházi jogi személye, **nem állami fenntartó** pedig az egyéni vállalkozó, bármely magyarországi székhelyű jogi személy és egyéni cég, illetve az Európai Gazdasági Térségről szóló megállapodásban részes valamely államban, valamint azonos jogállás esetén más államban honos vállalkozás belföldön bejegyzett fióktelepe.

Az ellátási kötelezettség **személyes gondoskodási formák szerint differenciált**.

A **helyi önkormányzat az ellátási kötelezettségének** szociális szolgáltatást, ellátást nyújtó szolgáltató, intézmény **fenntartásával**, vagy szolgáltatót, intézményt fenntartó önkormányzati **társulásban történő részvétellel**, vagy szolgáltatót, intézményt működtető fenntartóval létrejött – a szociális szolgáltatás nyújtásának a helyi önkormányzattól vagy a társulástól történő átvállalásáról szóló – **feladatellátási megállapodás**, illetve **ellátási szerződés** megkötésével tehet eleget. A feladatellátási megállapodás más, állami fenntartói körbe tartozó, az ellátási szerződés pedig más, nem állami, egyházi fenntartói körbe tartozó fenntartóval jön létre. Az **SZGYF**, mint az állam fenntartói feladatainak ellátására kijelölt szerv számára **ugyanezek** a lehetőségek nyitottak, a kizárólag önkormányzatokra értelmezhető **társulásban történő részvétel kivételével**.

Ábra:
**Személyes gondoskodást biztosító fenntartók**

| **Állami** | **Egyéb** |
|---|---|
| helyi önkormányzat | egyházi fenntartó: egyházi jogi személy |
| önkormányzati társulás | nem állami: egyéni vállalkozó, jogi személy, cég |
| SZGYF | |

| Jellemző | Jellemző |
|---|---|
| ellátási kötelezettség | ellátási kötelezettség nélkül |

### 3.1.1. Önkormányzati feladatellátás

A személyes gondoskodás feladatainak önkormányzatokra telepítése a Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. törvény általános szabályán alapul. A helyi önkormányzat ellátja a Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. **törvényben meghatározott kötelező** és az **általa önként vállalt** feladat- és hatásköröket. A törvény külön nevesíti a szociális szolgáltatások és ellátások biztosítását, mint általános önkormányzati feladatot, amelyet a szociális törvény határoz meg pontosabban.

Az önkormányzati törvény azt is lehetővé teszi, hogy a települési önkormányzatoknak egymástól eltérő feladatai legyenek, az eltérő adottságaik, teljesítőképességük, méretük figyelembe vételével.

A szociális törvény él ezzel a lehetőséggel, ezért az önkormányzatok ellátási kötelezettsége **differenciált**. Van néhány olyan személyes gondoskodási forma, amelyet valamennyi önkormányzat köteles biztosítani, de nem ez a jellemző, hanem **az állandó lakosok száma** szerinti feladat-telepítés.

A szociális törvény szerint minden települési önkormányzat – állandó lakosai számától függetlenül – köteles biztosítani az **étkeztetést**, a **házi segítségnyújtást**, **valamint a hozzáférést azokhoz a szociális szolgáltatásokhoz, amelyeket nem köteles helyben biztosítani.**

A **családsegítést** annak a települési önkormányzatnak kell nyújtani, amelyik polgármesteri hivatalt működtet vagy a közös önkormányzati hivatal székhelye a településen van.

A lakosságszámtól függően biztosítandó szolgáltatások közé tartoznak a különböző célcsoportok részére nyújtott **nappali** ellátási formák, valamint az **átmeneti** ellátás egyes elemei.

Az a települési önkormányzat, amely területén
- **háromezer** főnél több állandó lakos él, **idősek nappali ellátását,**
- **tízezer** főnél több állandó lakos él, **valamennyi célcsoport részére nappali ellátást**,
- **harmincezer** főnél több állandó lakos él, **teljes körű nappali ellátást**, **időskorúak gondozóházát**, **éjjeli menedékhelyet** és **hajléktalan személyek átmeneti szállását** köteles biztosítani.

Természetesen valamennyi ilyen lakosságszámú települési önkormányzat esetében fennáll egyidejűleg a lakosságszámtól függetlenül kötelezően nyújtandó alapszolgáltatások biztosításának kötelezettsége.

A **fővárosi kerületi önkormányzatok** számára szintén előírja a szociális törvény ezeknek a szolgáltatásoknak, ellátásoknak a megszervezését a **lakosságszámtól függetlenül**.

A törvény által kötelező jelleggel a települési önkormányzatra telepített szociális szolgáltatási feladatok mellett az önkormányzatoknak lehetősége van arra is, hogy – a helyi képviselő-testület vagy a helyi népszavazás döntésével – **önként vállalja** olyan szociális feladatok ellátását, amelyet jogszabály nem utal más szerv kizárólagos hatáskörébe. Az önként vállalt helyi közügyekben az önkormányzat mindent megtehet, ami jogszabállyal nem ellentétes, azonban az önként vállalt helyi közügyek megoldása **nem veszélyeztetheti a törvény által kötelezően előírt** önkormányzati feladat- és hatáskörök ellátását.

A **járásszékhely városnak** a szociális törvény **nem állapít meg** többletfeladatokat, azonban a gyakorlatban számos esetben előfordul, hogy a járásszékhely város által fenntartott intézmény (szociális központ) ellátási területe úgy kerül meghatározásra, hogy a környező települések számára is biztosítsa azon szociális alapszolgáltatásokat, amelyeket nem kötelező helyben biztosítani.

A személyes gondoskodás terén igen gyakori az **önkormányzati társulásban** történő feladatellátás is. A nagy szerepük miatt a helyi önkormányzat ellátási kötelezettsége teljesítésének lehetséges módozatait felsoroló rendelkezés is nevesíti a szolgáltatót, intézményt fenntartó önkormányzati társulásban történő részvételt. Azokban a kérdésekben, ahol a fenntartó önkormányzatnak rendeletet kell alkotnia – a személyes gondoskodást nyújtó ellátások, azok igénybevétele, valamint a fizetendő térítési díjak ügyében – társulás esetében a társulási megállapodásban erre kijelölt települési önkormányzat alkotja meg a rendeletet.

Budapest Főváros Önkormányzatának speciális ellátási kötelezettsége van, amit az indokol, hogy a fővárosi önkormányzat egyszerre települési és területi önkormányzat. A fővárosi önkormányzat minden **olyan szakosított intézményi ellátást kötelező önkormányzati feladatként** biztosít, **amely nem állami feladat**. Idetartozik az **idősek otthonának**, a **hajléktalanok otthonának**, valamint a **hajléktalan személyek rehabilitációs intézményének** létrehozása és fenntartása.

Hasonló okból van a **megyei jogú városnak** is a fővároséhoz hasonló ellátási kötelezettsége, azzal, hogy ott a fővárosi kerület által ellátott feladatok is a városhoz tartoznak (éjjeli menedékhely, hajléktalan személyek átmeneti szállása, idősek otthona, és ha a lakossági szükségletek indokolják, hajléktalanok otthona és hajléktalan személyek rehabilitációs intézménye).

Ábra

**Települési önkormányzatok ellátási kötelezettsége**

| **Lakosságszám** | **Személyes gondoskodási forma** |
|---|---|
| mindegy | étkeztetés, házi segítségnyújtás, hozzáférés segítése a többi szolgáltatáshoz<br>családsegítés, ha polgármesteri hivatalt működtet |
| 3.000 | előbbiek + idősek nappali ellátása |
| 10.000 | előbbiek + valamennyi célcsoportnak nappali ellátás |
| 30.000 (+ fővárosi kerületek) | előbbiek + időskorúak gondozóháza, éjjeli menedékhely, hajléktalan személyek átmeneti szállása |
| Budapest, megyei jogú város | éjjeli menedékhely, hajléktalan személyek átmeneti szállása (főváros csak ha a kerület nem látja el)<br>idősek otthona, hajléktalanok otthona, hajléktalan személyek rehabilitációs intézménye |

### 3.1.2. A Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság szerepe a szociális szolgáltatások biztosításában

Az **állam a fenntartói feladatainak** a **Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság (SZGYF) útján** tesz eleget.

Az SZGYF **központi hivatalként** működő központi költségvetési szerv. **Központi szervből** és területi szervekként működő **megyei és fővárosi kirendeltségekből** áll. A megyei kirendeltségek illetékességi területe a megye, a fővárosi kirendeltség illetékességi területe a főváros közigazgatási területére terjed ki. A Főigazgatóságot a **főigazgató** vezeti.

Az **állam** köteles gondoskodni
- a **fogyatékos személyek** gondozóháza,
- a **pszichiátriai betegek** átmeneti otthona,
- a **szenvedélybetegek** átmeneti otthona

megszervezéséről és fenntartásáról a **harmincezer főnél nagyobb állandó lakosságszámú településeken**,
- a **pszichiátriai betegek, a szenvedélybetegek, fogyatékos személyek szakosított ellátásának** a megszervezéséről és fenntartásáról **a fővárosban**.

Biztosítania kell továbbá az **összes szakosított ellátás** megszervezését és fenntartását a **megye** területén. Ebbe a körbe tartozik a **támogatott lakhatás** és a **fejlesztő foglalkoztatás** is.

Az állam – hasonlóan az önkormányzatokhoz – feladatainak szociális szolgáltatást nyújtó szolgáltató, intézmény **fenntartásával**, **feladatellátási megállapodás** megkötésével, vagy egyházi, nem állami fenntartóval kötött **ellátási szerződés** megkötésével tehet eleget.

Ábra

**Az állam ellátási kötelezettsége**

| **30 ezer főnél nagyobb településeken** | **Fővárosban** | **Megyék területén** |
|---|---|---|
| fogyatékos személyek átmeneti ellátása | fogyatékos személyek szakosított ellátása | valamennyi szakosított ellátás |
| pszichiátriai betegek átmeneti ellátása | pszichiátriai betegek szakosított ellátása | támogatott lakhatás |
| szenvedélybetegek átmeneti ellátása | szenvedélybetegek szakosított ellátása | fejlesztő foglalkoztatás |

### 3.1.3. Egyházi és nem állami szerepvállalás a szociális ellátásokban

Az egyházi és nem állami fenntartók **nem rendelkeznek a törvény által telepített ellátási kötelezettséggel**. A személyes gondoskodást saját elhatározásukból nyújtják, a **szociális törvény szabályai szerint**. Minden olyan rendelkezés, amely általában intézményt, vagy fenntartót nevesít, rájuk is vonatkozik.

Az **egyházi fenntartók** közé a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló törvény[1] alapján **egyházaknak minősülő szervezetek**, valamint az **egyházak saját szabályai alapján létrejött** és jogalanyisággal rendelkező **belső egyházi jogi személyek** tartoznak.

Az egyházi fenntartók a legtöbb szolgáltatás után **állami támogatást** és **egyházi kiegészítő támogatást** kapnak, a költségvetési törvény alapján.

**Nem állami fenntartók** a korábbiakban nem említett jogi személyek, az egyéni vállalkozók, az egyéni cégek, valamint az EGT-államban vagy az EGT-államok szolgáltatóival azonos jogállást élvező államban honos vállalkozások magyarországi fióktelepei. Nem állami fenntartónak minősülnek az SZGYF-en kívüli központi költségvetési szervek (például a felsőoktatási intézmények), a közalapítványok és a nemzetiségi önkormányzatok is. A civil szervezetek, a közalapítványok, a nemzetiségi önkormányzatok, a gazdasági társaságok és az egyéni vállalkozók az egyházi

[1] a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény

fenntartókhoz hasonlóan juthatnak állami támogatáshoz, míg másoknak ilyen nem jár. Az utóbbi fenntartóknak a működtetéshez szükséges forrásokat a saját költségvetésükben kell tervezniük.

Létezik olyan eset is, amikor az egyházi, vagy nem állami fenntartó is a szociális törvény szerinti **kötelező feladatot lát el**. Ilyen helyzet abban az esetben áll elő, ha a feladatellátási kötelezettséggel rendelkező önkormányzat vagy az SZGYF **ellátási szerződést** köt az egyházi, nem állami fenntartóval.

Az ellátási szerződést írásban kell megkötni, és rendezni kell benne a feladat ellátásának valamennyi lényeges kérdését. Így például a szociális **ellátás formáját**, az ellátásban részesítendők körét, számát, és az ellátási szerződés alapján végzett feladat ellátásához kapcsolódóan a szolgáltatáshoz való **hozzájárulás összegét**.

### 3.2. A gyermekvédelmi feladatok ellátására kötelezettek, a feladatok ellátásának módja

A gyermekvédelmi törvény szerinti fenntartói feladatok ellátása körében a törvény elsősorban az **ellátási kötelezettség címzettjeit** nevesíti, nem pedig azt a kört, akik Magyarországon részt vehetnek az ellátórendszerben. A különbség az, hogy Az **állami, önkormányzati fenntartó köteles** a gyermekvédelmi törvényben meghatározott ellátások biztosítására, az **ellátórendszer egyéb szereplői számára ez lehetőségként** biztosított. Utóbbi teljes kört a törvény értelmező rendelkezései között szereplő **fenntartói típusok** meghatározása sorolja fel.

Fenntartó lehet – állami fenntartóként – az állam fenntartói feladatainak ellátására a Kormány rendeletében kijelölt szerv, azaz az **SZGYF**, a **helyi önkormányzat**, valamint a **helyi önkormányzatok társulása**. **Egyházi fenntartók** a bevett egyházak és azok belső egyházi jogi személyei lehetnek, **nem állami fenntartó** pedig az egyéni vállalkozó, bármely magyarországi székhelyű jogi személy és egyéni cég, illetve az Európai Gazdasági Térségről szóló megállapodásban részes valamely államban, valamint azonos jogállás esetén más államban honos vállalkozás belföldön bejegyzett fióktelepe.

Az állam fenntartói feladatait ellátó szerv és az önkormányzatok ellátási kötelezettsége sem általános ugyanakkor, hanem **ellátási formák**, valamint **települési önkormányzatok** esetében **lakosságszám** szerint differenciált.

A feladatellátásra kötelezett a szolgáltatásszervezési feladatának többféle módon is eleget tehet. Így **szolgáltató, intézmény fenntartásával**, **más szervvel, személlyel kötött ellátási szerződés útján**, valamint – önkormányzatok esetében – **társulás** útján. (ld. 3.2.1. pont).

#### 3.2.1. Önkormányzati feladatellátás

A gyermekjóléti feladatok önkormányzatokra telepítése az **önkormányzati törvény** általános szabályán alapul. A helyi önkormányzat ellátja a **törvényben meghatározott kötelező** és az **általa önként vállalt** feladat- és hatásköröket. Az önkormányzati törvény azt is lehetővé teszi, hogy a települési önkormányzatoknak egymástól eltérő feladatai legyenek, az eltérő adottságaik, teljesítőképességük, méretük figyelembe vételével.

A gyermekvédelmi törvény az önkormányzatok személyes gondoskodást nyújtó szolgáltatásszervezési feladatait két megközelítésben fogalmazza meg: a **keretjellegű** szabály értelmében a települési **önkormányzat**, fővárosban a fővárosi kerületi önkormányzat, illetve a fővárosi önkormányzat által közvetlenül igazgatott terület tekintetében a fővárosi önkormányzat feladata a gyermekek védelme **helyi ellátó rendszerének kiépítése és működtetése**, a **területén lakó gyermekek ellátásának megszervezése**.

A gyermekvédelmi törvény szerint a **települési önkormányzat** köteles biztosítani a személyes gondoskodást nyújtó **gyermekjóléti alapellátásokat**, melynek körébe a **gyermekjóléti szolgáltatás**, a **gyermekek napközbeni ellátása**, valamint a **gyermekek átmeneti gondozása** tartozik.

A **gyermekjóléti szolgáltatást** család- és gyermekjóléti szolgálat vagy család- és gyermekjóléti központ megszervezésével biztosítja az önkormányzat. **Család- és gyermekjóléti szolgálatot** a polgármesteri hivatalt működtető települési önkormányzat, a közös önkormányzati hivatal székhelye szerinti települési önkormányzat, a fővárosban a fővárosi kerületi önkormányzat, illetve a fővárosi önkormányzat által közvetlenül igazgatott terület tekintetében a fővárosi önkormányzat lakosságszámtól függetlenül köteles működtetni. **Család- és gyermekjóléti központot** a járásszékhely település, a fővárosban a fővárosi kerületi önkormányzat és a megyei jogú város lakosságszámtól függetlenül köteles működtetni.

A személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti alapellátások megszervezésére vonatkozó, előbbiekben jelzett kötelezettség **nem valamennyi települési önkormányzatra** vonatkozik általános jelleggel, hanem az **állandó lakosságszámtól függően**, sávosan egymásra épülő feladat-telepítés mellett érvényesül.

**Bölcsődét** az a települési önkormányzat, fővárosban a kerületi önkormányzat köteles működtetni, amelynek területén **10 ezernél több állandó lakos** él. Amelyeknek területén a bölcsődei ellátásra legalább 5 gyermek tekintetében igény jelentkezik, vagy a település három év alatti lakosainak száma meghaladja a 40 főt, a települési önkormányzat akkor is köteles gondoskodni a gyermekek bölcsődei ellátásáról, ha állandó lakosainak száma nem haladja meg a 10 ezer főt.

A **20 ezer főnél több** állandó lakossal rendelkező önkormányzat a bölcsődei ellátás mellett **gyermekek átmeneti otthonát**, **30 ezernél** több állandó lakos esetén pedig - az előzőek mellett - **családok átmeneti otthonát** is köteles működtetni.

Az önkormányzat azokkal az ellátásokkal kapcsolatban is rendelkezik kötelezettséggel, amelyek megszervezésére és biztosítására önmaga nem köteles. Ilyen esetben **szervezi és közvetíti a máshol igénybe vehető ellátásokhoz való hozzájutást**.

A gyermekvédelmi törvény az **önkormányzati társulás útján** ellátható egyes feladatok között a gyermekjóléti alapellátásokat nevesíti, különösen a bölcsőde, mini bölcsőde, a gyermekek átmeneti otthona, a családok átmeneti otthona működtetését.

Ábra

**A helyi önkormányzatok gyermekvédelmi törvény szerinti ellátási kötelezettsége**

| Feladat | Önkormányzat |
|---|---|
| máshol igénybe vehető ellátásokhoz való hozzájutás szervezése és közvetítése | összes |
| család- és gyermekjóléti szolgálat | - polgármesteri hivatalt működtető települési önkormányzat<br>- közös önkormányzati hivatal székhelye szerinti települési önkormányzat<br>- fővárosi kerületi önkormányzat |
| bölcsőde | - 10 ezer állandó lakosnál több<br>- területén a bölcsődei ellátásra legalább 5 gyermek tekintetében igény jelentkezik, vagy a település három év alatti lakosainak száma meghaladja a negyven főt |

| | |
|---|---|
| gyermekek átmeneti otthona | - 20 ezer állandó lakosnál több |
| családok átmeneti otthona | - 30 ezer állandó lakosnál több |
| család- és gyermekjóléti központ | - járásszékhely település<br>- fővárosi kerületi önkormányzat<br>- megyei jogú város |

### 3.2.2. A Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság szerepe a gyermekvédelmi ellátások biztosításában

Az **állam a fenntartói feladatainak** a **Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság (SZGYF) útján** tesz eleget. Az SZGYF biztosítja az **otthont nyújtó ellátást**, az **utógondozói ellátást** és a **területi gyermekvédelmi szakszolgáltatást**.

**Otthont nyújtó ellátás** keretében biztosítani kell az ideiglenes hatállyal elhelyezett, a nevelésbe vett gyermek számára a **teljes körű ellátást**, a családi környezetébe történő visszahelyezését előkészítő, családi kapcsolatainak ápolását segítő **családgondozást**, vagy ha ez nem lehetséges, az **örökbefogadásának elősegítését**, valamint a családjába történő visszailleszkedéshez, önálló életének megkezdéséhez szükséges **utógondozást**.

Otthont nyújtó ellátást **elsősorban nevelőszülőnél** kell biztosítani, amennyiben ez nem lehetséges, akkor **gyermekotthonban** vagy a szociális törvény hatálya alá tartozó **fogyatékosokat ápoló-gondozó bentlakásos intézményben**, illetve **fogyatékosok vagy pszichiátriai betegek lakóotthonában**.

Az **utógondozói ellátás** keretében **lakhatást** és **szükség szerint további ellátást** kell biztosítani azon **nevelésbe vételből kikerült** fiatal felnőttnek, akinek utógondozói ellátását a gyámhatóság elrendelte.

A **területi gyermekvédelmi szakszolgáltatás** feladata a **javaslattétel** az ideiglenes hatályú elhelyezést követően, valamint a nevelésbe vételi eljárás során, illetve a nevelésbe vételt követően a gyermek ideiglenes gondozási helyére és a gyermek sorsának rendeződéséig a számára otthont nyújtó ellátást biztosító gondozási helyére. A **gondozási hely meghatározása** érdekében a területi gyermekvédelmi szakszolgáltatás elvégzi a gyermek személyiségvizsgálatát, elkészíti a gyermekre vonatkozó szakmai véleményt, valamint az elhelyezési javaslatot és a gyermek egyéni elhelyezési tervét.

Az állam a feladatainak szociális szolgáltatást nyújtó szolgáltató, intézmény **fenntartásával**, vagy más fenntartóval kötött **ellátási szerződés** megkötésével tehet eleget. Kivételt képez ez alól a területi gyermekvédelmi szakszolgáltatás, mert ilyen intézményt kizárólag az SZGYF tarthat fenn.

### 3.2.3. Egyházi és nem állami szerepvállalás a gyermekjóléti és gyermekvédelmi ellátásokban

Az egyházi és nem állami fenntartók **nem rendelkeznek a törvény által telepített ellátási kötelezettséggel**. A személyes gondoskodást saját elhatározásukból nyújtják, a **gyermekvédelmi törvény szabályai szerint**. Minden olyan rendelkezés, amely általában intézményt, vagy fenntartót nevesít, rájuk is vonatkozik.

Van, hogy az egyházi, vagy nem állami fenntartó is a gyermekvédelmi törvény szerinti **kötelező feladatot lát el**. Ilyen helyzet abban az esetben áll elő, ha a feladatellátási kötelezettséggel rendelkező önkormányzat vagy az SZGYF **ellátási szerződést** köt a más állami, egyházi vagy nem állami fenntartóval. Kivételt képez a **területi gyermekvédelmi szakszolgáltatás**, amelyet csak az SZGYF tarthat fenn.

### 3.3. A szociális, gyermekjóléti és gyermekvédelmi szolgáltató tevékenység folytatásának feltételei

A szociális, gyermekjóléti és gyermekvédelmi szolgáltatások nyújtására vonatkozó személyi, tárgyi és speciális feltételeken kívül további feltétel, hogy az adott szociális, gyermekjóléti és gyermekvédelmi szolgáltató, szociális intézmény a **szolgáltatói nyilvántartásba bejegyzésre kerüljön**.

#### 3.3.1. A szolgáltatói nyilvántartásra és a szolgáltatói nyilvántartásba vételre vonatkozó legfontosabb szabályok, az engedélyezési eljárás

Szociális, gyermekjóléti és gyermekvédelmi szolgáltató tevékenységet fenntartóként bármely helyi önkormányzat, a helyi önkormányzatok társulása, az állam fenntartói feladatainak ellátására a Kormány rendeletében kijelölt szerv, bevett egyház, annak belső egyházi jogi személye, egyéni vállalkozó, magyarországi székhelyű jogi személy, egyéni cég, egyéni vállalkozó, valamint EGT-államban vagy az EGT-államok szolgáltatóival azonos jogállást élvező államban honos vállalkozás magyarországi fióktelepe végezhet. A jogszabály egyes szolgáltatások esetében leszűkíti a fenntartói kört, pl. a területi gyermekvédelmi szakszolgáltatást az SZGYF biztosítja.

Egy szolgáltatónak vagy intézménynek csak egy fenntartója lehet. A fenntartó a szolgáltatóján vagy intézményén keresztül nyújtja a szolgáltatást, kivéve egyéni vállalkozó fenntartó esetében, mert ekkor a szolgáltatást maga a fenntartó nyújtja.

A szociális, gyermekjóléti és gyermekvédelmi **szolgáltatások engedélykötelesek**, a szolgáltatás nyújtását csak engedély birtokában lehet megkezdeni és folytatni. **Az engedélyezés a szolgáltatói nyilvántartásba történő bejegyzés útján történik.** A fenntartó a bejegyzési kérelmét elektronikus úton nyújthatja be. **A szolgáltatói nyilvántartás közhiteles, elektronikus nyilvántartás,** tartalmazza a szolgáltatónak, intézménynek és fenntartónak a szociális, gyermekjóléti és gyermekvédelmi szolgáltatók, intézmények és hálózatok hatósági nyilvántartásáról és ellenőrzéséről szóló 369/2013. (X. 24.) Korm. rendeletben (Sznyr.) meghatározott adatait.

A szolgáltatói nyilvántartás az adatokat **engedélyesekre** lebontva tartalmazza. Engedélyesnek minősül a telephellyel nem rendelkező szolgáltató esetén a szolgáltató székhelye, telephellyel rendelkező szolgáltató esetén a szolgáltató minden egyes telephelye és a szolgáltatás nyújtására használt székhelye.
**Székhely** a szolgáltató, intézmény központi ügyintézésének helye, melyben szolgáltatás nyújtása is történhet.
**Telephely** az a székhelytől különböző hely, ahol a szolgáltató nappali szociális ellátást, bentlakásos szociális intézményi ellátást, gyermekek napközbeni ellátását vagy gyermekek esélynövelő szolgáltatását nyújt, illetve gyermekek átmeneti otthonát, családok átmeneti otthonát, gyermekotthont vagy utógondozó otthont működtet.

A szolgáltatói nyilvántartásban az engedélyesek azonosítására egy **8 karakterből álló ágazati azonosító szolgál**. Az ágazati azonosítót, mely mindig egy kezdő S betűből és 7 számból áll, az engedélyes a bejegyzésekor kapja meg, és annak törléséig változatlanul fennáll.

A szolgáltatói nyilvántartás adatait az Sznyr 1. számú melléklete, valamint a szociális törvény és a gyermekvédelmi törvény határozza meg.

A szolgáltatói nyilvántartást vezető és adatfeldolgozó szerve a Magyar Államkincstár.

**A szolgáltatói nyilvántartásba bejegyzés eljárásban a megyei működést engedélyező szerv**, tehát a területileg illetékes fővárosi és megyei **kormányhivatal** jár el. A működést engedélyező szerv az engedélyes bejegyzéséről tanúsítvány elnevezésű hatósági igazolványt állít ki a fenntartó részére.

**A szolgáltatói nyilvántartás adatai nyilvánosak** az engedélyesekre, szolgáltatásokra vonatkozóan. Ezeket az adatokat a **Szociális Ágazat Portálon** lehet megtekinteni. Egyes adatok a szolgáltatást igénybevevők fokozott védelme miatt nem nyilvánosak, ezek a helyettes szülők, nevelőszülők adatai; a titkos menedékházak adatai; a krízisközpontok és félutas házak címadatai, valamint az arra vonatkozó adat, hogy a családok átmeneti otthona krízisközpontként működik; továbbá a bántalmazott gyermekeket, családtagokat befogadó egyéb családok átmeneti otthona és gyermekek átmeneti otthona esetében a fenntartó kérelmére az engedélyes címe.

Ha a fenntartó szolgáltatói nyilvántartásban bejegyzett adataiban változás áll be, a fenntartó kötelessége az adatmódosítás kérelmezése.

### 3.3.2. A szolgáltató tevékenység folytatásának ellenőrzése

A szociális, gyermekjóléti és gyermekvédelmi szolgáltató, intézmény **működését a megyei működést engedélyező szerv legalább három évente ellenőrzi,** kivétel a gyermekvédelmi szakellátások, melyek esetén legalább évente, míg a gyermekek napközbeni ellátása esetén kétévente tart ellenőrzést.

A működést engedélyező szerv ellenőrzést tart, ha - **bejelentés útján** vagy más hatóság jelzése alapján - tudomására jut, hogy az engedélyes személyi, tárgyi feltételei vagy működése az ellátottak életét, testi épségét, egészségét vagy az ellátott gyermekek fejlődését veszélyezteti, továbbá az engedélyes működésére vonatkozó jogszabályokat vagy a szolgáltatói nyilvántartásban foglaltakat megsértették.

A működést engedélyező szerv az ellenőrzés érdekében, és az ahhoz szükséges mértékben **megismerheti és kezelheti** az ellátott, a szolgáltató, intézmény alkalmazottainak, valamint a szociális törvényben meghatározott egyéb személyek adatait, betekinthet a szolgáltató, intézmény ellenőrzést érintő dokumentumaiba.

Az ellenőrzés során megtett megállapítások alapján, a **nem megfelelően működtetett** szolgáltatók és intézmények esetén **az elkövetett jogsértésekhez kapcsolódóan** azoknak megfelelő, különböző **jogkövetkezmények állapíthatóak meg.**
Ezek a következők:

- engedélyes szolgáltatói nyilvántartásból való törlése
- engedélyes épületének egyes részeinek lezárása
- szolgáltatói nyilvántartás adatainak hivatalbóli módosítása
- hiányosság vagy jogsértés megszüntetésére való felhívás határidő megjelölésével
- újabb ellátott felvételének megtiltása
- hatósági szerződés kötése a fenntartóval a hiányosság megszüntetése érdekében
- a jogsértő személy továbbképzésre történő elküldése
- az érintettek között egyeztető megbeszélés tartása
- szociális vagy gyermekvédelmi igazgatási bírság kiszabása.

A **szociális igazgatási bírság és a gyermekvédelmi igazgatási bírság** más jogkövetkezményekkel együtt is kiszabható. **Bejegyzés nélkül nyújtott szolgáltatás esetén kötelező bírságot kiszabni.**
A bejegyzés nélkül nyújtott szociális, gyermekjóléti és gyermekvédelmi szolgáltatások esetén a bírság 250.000 forinttól 1.000.000 forintig terjedhet, szociális szolgáltatások esetében az országos jelentési rendszerbe történő adatszolgáltatás részben vagy egészben történő elmulasztása esetén a bírság

legmagasabb összege 50.000 forint. Egyéb esetekben a bírság legmagasabb összege 200.000 forint lehet.

A bírság összegének meghatározásakor figyelembe kell venni az alábbi körülményeket:

- a jogsértés súlya,
- a jogsértéssel okozott érdeksérelem nagysága,
- a jogsértő állapot időtartama,
- a jogsértő magatartás ismételt tanúsítása,
- a bírság megfizetésének az ellátás színvonalára gyakorolt hatása – nem lehetetleníti-e el a működést.

**Szociális igazgatási bírság kiszabható** a fenntartóval, a fenntartó nevében eljáró személlyel, szociális szolgáltató, szociális intézmény vezetőjével, a fenntartó nevében vagyoni előnyt kérő személlyel, gondozási szükséglet vizsgálatát ténylegesen végző személlyel, szolgáltatást nyújtó személlyel szemben.

Szociális igazgatási bírság szabható ki az alábbi esetekben:

- a szolgáltatást bejegyzés nélkül nyújtják (ebben az esetben kötelező),
- meghatározott ellátotti jogok sérülnek (pl: ellátottat akadályozzák jogai gyakorlásában, a fenntartó a panaszt határidőben nem vizsgálja ki)
- a szolgáltatói nyilvántartásban bejegyzett adatok módosításának kérése határidőben nem történik meg;
- a fenntartó a működést engedélyező szerv felé jogszabály alapján fennálló bejelentési kötelezettségét nem teljesíti;
- a szociális szolgáltató, intézmény nem nyújtja a szociális szolgáltatások résztevékenységeit, amelyeket a bejegyzett szociális szolgáltatásra vonatkozó jogszabályok alapján nyújtania kellene;
- az ellátottal kötött megállapodás, annak módosítása vagy a fenntartó vagy az intézmény vezetője által történő megszüntetése jogszabályba ütközik,
- térítési díj ellenében igénybe vehető szolgáltatások esetében, ha az intézményi térítési díj nem kerül megállapításra;
- a személyi térítési díj a vonatkozó szabályok megszegésével került meghatározásra;
- a fenntartó vagy az intézmény vezetője az egyszeri hozzájárulás megállapítására, összegére, megfizetésére vagy visszafizetésére, vagy a belépési hozzájárulás megállapítására, összegére, megfizetésére, közzétételére vagy visszafizetésére vonatkozó szabályokat megszegik;
- a fenntartó vagy az intézmény vezetője az intézményi elhelyezésért és a szociális szolgáltatásért kérhető ellenszolgáltatásokon túl más jogcímen az engedélyes, a fenntartó vagy harmadik személy számára pénzt, vagy más vagyoni előnyt kér, vagy a megállapodásban ilyet köt ki;
- házi segítségnyújtás szolgáltatás esetén a gondozási szükséglet nem a valóságnak megfelelően kerül megállapítása;
- fejlesztő foglalkoztatás esetében az ellátottról nem készül pszichológiai vagy rehabilitációs alkalmassági vizsgálat eredményeképpen kiadott szakvélemény, vagy az elkészült szakvélemény nem hatályos, továbbá ha a szakvélemény nem foglalkoztatási jogviszonyban történő foglalkoztatást vagy munka rehabilitációt javasol;
- a fejlesztő foglalkoztatásra vonatkozó szabályok be nem tartása esetében.

**Gyermekvédelmi igazgatási bírság kiszabható** a működtetővel, a fenntartóval, a fenntartó nevében eljáró személlyel, szociális szolgáltatóval, a gyermekvédelmi intézménnyel szemben.

**Gyermekvédelmi igazgatási bírság szabható ki:**

- a működtetővel, az intézményvezetővel, illetve a fenntartóval szemben, ha a gyermeknek a gyermekvédelmi törvényben biztosított jogait megsérti,
- a működtetővel, az intézményvezetővel, illetve a fenntartóval szemben, ha a tájékoztatási kötelezettséget megszegi, vagy a gyermeket, a szülőt vagy más törvényes képviselőt, az érdek-képviseleti szervet akadályozzák jogai gyakorlásában, illetve abban, hogy a működést engedélyező szervhez, a gyermekjogi képviselőhöz vagy más hatósághoz forduljon, vagy az intézményvezető, illetve a fenntartó a panaszt határidőben nem vizsgálja ki,
- a fenntartóval és a fenntartó nevében eljárni jogosult személlyel szemben, ha a jogszabályban előírt határidőben nem kéri a szolgáltatói nyilvántartásba bejegyzett adatok módosítását vagy törlését,
- ha a fenntartó a működést engedélyező szerv felé fennálló, jogszabályban meghatározott bejelentési kötelezettségét határidőben nem teljesíti,
- bejegyzés nélküli szolgáltatás nyújtása esetén.

**A jogsértésen ért szolgáltatók adatait** a Szociális Ágazati Portálon történő **közhírré tétellel nyilvánosságra kell hozni.** Közhírré kell tenni a működést engedélyező szerv végleges határozatát és a fenntartóval kötött hatósági szerződését. A titkos menedékházzal kapcsolatban hozott döntések, hatósági szerződések, bírósági határozatok nem tehetők közhírré. Jogszabályban meghatározott esetekben és meghatározott időpontokban ezeket az adatokat törölni kell.

### 3.3.3. Befogadási szabályok a szociális és a gyermekvédelmi területen, a befogadás visszavonása

A fenntartó az általa nyújtott szolgáltatásokért térítési díjat kérhet az igénybevevőtől. Ezek a bevételek a legtöbb esetben nem fedezik a tényleges működés költségeit. **A működtetés segítése érdekében, a szolgáltatás nyújtás állandóságának és biztonságának érdekében az állam költségvetési támogatást nyújthat** a fenntartók részére.

Az adott évre vonatkozóan a személyes gondoskodást nyújtó szolgáltatások, ellátások támogatásának jogosultsági szabályait és a **támogatási összegeket a központi költségvetésről szóló törvény határozza meg.** A konkrét összegek a központi költségvetésről szóló törvénynek a helyi önkormányzatok támogatásáról szóló mellékletében találhatóak.
Az egyes szolgáltatásokhoz rendelt központi költségvetésből származó összegekhez meghatározott szabályok alapján tudnak a különböző fenntartók hozzájutni. A költségvetésből származó finanszírozás a szolgáltatások működését támogatja. A költségvetési támogatáshoz való hozzájutás szabályai, vagyis **a befogadási szabályok**, az egyes szolgáltatások területi lefedettségeiben jelentkező különbségek enyhítését szolgálják, valamint az újonnan létrehozni kívánt szolgáltatások szükségességét tudják megítélni.

A központi költségvetésről szóló törvényben biztosított **támogatásra jogosult** az a nem állami vagy egyházi fenntartó, **aki olyan szolgáltatást nyújt, amely a szolgáltatói nyilvántartásba véglegessé vált döntéssel bejegyzett. A támogatásra való jogosultság feltétele a szolgáltatói nyilvántartásba bejegyzés mellett az új szociális és gyermekjóléti szolgáltató, intézmény, hálózat, szolgáltatás, új ellátotti létszám, új feladatmutató, új férőhelyszám** szociális és gyermekjóléti szolgáltatások területi lefedettségét figyelembe vevő, külön jogszabály szerinti **finanszírozási rendszerbe történő befogadása.**

**Új szolgáltatónak**, intézménynek, hálózatnak, szociális szolgáltatásnak, ellátotti létszámnak, feladatmutatónak, illetve férőhelyszámnak az minősül, **amelyre az adott fenntartó a kérelem benyújtásakor nem rendelkezik befogadással.**

Ez alól négy kivételt tesz a jogszabály, tehát **nem minősül új szolgáltatásnak,** ha olyan **változás történik,** amely a szolgáltatói nyilvántartásba bejegyzett **adatok módosítását nem teszi szükségessé**, vagy az ellátási terület változatlanul hagyása mellett a szolgáltató, intézmény **másik címre költözik**, továbbá szintén nem minősül új férőhelyszámnak **a rehabilitációs intézményi, és a családok átmeneti otthona külső férőhely, valamint az időszakos férőhely.**

**A befogadási kötelezettség nem érinti az alábbi fenntartókat, szolgáltatásokat:**

- az SZGYF által fenntartott szociális és gyermekvédelmi szolgáltatókat és intézményeket, mivel az általuk nyújtott szolgáltatásokat az állam feladatfinanszírozás alapján támogatja;
- az önkormányzatok és azok társulásai által fenntartott szociális és gyermekvédelmi szolgáltatónál és intézményeknél nyújtott szolgáltatásokat;
- azon szolgáltatási formákat, melyeket az állam finanszírozási szerződés útján támogat, ezek a szenvedélybetegek alcsonyküszöbű ellátása, az utcai szociális munka, és a fejlesztő foglalkoztatás; gyermekek esélynövelő szolgáltatásai, , a krízisközpontok, a félutas házak és a titkos menedékházak;
- a család- és gyermekjóléti szolgáltatást;
- a támogatott lakhatás szolgáltatást;
- valamint a gyermekjóléti szolgáltatások esetében, – kivétel a gyermekek átmeneti otthona és a családok átmeneti otthona – az azokat érintő fenntartóváltást.

Egyes befogadási szabályok alapján **az újnak minősülő szolgáltatót**, intézményt, ellátotti létszámot, férőhelyszámot vagy feladatmutatót **a rendelkezésre álló kapacitástól függetlenül is be kell fogadni.** E szabály alapján kell befogadni azt a szolgáltatást, intézményt, ellátotti létszámot, férőhelyszámot, amelynek létrehozására vagy fejlesztésére a fenntartó, a szolgáltató vagy az intézmény **pályázati úton elnyert** európai uniós támogatásban, a Svájci Alap, az EGT Alap, a Norvég Alap támogatásában vagy központi költségvetésből, - szociális szolgáltatások esetében a szociál- és nyugdíjpolitikáért felelős miniszter által közzétett közleményben meghatározott - **támogatásban részesül.** A közlemény az EMMI honlapján található meg.

**A kapacitástól független befogadás** második esete a már befogadottként bejegyzett ellátotti létszám, férőhelyszám vagy feladatmutató esetében jelenik meg, amikor a szolgáltatói nyilvántartásba **bejegyzett adatok módosítását kizárólag költségvetési többletkiadással nem járó szétválás vagy egyesítés,** a fenntartó intézményei, telephelyei közötti, ellátotti létszám, férőhelyszám- vagy feladatmutató-**átcsoportosítás,** átmeneti és tartós ellátást nyújtó férőhelyek egymás közti **átminősítése**, gyermekjóléti szolgáltatások esetében **a fenntartók közötti férőhelyszám-átadás** teszi szükségessé**. Ezek kizárólag egy fenntartó által nyújtott szolgáltatások ellátotti létszámára, férőhelyszámára vagy feladatmutatóira vonatkoznak.** Itt többletkapacitás nem jelenik meg, mivel az egyik helyen a szolgáltatás ellátotti létszáma, férőhelyszáma- vagy feladatmutatója lecsökken, míg a másik, új helyen azonos mértékben nő.
Ide tartozik az a költségvetési többletkiadással nem járó adatmódosítás, melyet **a hajléktalan személyek átmeneti szállása esetében a befogadott férőhelyek egy részének külső férőhellyé történő átminősítése és legfeljebb ezzel azonos számú új külső férőhely létesítése teszi szükségessé**.
Szintén a rendelkezésre álló kapacitástól függetlenül be kell fogadni a **bölcsődei ellátásra** - a megszervezésére köteles - **települési önkormányzattal kötött ellátási szerződéssel rendelkező nem állami, egyházi fenntartót.**

A **támogató szolgáltatásra és a közösségi alapellátásra** a szociális törvény további korlátot szab meg, mely alapján a kapacitástól független befogadás csak akkor lehetséges, ha az egyesítés, szétválás vagy átcsoportosítás **ellátási területet nem érint.**

A rendelkezésre álló kapacitástól független befogadás feltételeit a szociál- és nyugdíjpolitikáért felelős és a gyermekek és az ifjúság védelméért felelős miniszter vizsgálja, amennyiben ezek a feltételek nem állnak fenn, a miniszterek a befogadásról **az általuk meghatározott és közleményben közzétett kapacitások alapján döntenek.**

**A befogadható kapacitásokat** szociális szolgáltatások esetében a szociál- és nyugdíjpolitikáért felelős miniszter, gyermekjóléti szolgáltatások esetében a gyermekek és az ifjúság védelméért felelős miniszter minden év január 15-éig az adott minisztérium és a Szociális Ágazati Portál honlapján, **közleményben teszi közzé**. A kiírt kapacitásokra benyújtott kérelmeket **beérkezési sorrendben kell elbírálni** a meglévő kapacitás erejéig. Évközben a kapacitásokban bekövetkezett változásokat soron kívül, míg a fennmaradó kapacitások számait a szociál- és nyugdíjpolitikáért felelős miniszter, a gyermekek és az ifjúság védelméért felelős miniszter minden hónap 5-éig közzéteszi. Egészen addig, amíg az adott évben kiírt kapacitásból még van maradvány.

Rendkívüli esetekben, különösen **egy megszűnt intézmény ellátottairól való gondoskodás, vagy területileg hiányzó szolgáltatás pótlása, valamint a máshol nem ellátható személyek ellátásának biztosítása érdekében** szociális szolgáltatások esetében a szociál- és nyugdíjpolitikáért felelős miniszter, gyermekjóléti szolgáltatások esetében a gyermekek és az ifjúság védelméért felelős miniszter az államháztartásért felelős miniszter egyetértésével dönthet a szolgáltató, intézmény, hálózat, ellátotti létszám, férőhelyszám, illetve feladatmutató befogadásának szükségességéről. Erre **a méltányossági döntésre** a szociális szolgáltatások, a családok átmeneti otthona és a gyermekek átmeneti otthona esetében évente két alkalommal kerülhet sor, míg a gyermekvédelmi területet érintő kérelmek esetében a kérelmek elbírálása egész évben folyamatos. Szintén ez a kétminiszteres döntés szükséges az emelt szintű férőhelyként befogadott férőhelyeknek az általános szabályok szerinti támogatásra jogosító befogadására vonatkozó kérelem elbírálása esetében.

Az egyedi méltányossági kérelmek azon részéről, melyek szintén nem tartoznak a fenti általános befogadási szabályok körébe, és szétosztható kapacitás sem áll rendelkezésre a kérelem elbírálása idejében, de a kérelemmel érintett módosítás költségvetési többletkiadással nem jár, **a szociál- és nyugdíjpolitikáért felelős miniszter az államháztartásért felelős miniszter egyetértése nélkül dönthet.** Ilyenek a szociális szolgáltatásokat, a családok átmeneti otthona és a gyermekek átmeneti otthona szolgáltatást érintő fenntartóváltás vagy fenntartók közötti, ellátotti létszám-, férőhelyszám-átadás. Ezek esetében a döntésre a kérelem beérkezését követő 30 napban kerül sor.

Az engedélyes bejegyzése iránti eljárásban a kormányhivatal - szolgáltatástól függően - több hatóságot is megkeres, hogy szakkérdésben járjanak el, ilyen pl. az élelmiszerbiztonság vagy a tűzvédelem. A bejegyzési eljárásban a befogadás szakkérdésében szociális ellátások tekintetében **a szociál- és nyugdíjpolitikáért felelős miniszter, gyermekjóléti szolgáltatások esetében a gyermekek és az ifjúság védelméért felelős miniszter kerül szakhatóságként kijelölésre.**

**Ha a fenntartó az általa nyújtani kívánt szolgáltatást költségvetési támogatással kívánja nyújtani, befogadásra vonatkozó kérelmet nyújthat be** a két miniszter egyikéhez, ekkor a döntésről **előzetes szakhatósági állásfoglalás** kerül kiállításra, melyet a fenntartó a bejegyzési vagy adatmódosítási kérelméhez csatolhat a működést engedélyező szerv felé. Amennyiben a fenntartó a bejegyzési vagy adatmódosító kérelméhez nem csatolt előzetes szakhatósági állásfoglalást, de a működést engedélyező szerv eljárásában megállapítja, hogy a befogadás szakkérdésében döntésre van szükség, megkeresi a szociál- és nyugdíjpolitikáért felelős, vagy a gyermekek és az ifjúság védelméért felelős minisztert, ebben az esetben **szakhatósági állásfoglalás** kerül kiadásra. Az előzetes szakhatósági hozzájárulás az engedélyes bejegyzése iránti eljárásban az előzetes szakhatósági hozzájárulás kiadását követő egy éven belül használható fel.

A befogadás szakkérdésben kiadott döntés adatai a szolgáltatási nyilvántartásba bejegyzésre kerülnek. A nyilvántartás közhiteles adatot szolgáltat arról, hogy adott fenntartó egyes szolgáltatásainak ellátotti létszáma, férőhelyszáma befogadottak-e, tehát azokra vonatkozóan költségvetési támogatást igényelhet-e a fenntartó.

### 3.3.4 Jogszabálysértő működés szankcionálása

**A szociális törvény lehetőséget ad a szociális alapszolgáltatások esetében a befogadás visszavonására**.

Erre három esetben kerülhet sor:

- étkeztetés és házi segítségnyújtás esetén az ellátott személyek száma, támogató szolgáltatás és közösségi alapellátások esetén a teljesített feladatmutató, vagy nappali ellátás esetén a betöltött férőhelyek száma hat naptári hónap átlagában és a feltételek vizsgálatakor sem éri el a befogadott ellátotti létszám, feladatmutató, illetve férőhelyszám 90 százalékát;
- a KENYSZI (igénybevevői nyilvántartás) időszakos jelentésében valótlanul tüntetnek fel valakit igénybevevőként, vagy
- ha a szociális szolgáltatásra, a szociális szolgáltató, intézmény működésére vagy a központi költségvetésről szóló törvényben biztosított támogatásra vonatkozó egyéb szabályokat megszegik.

## 3.4. A szociális és gyermekvédelmi ellátórendszer finanszírozása

A pénzbeli és természetbeni ellátások körében megtalálhatóak az államigazgatási hatáskörben megállapított ellátások és az önkormányzati hatósági hatáskörben nyújtott ellátások. Az államigazgatási hatáskörben megállapított ellátásokhoz kapcsolódó feladat- és hatáskörök a járási hivatalhoz kerültek telepítésre, míg az önkormányzati hatáskörben nyújtott ellátások feladat- és hatáskörei a képviselő-testülethez tartoznak. (lsd. 1.2. fejezet)
**Az államigazgatási hatáskörben nyújtott szolgáltatások a központi költségvetésből kerülnek finanszírozásra, míg az önkormányzati hatósági hatáskörben nyújtott ellátások finanszírozásában az önkormányzatoknak van szerepe.**

A közgyógyellátás, mint természetbeni ellátás finanszírozása, a központi költségvetésből történik, mivel ez államigazgatási határkörben nyújtott szolgáltatás.

A gyermektartásdíj megelőlegezésének és az otthonteremtési támogatásnak a teljes összegét a központi költségvetés, előleg nyújtásával biztosítja.

Az államigazgatási hatáskörben nyújtott pénzbeli ellátások finanszírozása is a központi költségvetésből történik, ezek az időskorúak járadéka, a foglalkoztatást helyettesítő támogatás, az egészségkárosodási és gyermekfelügyeleti támogatás, a gyermekek otthongondozási díja, valamint az ápolási díj.

A helyi önkormányzat a kötelező feladatainak ellátásához támogatásra jogosult.
**Az állam ezeket a támogatásokat vagy közvetlenül, feladatfinanszírozási rendszeren át, vagy közvetett módon biztosítja.**
**A feladatfinanszírozást** az állam a központi költségvetésről szóló törvényben meghatározott módon **feladatalapú támogatással biztosítja**, vagy azok ellátásához a feladat, a helyi szükségletek alapján jellemző mutatószámok, illetve **a lakosságszám alapján támogatást biztosít.**
A támogatás formáját, mértékét és feltételeit a költségvetési törvény határozza meg. Az önkormányzatok által fenntartott egyes szolgáltatások nyújtásához kapcsolódó költségvetési támogatásokra vonatkozó szabályokat a központi költségvetéséről szóló törvény 2. melléklete tartalmazza.

**A települési támogatáshoz**, mint a helyi önkormányzatok által kötelezően nyújtandó pénzbeli támogatáshoz csak a nehezebb anyagi helyzetben lévő önkormányzatok kaphatnak támogatást a központi költségvetésből, itt a helyi önkormányzatok anyagi helyzetét a költségvetési törvény az egy lakosra jutó elvárt iparűzési adóbevétel alapján határozza meg.

### 3.4.1 A személyes jellegű szociális és gyermekjóléti szolgáltatások finanszírozásának általános szabályai

**Az egyházi és nem állami fenntartók által nyújtott szolgáltatások támogatása két rendszeren keresztül történik. Befogadási eljárás alapján, vagy a támogatott fenntartókat pályázat útján** választják ki és velük ún. **finanszírozási szerződést kötnek.**

A támogatásokat a fenntartó igényelheti a Magyar Államkincstár területileg illetékes igazgatóságánál. A támogatásra vonatkozó igénylést az állami támogatásra már korábban is jogosult fenntartók a tárgyévet megelőző év november 30-áig nyújthatják be, míg a rendszerben újak a jogosulttá válást követő 30 napon belül. A fenntartóknak lehetőségük van - negyedévenként - pótigényt vagy lemondást benyújtani. A fenntartónak tárgyévet követő január 31-éig elszámolást kell benyújtania. A Magyar Államkincstár kétévente ellenőrzi a támogatásra jogosultságot és a támogatás felhasználását.

Az Országgyűlésnek kötelezettsége, hogy támogatást biztosítson a szociális szolgáltatások működési költségeihez való hozzájárulásként. Itt kiemelendő, hogy **a kötelezettség csak hozzájárulásra terjed ki, tehát nem a teljes működési költség finanszírozására.** A hozzájárulás mellett egyes szolgáltatóknak egyéb finanszírozásból ki kell egészítenie a központi költségvetési támogatást. Önkormányzatok esetében saját bevételeiből, nem állami vagy egyházi fenntartók esetében például térítési díjak beszedéséből.

Az állami fenntartású intézmények költségvetési támogatását az SZGYF-et irányító miniszter által vezetett minisztérium fejezetéből kell biztosítani.

**Az egyházi fenntartók kiegészítő normatívára is jogosultak,** ezt százalékos arányban, az önkormányzatoknak nyújtott támogatás viszonyában a költségvetési törvény határozza meg. A vonatkozó rendeletek alapján a nem állami és egyházi fenntartónak a támogatás teljes összegét – kivéve a kiegészítő normatívát – át kell adnia annak az intézménynek, amelyre tekintettel a támogatás megállapításra került. További szabály, hogy a meghatározott férőhelyszámon, illetve házi segítségnyújtás esetén meghatározott ellátotti létszámon felül ellátott személyek után központi költségvetésről szóló törvényben biztosított támogatás nem igényelhető és nem számolható el, ezzel kizárva a meghatározott férőhelyszám feletti ellátottak felvételét, illetve ezzel biztosítva a költségvetési kiadások tervezhetővé tételét.

A Biztos Kezdet Gyerekházak, a krízisközpontok, a félutas házak és a titkos menedékházak, szenvedélybetegek részére nyújtott alacsonyküszöbű ellátás, utcai szociális munka, tanoda, fejlesztő foglalkoztatás finanszírozása sajátságos. Ezeket a szolgáltatásokat az állami szervek az önkormányzati intézményekkel és az egyházi, nem állami fenntartókkal - 3 éves időtartamra kötött - kötött finanszírozási szerződések útján biztosítják.

## 3.5. A személyes gondoskodást nyújtó fenntartók feladat- és jogköre

A törvény szerint a fenntartó elsődleges feladata, hogy biztosítsa **a szociális intézmény folyamatos működésének** feltételeit. A fenntartói feladat- és jogkörök **részben eltérőek** állami, valamint nem állami fenntartói kör esetén.

**Valamennyi fenntartó** feladata különösen, hogy
- konkrét összegben meghatározza az intézményi térítési díjat,
- ellenőrzi az intézmény működésének törvényességét,
- jóváhagyja az intézmény szervezeti és működési szabályzatát, szakmai programját, valamint a szakosított ellátást nyújtó intézmény esetében a házirendet,
- ellenőrzze és évente egy alkalommal értékelje a szakmai munka eredményességét,
- gondoskodjon a szakemberek képzéséről, továbbképzéséről,
- az intézmény vezetője tekintetében gyakorolja a munkáltatói jogokat,
- gondoskodik az érdekképviseleti fórum megalakításáról,
- kikéri az ellátottak országos érdekképviseleti szervezete területileg illetékes szervének véleményét az intézmény működését érintő lényeges döntés meghozatala előtt,
- az önkormányzat szolgáltatástervezési koncepciót készít az általa működtetett szociális szolgáltatások és intézmények vonatkozásában,
- ha a törvény erre lehetőséget biztosít, meghatározza azokat a férőhelyeket, amelyek belépési hozzájárulás megfizetése esetén tölthetők be, és konkrét összegben megállapítja a belépési hozzájárulást.

Az **egyházi fenntartó** és a **nem állami fenntartó** ezen feladatok közül azokat látja el, amelyek értelmezhetőek állami, önkormányzati szférán kívül is:
- gondoskodik az intézmény szervezeti és működési szabályzatának, szakmai programjának, szakosított ellátást nyújtó intézmény esetében házirendjének elkészítéséről,
- biztosítja az intézmény gazdálkodásának és működésének törvényességét.
- konkrét összegben meghatározza az intézményi térítési díjat,
- gondoskodik a szakemberek képzéséről, továbbképzéséről,
- az intézmény vezetője tekintetében gyakorolja a munkáltatói jogokat,
- kikéri az ellátottak országos érdekképviseleti szervezete területileg illetékes szervének véleményét az intézmény működését érintő lényeges döntés meghozatala előtt,
- ha a törvény erre lehetőséget biztosít, meghatározza azokat a férőhelyeket, amelyek belépési hozzájárulás megfizetése esetén tölthetők be, és konkrét összegben megállapítja a belépési hozzájárulást.

A fenntartó feladat- és jogkörök kapcsán fontos említést tenni a fenntartói **szabályozási jogkörről**, amely olyan speciális kérdésekre vonatkozik, amelyek a helyi viszonyok és működési jellegzetességek alapján, a fenntartó által kerülnek meghatározásra a törvény felhatalmazása alapján. A **személyes gondoskodást nyújtó ellátásokról**, azok **igénybevételéről**, valamint a **fizetendő térítési díjakról** a fenntartó önkormányzat, vagy ha a fenntartó önkormányzati társulás, a társulási megállapodásban megjelölt települési önkormányzat szerint **rendeletet alkot**. Az állam fenntartói feladatait ellátó szervnek ilyen jogszabály-alkotási lehetősége nincs. Ugyanakkor ezeket a kérdéseket – a biztosított személyes gondoskodási formákat kivéve – az SZGYF esetében is a fenntartónak kell meghatározni, olyan módon, hogy az információ eljusson a lehetséges igénybevevőkhöz. Ezért ebben az esetben **a fenntartó által meghatározott részletes szabályokkal kapcsolatban a honlapon történő közzététel** érvényesül.

**A *3.* fejezet önellenőrző kérdései**

Melyik szociális szolgáltatást köteles minden települési önkormányzat biztosítani?

a) támogató szolgáltatás
b) közösségi ellátás
**c) házi segítségnyújtás**
d) nappali ellátás

Kérem fejezze be a mondatot!
A nem megfelelően működtetett szolgáltatók és intézmények ellenőrzése során …

a) **az elkövetett jogsértésekhez kapcsolódóan azoknak megfelelő, különböző jogkövetkezmények állapíthatóak meg**.
b) a működést engedélyező szerv méltányosságból megszüntetheti az ellenőrzési eljárást.
c) a jogsértésen ért szolgáltató adatai titkosak.
d) bármilyen jogkövetkezmény alkalmazható.

## 4. A szociális, gyermekjóléti és gyermekvédelmi szolgáltatások, ellátások igénybevevőire vonatkozó szabályok

**Összegzés:** A fejezet szociális, gyermekjóléti és gyermekvédelmi szolgáltatások, ellátások célcsoportját, az igénybevétel szabályait, a kapcsolódó jogokat, kötelezettségeket veszi számba.

**Cél:** A fejezet célja átfogó képet adni az ellátások igénybevételének feltételeiről.

**Kulcsszavak:** szociális, gyermekjóléti és gyermekvédelmi szolgáltatások, ellátások igénybevevői, igénybevétel feltételei

**Tanulást segítő kérdések:**
Ki kezdeményezi az ellátások igénybevételét?
Milyen módon szűnhet meg az igénybevétel?

### 4.1 A szociális szolgáltatások igénybevételére vonatkozó szabályok

#### 4.1.1. Az ellátás igénybevételének módja

**A személyes gondoskodást nyújtó szociális szolgáltatások igénybevétele önkéntes, ez alól kivételt a pszichiátriai betegek ellátását biztosító bentlakásos intézményi ellátás bíróság általi kötelező elrendelése képez.**

Az önkéntes igénybevétel az ellátott és/vagy annak törvényes képviselője által megtett **kérelmére történik (jognyilatkozat).**
Ha az ellátást igénylő személy **cselekvőképtelen kiskorú**, vagy a **cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság alatt áll, a kérelmet a törvényes képviselője terjeszti elő.** A törvényes képviselőnek a cselekvőképtelen személy véleményét meg kell hallgatni és a döntés meghozatalában lehetőség szerint figyelembe kell venni.

A 14. életévét betöltött és nem cselekvőképtelen kiskorú **korlátozottan cselekvőképes kiskorúnak** minősül, esetükben a jognyilatkozat érvényes megtételéhez a törvényes képviselő hozzájárulása szükséges. Kivétel az alól a személyes gondoskodást nyújtó szociális ellátások és szolgáltatások igénybevételére irányuló jognyilatkozat, amelyet a kiskorúság miatt korlátozottan cselekvőképes 16 és 18 év közötti személy tesz a szenvedélybetegek részére nyújtott közösségi alapellátással és nappali ellátással összefüggésben.

**Cselekvőképességében részlegesen korlátozottnak** az a nagykorú személy minősül, akit a bíróság ilyen hatállyal gondnokság alá helyezett. **A bíróság ítéletében meghatározza azokat az ügycsoportokat,** amelyekben a személy cselekvőképességét korlátozza. Ha az ítéletben a szociális ellátás igénybevételével összefüggő jognyilatkozatokra vonatkozóan is korlátozásra került a személy cselekvőképessége, abban az esetben a szociális szolgáltatások igénybevételére irányuló jognyilatkozatának megtételéhez gondnokának a hozzájárulása is szükséges.

Amennyiben **a törvényes képviselő ideiglenes gondnok**, a személy intézményi elhelyezésre vonatkozó kérelméhez, indítványához a gondnok hozzájárulásán kívül **a gyámhatóság előzetes jóváhagyása szükséges.**

**A kérelmet szóban vagy írásban lehet előterjeszteni.**
A kérelem előterjesztésekor mellékelni kell:

- az előírt orvosi igazolást
- térítési díj ellenében igénybevehető szolgáltatások esetében a jövedelemnyilatkozatot.

A kérelemről állami fenntartású intézmény esetén alapesetben az intézményvezető dönt.

### 4.1.2. Az ellátás igénybevételéről szóló megállapodás

**A személyes gondoskodást nyújtó szociális intézményi jogviszony keletkezését a bíróság ideiglenes intézkedést tartalmazó végzése, a bírói ítélet, nevelésbe vett gyermek esetében a gyámhatóság határozata alapozza meg.** Ezen kívül - főszabály szerint - **az intézményi jogviszonyt a kérelemről dönteni jogosult személynek az ellátást, szolgáltatást igénybevevővel megkötött megállapodása keletkezteti.**

Főszabály szerint az állami fenntartású intézmény vezetője az igények beérkezésének sorrendjében gondoskodik az ellátást igénylők elhelyezéséről, kivéve, ha az ellátást igénylő soron kívüli elhelyezését kezdeményezték, ebben az esetben az intézményvezető dönt a soron kívüli elhelyezésre vonatkozó igény indokoltságáról és az igények teljesítésének sorrendjéről.
**Előgondozást kell végezni** bentlakásos intézményi elhelyezés előtt, az éjjeli menedékhely és a hajléktalan személyek átmeneti szállása kivételével. Idősek otthona szolgáltatás esetében ezzel együtt a gondozási szükséglet vizsgálatot is el kell végezni.
Az előgondozás célja az elhelyezést igénybevevő helyzetének megismerése, és **annak megállapítása**, hogy **az igénybevevő állapotának és szükségleteinek megfelel-e az intézmény szolgáltatása,** továbbá **a szolgáltatás biztosítása előtt tájékoztatás nyújtása** az elhelyezést igénybevevő részére, az intézményi életre való megfelelő felkészülés érdekében. További cél annak vizsgálata, hogy az ellátást igénybevevő életkora, egészségi állapota, valamint szociális helyzete alapján jogosult-e az ellátásra. Az előgondozás alapján az intézmény elő tudja készíteni a szolgáltatást biztosítását, és fel tudja készíteni az intézményben élőket és az ott dolgozókat az új igénybevevő fogadására.
Az előgondozást végző személy **tájékoztatja az ellátást igénybevevőt** és törvényes képviselőjét az igénybevevői **megállapodás tartalmáról**, melynek tervezetét is átadja, **a térítési díj mértékéről**, valamint **a házirendről.**

**Az ellátás igénybevételének megkezdése előtt** állami fenntartású intézmény esetén az intézményvezető, egyházi fenntartású és nem állami fenntartású intézmény esetén a fenntartó vagy az általa megbízott személy az ellátást igénylővel, illetve törvényes képviselőjével **írásban megállapodást köt.**

**Nem kell megállapodást kötni** népkonyhán történő étkeztetés, családsegítés, falu- és tanyagondnoki szolgáltatás, szenvedélybetegek részére nyújtott alacsonyküszöbű ellátás, utcai szociális munka, hajléktalanok nappali melegedője, hajléktalanok éjjeli menedékhelye esetén, valamint, ha az ellátás időtartama a 30 napot nem haladja meg, hajléktalanok átmeneti szállása szolgáltatások igénybevétele esetén.

**A megállapodás a személyes gondoskodást nyújtó szociális ellátások és szolgáltatások tartalmát, legfontosabb szabályait és feltételeit tartalmazza.** A fenntartó a szociális ellátásokat, szolgáltatásokat főszabály szerint az igénybevételre irányuló megállapodás tartalma szerint nyújtja.

**A megállapodás tartalmazza** az ellátás kezdetének időpontját, az intézményi ellátás időtartamát, szakápolási központ esetén a szakápolás határidejét, az igénybevevő számára nyújtott szolgáltatások tartalmát, a személyi térítési díj megállapítására, fizetésére vonatkozó szabályokat, amennyiben az ellátás térítésidíj-fizetési kötelezettséggel jár. Egyszeri hozzájárulás megfizetésének kötelezettsége esetén a hozzájárulás összegét, továbbá az annak beszámítására, teljes vagy részleges visszafizetésére vonatkozó szabályokat. Belépési hozzájárulás alkalmazása esetén a belépési hozzájárulás összegét, az azt megfizető személy megjelölését, a belépési hozzájárulás megfizetésére és visszafizetésére vonatkozó szabályokat, az igénybevevő természetes személyazonosító adatait.

Egyes szolgáltatásokra speciális szabályok vonatkoznak a megállapodás tartalma tekintetében.

a) Támogatott lakhatás esetén a megállapodás szolgáltatási elemek meghatározását is tartalmazza (lsd. 1.4.5 fejezetben).
b) Házi segítségnyújtás szolgáltatás esetében a megállapodást vagy szociális segítésre, vagy személyi gondozásra kell megkötni.
c) A szakápolási központ határozott idejű ellátást nyújt, ennek az időtartamát meg kell jelölni a megállapodásban. Az ellátás hosszabbítása esetén a megállapodás módosítása szükséges.

### 4.1.3. Tájékoztatási kötelezettség

**Az ellátást igénybevevőt tájékoztatni kell az igénybevételi kérelme benyújtásakor, majd a tényleges igénybevétel megkezdésekor is.** Tájékoztatási kötelezettséget szab meg a szociális törvény az igénybevevő és hozzátartozója részéről is, mely különböző nyilatkozatok megtételére való kötelezést jelent.

**A kérelem benyújtásakor** tájékoztatni kell az igénybevevőt az ellátás feltételeiről, valamint értesíteni kell a jogosultat, valamint hozzátartozóját az ellátás megkezdésének legkorábbi időpontjáról. A tájékoztatás és értesítés tartalmazza:

- az igénybevétel megkezdésére fenntartott legalább nyolcnapos határidőt, továbbá az annak elmulasztása esetén követendő eljárást;
- az intézménybe való felvételre, az intézményi jogviszony létesítéséhez szükséges okiratokra, személyes használati tárgyakra, hozzátartozói nyilatkozatokra, a személyes megjelenésre vonatkozó szabályokat és más, jogszabályban meghatározott feltételeket.

Az ellátás megkezdésének legkorábbi időpontjáról való tájékoztatás fontosságát az adja meg, hogy az ellátott és a hozzátartozója is fel tudjon készülni arra, hogy mely időponttól részesül szociális ellátásban. Bentlakásos intézmények esetében a **várólistán** való helyzetét, a várakozás idejét is láthatja ezzel a jogosult.
A jogosultnak minimum **8 napos határidőt** kell hagyni a felkészülésre, az igénybevételről való értesítés kézhezvétele után. Ezzel együtt tájékoztatást kell adni a jogosultnak, hogy mi történik a **beköltözés elmaradása** esetén.
Amennyiben a jogosult a bentlakásos intézménybe az igénybevételre biztosított időtartamon belül (minimum 8 nap) nem költözik be, és ennek okáról az intézmény vezetőjét nem értesíti, az intézmény vezetője megkeresi a jogosult lakóhelye szerint illetékes **jegyzőt** segítségkérés céljából. A jegyző köteles eljárni, hogy tájékoztatást tudjon adni a jogosult tartózkodási helyéről, a beköltözés elmaradásának indokairól, az intézményi ellátás igénybevételének várható időpontjáról. Ha a jegyző tájékoztatása alapján **a jogosult az ellátást neki felróható okból nem kezdte meg, az intézményvezető kezdeményezi a beutalás megszüntetését.** Amennyiben a jogosult az intézményi ellátást neki fel nem róható okból nem tudta megkezdeni, az intézményvezető az akadályoztatásra okot adó körülmény megszűnését követő 30 napon belül lehetőség szerint gondoskodik az érintett elhelyezéséről.

**A tényleges igénybevételkor**, tehát az intézményi felvételkor az intézmény teljeskörű és közérthető **tájékoztatás ad az ellátott és hozzátartozója számára az intézményben biztosított ellátás tartalmáról és feltételeiről.** Az intézmény tájékoztatja az ellátottat arról, hogy milyen nyilvántartásokat vezet, és azok az ellátott mely adatait tartalmazzák, továbbá a hozzátartozóval való kapcsolattartás, különösen a látogatás, a távozás és a visszatérés rendjéről, a panaszjog gyakorlásának módjáról, az intézmény házirendjéről, valamint az intézményi jogviszony megszűnésének eseteiről és a jogosult jogait és érdekeit védő társadalmi szervezetekről. **Az intézménynek tájékoztatást kell adni a térítési díjak és egyéb díjak összegéről, kiszámítás módjáról, a teljesítés feltételeiről, valamint a nem teljesítés következményeiről.**

**A jogosult, valamint annak hozzátartozója is köteles meghatározott tényekről, adatokról és körülményekről tájékoztatni az intézményt a jogosult felvételekor.**
**Kötelesek nyilatkozni**, hogy az ellátás feltételeiről szóló tájékoztatást és az ellátás megkezdésének legkorábbi időpontjáról szóló értesítést tudomásul vették és azt tiszteletben tartják.
**Kötelesek adatokat szolgáltatni** az intézmény által vezetett nyilvántartásokhoz.
Kötelesek nyilatkozni arról is, hogy a szociális ellátásra való jogosultság feltételeit és a jogosult, valamint a közeli hozzátartozója természetes személyazonosító adataiban beállott változásokat haladéktalanul közlik az intézmény vezetőjével.

## 4.2. A gyermekjóléti és gyermekvédelmi ellátások igénybevételére vonatkozó szabályok

### 4.2.1. Az ellátás igénybevételének módja – önkéntesség és igénybevételre kötelezés

**A személyes gondoskodást nyújtó szolgáltatások igénybevétele önkéntes, kivételt jelent, ha a szülő nem együttműködő, illetve teljesen nyilvánvaló, hogy a gyermekjóléti alapellátástól eredmény nem várható, ezekben az esetekben a gyermekvédelmi törvény az ellátás kötelező igénybevételét rendeli el.**
Fontos kiemelni, hogy a gyermekvédelmi ügyek nagy része a jelzőrendszer felől érkezett jelzésre indul. A szakemberek kötelessége, hogy elősegítsék még ebben az esetben is az önkéntes igénybevételt a család segítésével, az együttműködésük kialakításával.

**A személyes gondoskodást nyújtó ellátás igénybevételét elsősorban az önkormányzat képviselő-testületének, valamint a gyámhatóságnak a határozata alapozza meg.** Emellett az ellátás igénybevételét a kérelemről dönteni jogosult személy (intézményvezető vagy személyes gondoskodás iránti kérelemről dönteni jogosult személy) intézkedése is megalapozhatja. Ezek a szabályok nem vonatkoznak a Biztos Kezdet Gyerekházakra.

**Az önkéntes igénybevétel az ellátott és/vagy annak törvényes képviselője által megtett kérelmére történik (jognyilatkozat). A kérelmet szóban vagy írásban lehet előterjeszteni.**

Ha az ellátást igénylő személy **cselekvőképtelen kiskorú**, vagy **a cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság alatt áll, a kérelmet a törvényes képviselője terjeszti elő.** A törvényes képviselőnek a cselekvőképtelen személy véleményét meg kell hallgatni és véleményét, kérését a döntés meghozatalában lehetőség szerint figyelembe kell venni.

**Korlátozottan cselekvőképes kiskorú** és a cselekvőképességében a gyermekjóléti, gyermekvédelmi, szociális ellátások igénybevételével összefüggő jognyilatkozatok tekintetében **részlegesen korlátozott nagykorú személy** kérelmének előterjesztéséhez **gondnokának a hozzájárulása is szükséges.**

A korlátozottan cselekvőképes kiskorú, a cselekvőképességében a gyermekjóléti, gyermekvédelmi, szociális ellátások igénybevételével összefüggő jognyilatkozatok tekintetében részlegesen korlátozott nagykorú személy és a törvényes képviselője között az ellátás igénybevételével kapcsolatban felmerült vitában - a tényállás tisztázása mellett - a gyámhatóság dönt.

### 4.2.2. Az ellátás igénybevételéről szóló megállapodás

**A gyermekjóléti alapellátások igénybevételének megkezdése előtt,** az utógondozói ellátás igénybevételének megkezdésekor, valamint a gyermekek és családok átmeneti otthona esetén az ellátás kezdetétől számított 15 napon belül **írásban megállapodást kell kötni.** A megállapodást állami fenntartású szolgáltató, intézmény esetén a szolgáltató vezetője, vagy az intézményvezető, nem állami fenntartó esetében a fenntartó vagy az általa megbízott személy köti meg az igénybevevővel és törvényes képviselőjével.

**Nem kötelező megállapodást kötni:**

- gyermekjóléti szolgáltatás,
- alternatív napközbeni ellátás,
- Biztos Kezdet Gyerekház

igénybevétele esetén.

**A megállapodás** többek között tartalmazza az ellátás kezdetének időpontját; az intézményi ellátás időtartamát; a nyújtott szolgáltatások és ellátások tartalmát, módját; az esetleges személyi térítési díj megállapítására és megfizetésére vonatkozó szabályokat; az ellátás megszüntetésének módjait; a gyermek és törvényes képviselője, valamint a fiatal felnőtt személyazonosító adatait, valamint az ellátásra jogosult gyermek törvényes képviselője, illetve a fiatal felnőtt nyilatkozatát arról, hogy a jogszabályban előírt tájékoztatás megtörtént.

Egyes szolgáltatásokra **speciális szabályok vonatkoznak** a megállapodás tartalma tekintetében.

a) **Családok átmeneti otthona** igénybevétele esetén a fentieken felül tartalmazza a gyermekkel együtt ellátásban részesülő személy gyermekgondozással kapcsolatos feladatait, a gondozás módját, mértékét, valamint a szülő nyilatkozatát arról, hogy a gyermekjóléti szolgáltatást nyújtó szolgáltatóval, illetve intézménnyel együttműködik.

b) **Hálózatba szervezett családi bölcsőde, napközbeni gyermekfelügyelet** esetén a megállapodás többlettartalma arra vonatkozik, hogy a gyermek a hálózat melyik családi bölcsődéjében, napközbeni gyermekfelügyeletében részesül ellátásban.

Ha a gyermek törvényes képviselője a nevelés-gondozás nélküli munkanapra, illetve a bölcsődei szünet teljes idejére vagy annak egy részére is igényli a bölcsődei ellátást, erre az időszakra az ügyeletet biztosító intézmény megállapodást köt a törvényes képviselővel. Az ügyeletet biztosító intézménnyel kötött megállapodás nem érinti az ügyeleti időszakon kívül bölcsődei ellátást nyújtó intézménnyel kötött megállapodást.

### 4.2.3. Tájékoztatási kötelezettség

**Az ellátás igénybevevőt tájékoztatni kell az igénybevételi kérelme benyújtásakor, majd a tényleges igénybevétel megkezdésekor is.** Tájékoztatási kötelezettséget szab meg a gyermekvédelmi törvény az igénybevevő és hozzátartozója részéről is, mely különböző nyilatkozatok megtételére való kötelezést jelent.

**A kérelem benyújtásakor** a kérelmezőt tájékoztatni kell a személyes gondoskodás feltételeiről.
Az intézményi, illetve az igénybevevői tájékoztatási kötelezettség egyezik a szociális szolgáltatásoknál olvasottakkal.

**A tényleges igénybevételkor**, tehát az intézményi felvételkor az intézmény teljes körű és közérthető tájékoztatás ad az ellátásra jogosult gyermek vagy fiatal felnőtt és törvényes képviselője számára az intézményben biztosított ellátás tartalmáról és feltételeiről. Továbbá az intézmény által vezetett, reá vonatkozó nyilvántartásokról; az ellátásra jogosult gyermek, fiatal felnőtt és hozzátartozói közötti kapcsolattartásról; az érték- és vagyonmegőrzés módjáról; az intézmény házirendjéről; panaszjoga gyakorlásának módjáról; a fizetendő térítési, illetve gondozási díjról; valamint a jogosult jogait és érdekeit képviselő érdekképviseleti fórumról.
**Az ellátásra jogosult gyermek, a törvényes képviselője és a fiatal felnőtt is köteles meghatározott tényekről, adatokról és körülményekről tájékoztatni az intézményt a jogosult felvételekor.**
**Kötelesek nyilatkozni,** hogy az ellátás igénybevételéről nem kötöttek megállapodást, kötelesek nyilatkozni, hogy a törvényben előírt tájékoztatásban részesültek.

**Kötelesek adatokat szolgáltatni** az intézmény által vezetett nyilvántartásokhoz. Kötelesek nyilatkozni arról is, hogy az ellátásra való jogosultság feltételeit és a természetes személyazonosító adataikban beállott változásokat haladéktalanul közlik az intézmény vezetőjével.

### 4.2.4. Az ellátás megszüntetése

**A szociális pénzbeli és természetbeni ellátásra való jogosultság megszűnik, ha a jogosultság megállapításának alapjául szolgáló feltételek már nem állnak fenn.** Ilyen eset például, ha az igénybevevő munkaviszonyt létesít és az abból származó jövedelem meghaladja az ellátásra való jogosultság feltételeként megállapított jövedelem felső határát, vagy a kiemelt ápolási díjra jogosult ápoló személy napi négy órát meghaladó munkát végez otthonán kívül.
Az ellátásra való jogosultság **megszűnik az igénybevevő kérelmére,** illetve annak, vagy az ápolt **halála esetén is.**
Ezen ellátások esetében a megszüntetésre okot adó körülmény bekövetkeztét követő 1-3 hónapon keresztül az ellátást tovább folyósítják, ezzel segítve az igénybevevőt, hogy a megváltozott életkörülményeire tekintettel kellő időt hagyjanak a változtatásra.
**A szociális és gyermekjóléti alapellátások** igénybevételét az igénybevevő kérelmére vagy annak halála esetén lehet megszüntetni. Amennyiben az igénybevételre való jogosultség feltételei nem állanak fenn, abban az esetben is meg kell szüntetni az ellátást.

**Az intézményi jogviszony** az intézmény jogutód nélküli megszűnésével, az igénybevevő halálával, határozott idejű intézeti elhelyezés esetén annak lejártával, illetve a megállapodás felmondásával szűnik meg. Az intézményi jogviszony megszüntetését az igénybevevő és a törvényes képviselője is kezdeményezheti.

**Bentlakásos intézmény esetén a fenntartó a megállapodást akkor mondhatja fel,** ha az igénybevevő a házirendet súlyosan megsérti; másik intézményben történő elhelyezése indokolt vagy további intézményi elhelyezése nem indokolt, továbbá ha az igénybevevő, a törvényes képviselője vagy a térítési díjat megfizető személy térítésidíj-fizetési kötelezettségének - jogszabály szerint - nem tesz eleget.
**Az intézmény vezetője írásban értesíti az igénybevevőt és törvényes képviselőjét a megszüntetésről.**
**A felmondási idő**, ha a megállapodás másként nem rendelkezik, alapszolgáltatás esetén tizenöt nap**,** bentlakásos intézmény esetén három hónap**.**
**Ha az intézményi jogviszonyt beutaló határozat alapozza meg, a jogviszonyt a beutaló szerv szünteti meg.**

Állami fenntartású bentlakásos szociális intézményben az igénybevevő, a törvényes képviselője vagy az intézmény vezetője kezdeményezheti az **igénybevevő** más intézménybe történő áthelyezését.
Okai a következők lehetnek:

- az igénybevevő egészségi állapotának megváltozása;
- az igénybevevő nem az egészségi állapotának megfelelő intézményben került elhelyezésre;
- az adott intézményben állapotára tekintettel tovább nem rehabilitálható;
- a házirendet többször, súlyosan megsérti és emiatt az érdekképviseleti fórum a jogosult áthelyezését javasolja;
- támogatott lakhatás esetében az együttélés szabályait olyan súlyosan megszegi, hogy azzal az igénybevevők testi és lelki épségét vagy vagyonát veszélyezteti.

### 4.3. A térítési díjra vonatkozó szabályok a szociális területen

Ha a szociális törvény másként nem rendelkezik, a személyes gondoskodást nyújtó szociális szolgáltatásokért és ellátásokért **térítési díjat** kell fizetni. A térítési díjnak két formája van, az **intézményi térítési díj** és a **személyi térítési díj**.

Az intézményi térítési díjat a fenntartó állapítja meg. Ez tekinthető a személyes gondoskodást nyújtó szociális szolgáltatás, illetve ellátás általános ellenértékének, amely a gyakorlatban úgy működik, mint az adott személyes gondoskodási forma megszervezésének, biztosításának költségeire tekintettel valamennyi lehetséges igénybevevőre vonatkozóan megállapított árszabás. Az intézményi térítési díj összege nem haladhatja meg a szolgáltatási önköltséget.
A személyi térítési díj az intézményi térítési díjjal megegyező, vagy – a jövedelmi, illetve esetenként a vagyoni viszonyok függvényében – annál alacsonyabb mértékű, az ellátást, szolgáltatást igénybe vevő, illetve a helyette fizetésre kötelezett személy által ténylegesen megfizetett összeg. amely az adott személyes gondoskodási forma igénybevétele fejében, a konkrét személyes körülmények alapján megállapított ellenértéket jelenti. A személyi térítési díj összege egyénenként változó lehet ugyananná az intézménynél vagy szolgáltatónál is, tekintettel arra, hogy legmagasabb mértéke az igénybevevő személy jövedelméhez igazodik, annak százalékában kerül meghatározásra. Tartós bentlakásos intézményi ellátások esetében a szociális törvény lehetőséget biztosít a jövedelem mellett a jelentős pénz- és ingatlanvagyon figyelembevételére is. A személyi térítési díjat állami fenntartású intézmények esetében az intézményvezető állapítja meg, egyházi és nem állami intézmények esetében pedig főszabály szerint a fenntartó.

Egyes szolgáltatások a **törvény erejénél fogva** mindenki számára **ingyenesek**. Azon személyes gondoskodási formák tartoznak ide, amelyek esetében az igénybevevői célcsoport sajátosságaira tekintettel nem várható el a szolgáltatás biztosításának költségeihez való hozzájárulás (például utcai szociális munka), illetve amelyeknél a lehetséges, szolgáltatásra rászoruló igénybevevői körre a térítési díj megállapítása ellentétes hatást gyakorolna az elérni kívánt társadalmi céllal (például családsegítés). Ezek esetében intézményi térítési díjat sem kell megállapítani. A térítésmentesen biztosítandó ellátások közé tartozik a falugondnoki és tanyagondnoki szolgáltatás, a népkonyhán történő étkeztetés, a családsegítés, a közösségi ellátások, az utcai szociális munka, a hajléktalan személyek részére nyújtott nappali ellátás, az éjjeli menedékhelyen biztosított ellátás, valamint az idegenrendészeti, menekültügyi hatóság által fenntartott intézményből, kijelölt helyről vagy elrendelt kötelező tartózkodási helyről kikerült azon személyek részére nyújtott átmeneti ellátás, akik hajléktalannak minősülnek.

A fizetési kötelezettség alóli mentesülés másik esete az **ellátást igénybe vevő személy jövedelemi, vagyoni helyzetétől függően** áll be. Eszerint a fenntartó ingyenes ellátásban részesíti azt az ellátottat, **aki jövedelemmel nem rendelkezik**. **Tartós bentlakásos** intézményi ellátás esetében az ingyenes ellátás **további feltétele**, hogy az ellátottnak **jelzálog alapjául szolgáló vagyona** és jogerősen térítési díj fizetésére kötelezett nagykorú, vér szerinti vagy örökbe fogadott **gyermeke nincs**. A teljes ingyenesség mellett a szociális törvény lehetőséget biztosít a személyes helyzet alapján a **térítési díj mérséklésére** is, amennyiben a kötelezett jövedelmi és vagyoni viszonyai ezt indokolttá teszik.

Vannak olyan ellátások is, amelyek esetében a szociális törvény csak a **szolgáltatásra szociálisan rászoruló** személyek térítési díjával kapcsolatban határoz meg szabályokat, ugyanakkor lehetővé teszi, hogy ezen a személyi körön kívül a fenntartó – az árszabás tekintetében – piaci alapon nyújtsa azokat. A törvény kötelező szabályai alóli kivétel ezen személyes gondoskodási formák esetében is csak a térítési díj vonatkozásában áll fenn, mindazon szakmai szabályokat, amelyek az ellátást igénybevevő biztonságát és a megfelelő szakmai színvonalon történő ellátást szolgálják – ideértve elsősorban a személyi és tárgyi minimumfeltételekre vonatkozó szabályokat – a szabadon megállapított térítési díj mellett történő szolgáltatásnyújtásra is alkalmazni kell.

Szintén lehetőség van a szociális törvény alapján a számítottnál magasabb személyi térítési díj megfizetésének **önkéntes vállalására**. Ebben az esetben az intézményi térítési díjjal megegyező összegű, vagy az ellátott jövedelmének arányában meghatározott személyi és az intézményi térítési díj

különbözete egy részének megfizetésére vállalhat kötelezettséget az ellátott, vagy a térítési díjat megfizető más személy.

A térítési díj megfizetésének részletes szabályait a személyes gondoskodást nyújtó szociális ellátások térítési díjáról szóló 29/1993. (II. 17.) Korm. rendelet határozza meg.

### 4.4. A térítési díjra vonatkozó szabályok a gyermekvédelmi területen, a gondozási díj

Ha a gyermekvédelmi törvény másként nem rendelkezik, a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti alapellátás és gyermekvédelmi szakellátás keretében biztosított egyes ellátásokért **térítési díjat** kell fizetni. A térítésidíj-fizetési kötelezettség a **gyermekek napközbeni ellátására**, a **gyermekek átmeneti gondozására**, a **gyermekétkeztetésre**, valamint a gyermekvédelmi szakellátás keretében biztosított **utógondozói ellátásra** terjed ki.

A térítési díjnak két formája van, az **intézményi térítési díj** és a **személyi térítési díj**.

Az **intézményi térítési díjat** a **fenntartó** állapítja meg. Ez tekinthető a személyes gondoskodást nyújtó ellátás **általános ellenértékének**, amely a gyakorlatban úgy működik, mint az adott személyes gondoskodási forma megszervezésének, biztosításának költségeire tekintettel valamennyi lehetséges igénybe vevőre vonatkozóan megállapított árszabás. Az intézményi térítési díj összege – a gyermekétkeztetés kivételével – a **szolgáltatási önköltség** és a központi költségvetésről szóló törvényben biztosított **támogatás különbözete**.

A **személyi térítési díj** az intézményi térítési díjjal **megegyező**, vagy – a jövedelmi viszonyok függvényében – annál **alacsonyabb mértékű**, az ellátást igénybe vevő, illetve a helyette fizetésre kötelezett személy által **ténylegesen megfizetett összeg**. amely az adott személyes gondoskodási forma igénybevétele fejében, a konkrét személyes körülmények alapján megállapított ellenértéket jelenti. A személyi térítési díj összege **egyénenként változó** lehet ugyanannál az intézménynél vagy szolgáltatónál is, tekintettel arra, hogy legmagasabb mértéke konkrét **egyéni** vagy a **családban egy főre jutó** jövedelemhez igazodik, annak ellátási formánként változó százalékában kerül meghatározásra. A személyi térítési díj mértékére és **felső korlátjára** vonatkozó szabály nem vonatkozik azokra a fenntartókra, amelyek a **központi költségvetésről szóló törvényben biztosított támogatás nélkül nyújtják** az ellátást.

Vannak ellátások, amelyek a **törvény erejénél fogva mindenki számára ingyenesek**. Ide tartoznak a gyermekek esélynövelő szolgáltatásai, valamint a gyermekjóléti szolgálat és a gyermekjóléti központ törvényben meghatározott szolgáltatásai. Ezek esetében intézményi térítési díjat sem kell megállapítani.

A fizetési kötelezettség alóli mentesülési esetek másik csoportja az ellátást igénybe vevő személy jövedelmi helyzetétől függően áll be. **Ingyenes ellátásban** kell részesíteni a jogosultat, ha a térítési díj fizetésére kötelezett **jövedelemmel nem rendelkezik**. A **bölcsődében** vagy mini bölcsődében nyújtott **bölcsődei ellátás** esetén a gyermek családjának jövedelmi, vagyoni viszonyai, a családban nevelkedő gyermekek száma, a gyermek betegsége, fogyatékossága vagy szakellátásban részesülése is **megalapozza a térítésidíj-mentességet**.

A térítési díjat a gyermekvédelmi törvényben meghatározott kötelezettek fizetik meg. Ide tartozik maga az **ellátást igénybe vevő nagykorú jogosult**, az ellátást igénybe vevő gyermek esetén a **szülői felügyeletet gyakorló szülő** vagy **más törvényes képviselő**, illetve az ellátást igénybe vevő gondnokolt esetében a törvényes képviselő.

A kötelezett jövedelmén alapuló személyi térítési díj megállapítása mellett a törvény lehetőséget biztosít arra is, hogy a kötelezett írásbeli nyilatkozata alapján történjen a személyi térítési díj megállapítása. Vállalhatja a mindenkori **intézményi térítési díjjal azonos személyi térítési díj** megfizetését, vagy a mindenkori intézményi térítési díj és a számára megállapítható személyi térítési díj **különbözete egy részének** megfizetését.

A térítési díj megállapításának és megfizetésének részletes szabályait a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti alapellátások és gyermekvédelmi szakellátások térítési díjáról és az igénylésükhöz felhasználható bizonyítékokról szóló 328/2011. (XII. 29.) Korm. rendelet rögzíti.

Egyes gyermekvédelmi törvény szerinti ellátásoknál nem térítési díjat, hanem **gondozási díjat** kell fizetni. Ide tartozik a **nevelésbe vett gyermek** és az **utógondozói ellátásban részesülő fiatal felnőtt** gondozási költségeihez történő hozzájárulás. Ennek megfizetésére – a gyámhatóság határozata alapján – az köteles, aki a Ptk. családjogra irányadó szabályai értelmében a **gyermek tartására köteles**. A gondozási díj összegének meghatározásánál a fizetésre köteles személy szociális körülményeit is figyelembe kell venni.

**A 4. fejezet önellenőrző kérdései**

2. Az intézményi jogviszony megszűnik …

a) az intézmény fenntartóváltásával
b) a megállapodás módosításával
c) határozott idejű intézeti elhelyezés meghosszabbításával
d) **az intézmény jogutód nélküli megszűnésével, az igénybevevő halálával, határozott idejű intézeti elhelyezés esetén annak lejártával, illetve a megállapodás felmondásával**

Bentlakásos intézmény esetén a fenntartó a megállapodást akkor mondhatja fel, ha

a) **az igénybevevő a házirendet súlyosan megsérti, másik intézményben történő elhelyezése indokolt vagy további intézményi elhelyezése nem indokolt, továbbá, ha az igénybevevő, a törvényes képviselője vagy a térítési díjat megfizető személy térítésidíj-fizetési kötelezettségének - jogszabály szerint - nem tesz eleget**
b) az igénybevevő nem kommunikál az ellátott-társaival, illetve a szakemberekkel
c) ha az igénybevevő, a törvényes képviselője vagy a térítési díjat megfizető személy térítésidíj-fizetési kötelezettségének - jogszabály szerint – tesz eleget
d) az igénybevevő a házirendet módosítani kívánja

# 5. Ellátotti jogok, betegjogok alkalmazása a szociális szolgáltatások terén, gyermeki jogok

**Összegzés:** A fejezet az ellátotti jogok, a betegjogok, valamint a gyermeki jogok témakörét, tartalmát és jogok érvényesítésének lehetőségeit vizsgálja a szociális, gyermekjóléti és gyermekvédelmi ellátásokhoz kapcsolódóan.

**Cél:** A fejezet célja ismereteket nyújtani a szociális, gyermekjóléti és gyermekvédelmi terület szolgáltatásait igénybevevő személyek jogairól.

**Kulcsszavak:** ellátotti jogok, betegjogok, gyermeki jogok

**Tanulást segítő kérdések:**
Milyen fórumok léteznek az ellátotti jogok érvényesítésére?
Melyek a gyermekek alapvető jogai?
Milyen feltételei vannak a korlátozó intézkedések alkalmazásának?

## 5.1. Ellátotti jogok

### 5.1.1. A teljes körű ellátáshoz való jog

A szociális törvény szerint a személyes gondoskodást nyújtó szociális intézményi ellátást igénybe vevő ellátottnak joga van **szociális helyzetére**, **egészségi és mentális állapotára** tekintettel a szociális intézmény által biztosított **teljes körű ellátásra**, valamint egyéni szükségletei, speciális helyzete vagy állapota alapján az **egyéni ellátás**, szolgáltatás igénybevételére.

A teljes körű ellátás a **bentlakásos intézmények egyes típusaiban** (ápolást, gondozást nyújtó intézményekben, ápoló-gondozó célú lakóotthonokban) érvényesül. A teljes körű ellátás része a **napi legalább háromszori étkeztetés**, a szükség szerint **ruházattal, illetve textíliával való ellátás**, a **mentális gondozás**, az **egészségügyi ellátás**, valamint a **lakhatás**.
A teljes körű ellátás tartalmát részleteiben az 1/2000. (I. 7.) SzCsM rendelet tartalmazza.

Az intézmény szolgáltatásainak, így a teljes körű ellátásnak is a legfontosabb eleme a **gondozás** maga. A bentlakásos intézményben folyó gondozási tevékenység alatt az intézmény szolgáltatását igénybe vevő személy részére nyújtott olyan **fizikai, mentális és életvezetési segítséget** kell érteni, amelynek során az igénybevevő szociális, testi és szellemi **állapotának megfelelő** egyéni bánásmódban való részesítése keretében a **hiányzó vagy csak korlátozottan meglevő testi-szellemi funkcióinak a helyreállítására és szinten tartására** kerül sor.

Az **étkeztetést** a bentlakók **életkori sajátosságainak**, valamint az **egészséges táplálkozás** követelményeinek megfelelően kell nyújtani, a szociális étkeztetésre vonatkozó szabályok figyelembevételével. Az ellátottak étkeztetése keretében legalább napi háromszori étkezést – ebből legalább egy alkalommal meleg ételt – kell biztosítani. A kiskorúak a főétkezéseken kívül naponta legalább kétszer kiegészítő étkeztetésben részesülnek. Ha az ellátást igénybevevő egészségi állapota indokolja, részére – orvosi javaslatra – az orvos előírásainak megfelelő étkezési lehetőséget (például diéta, gyakoribb étkezés) kell nyújtani.

A teljes körű ellátás része a bentlakásos intézményben a **ruházat, textília biztosítása** is. Főszabály szerint az ellátást igénybevevő a bentlakásos intézményben saját ruházatát és textíliáját használja. Ha azonban nem rendelkezik megfelelő mennyiségű és minőségű saját ruházattal, a teljes körű ellátás részeként nyújtott ruházat legalább három váltás fehérneműt és hálóruhát, valamint az évszaknak megfelelő legalább két váltás felsőruházatot és utcai cipőt – szükség szerint más lábbelit – kell, hogy tartalmazzon.

A teljes körű ellátás lényeges eleme az **egészségügyi ellátás** helyben történő biztosításának kötelezettsége. Az egészségügyi ellátás keretében a bentlakásos szociális intézmény orvosa biztosítja az ellátást igénybevevő egészségi állapotának **rendszeres ellenőrzését**, az **orvosi tanácsadást**, az egészségügyi tárgyú jogszabályokban meghatározott **szűréseket**, a **gyógyszerrendelést**, valamint szükség esetén az egészségügyi **szakellátásba történő beutalást**. Az egészségügyi ellátás fontos kérdése a **gyógyszerrel való ellátás**, illetve a **gyógyszerköltség** – az ellátotti célcsoportokra tekintettel jellemzően jelentős kiadást jelentő – összegének viselése.

A teljes körű ellátás része az ellátott **mentálhigiénés ellátásának** biztosítása is. Ennek keretében a bentlakásos intézmény biztosítja a **személyre szabott bánásmódot**, a konfliktushelyzetek kialakulásának megelőzése érdekében az **egyéni, csoportos megbeszélést**, a **szabadidő** kulturált eltöltésének feltételeit, a szükség szerinti **pszichoterápiás** foglalkozást, az ellátottak családi és társadalmi **kapcsolatai fenntartásának** feltételeit, a **gondozási, illetve rehabilitációs** tervek megvalósítását, a **hitélet** gyakorlásának feltételeit, valamint segíti, támogatja az intézményen belüli kis közösségek, **társas kapcsolatok** kialakulását és működését.

A bentlakásos szociális intézmény minden esetben gondoskodik az **érték- és vagyonmegőrzésről** is. Ennek keretében az érték- és vagyonmegőrzésre **átvett tárgyakról** az intézmény vezetője tételes felsorolás alapján átvételi **elismervényt** készít, és annak egy példányát átadja az ellátást igénybevevőnek, illetve törvényes képviselőjének.

Végül a bentlakásos intézményben elhunyt személyek **eltemettetésének** megszervezése is a szociális intézmény feladata.

### 5.1.2. Az egyenlő bánásmód követelményének megtartása és a jövedelmi rászorultság vizsgálatának kivételessége

A szociális törvény szerint a szociális szolgáltatások biztosítása során az **egyenlő bánásmód követelményét** kell érvényesíteni. Az egyenlő bánásmód általános fogalmát, pontosabban az azt megsértő hátrányos megkülönböztetés definícióját **az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról** szóló 2003. évi CXXV. törvény határozza meg.

Hátrányos megkülönböztetésnek minősül az olyan rendelkezés, amelynek eredményeként egy **személy** vagy **csoport** valós vagy vélt neme, faji hovatartozása, bőrszíne, nemzetisége, nemzetiséghez való tartozása, anyanyelve, fogyatékossága, egészségi állapota, vallási vagy világnézeti meggyőződése, politikai vagy más véleménye, családi állapota, anyasága (terhessége) vagy apasága, szexuális irányultsága, nemi identitása, életkora, társadalmi származása, vagyoni helyzete, foglalkoztatási jogviszonyának vagy munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonyának részmunkaidős jellege, illetve határozott időtartama, érdekképviselethez való tartozása, vagy bármely egyéb helyzete, tulajdonsága vagy jellemzője miatt részesül **kedvezőtlenebb bánásmódban**, mint amelyben más, **összehasonlítható helyzetben levő** személy vagy csoport részesül, részesült vagy részesülne. A szociális törvény szerinti **egyenlő bánásmód követelményének** megtartása mindezen hátrányos megkülönböztetések mellőzését jelenti.

A személyes gondoskodást igénybe vevő személyek jogainak védelmét szolgáló szabály az is, amely szerint az ellátást **igénybevevő jövedelmi helyzetét csak a törvényben**, illetve törvény felhatalmazása alapján készült **kormányrendeletben** meghatározott **esetekben és feltételek mellett** lehet vizsgálni.

A személyes gondoskodást nyújtó szociális ellátások esetében a jövedelemvizsgálat kérdése a **térítési díjak megállapítása** terén kap jelentőséget. (ld. 4.3. pont). A személyi térítési díj megállapításához az esetek többségében szükséges az ellátott jövedelmének ismerete, mivel a maximálisan megállapítható

összeg a jövedelem százalékában van meghatározva. A jövedelemvizsgálattal érintett ellátások körét, a kivételeket, valamint a szolgáltatni szükséges adatok körét **a szociális törvény szabályozza**. A vizsgálandó jövedelmi, vagyoni kérdések köre úgy van meghatározva, hogy kizárólag a személyi térítési díj megállapításához szükséges mértékre terjedjen ki.

Az intézmény vezetője az ellátás nyújtásának megkezdését megelőzően megvizsgálja az ellátást igénylő
- havi jövedelmét szociális alapszolgáltatás és átmeneti elhelyezést nyújtó intézmény esetén,
- havi jövedelmét és jelentős pénzvagyonát rehabilitációs intézmény és rehabilitációs célú lakóotthon esetén,
- havi jövedelmét, jelentős pénzvagyonát és jelentős ingatlanvagyonát ápolást, gondozást nyújtó intézmény és ápoló-gondozó célú lakóotthon esetén.

A jövedelemvizsgálat mindazon az esetekben **mellőzhető**, amikor térítésmentesen biztosítják az ellátást, vagy az ellátást igénylő, illetve a térítési díj megfizetését helyette vállaló más személy részéről olyan nyilatkozat érkezik, amelyben önként vállalja az intézményi térítési díjjal azonos személyi térítési díj megfizetését.

### 5.1.3. Az intézmény működésével, gazdálkodásával kapcsolatos legfontosabb adatok megismeréséhez való jog

**Az ellátást igénybe vevőnek joga van az intézmény működésével, gazdálkodásával kapcsolatos legfontosabb adatok megismeréséhez.**
Az ellátott oldalán megjelenő jog az intézményvezető oldalán egy tájékoztatási kötelezettséget jelent, miszerint az intézményvezető kötelessége, hogy az ellátást igénybevevő megismerhesse ezeket az adatokat.
A tájékoztatásnak elsősorban **írásban kell történnie**, a tájékoztatást tartalmazó dokumentumot az intézményben jól látható és mindenki számára elérhető helyen kell **kifüggeszteni.** Érdemes a tájékoztatást szóban is megtenni, így lehetőséget adva az ellátott felől jövő kérdések azonnali megválaszolására is.
Az intézményvezető tájékoztatásának konkrét időpontját, időszakát nem határozza meg a jogszabály. Minden naptári évben legalább egy tájékoztatásnak meg kell történnie, tehát naptári évenként egyszer aktualizálni kell a tájékoztatót.

A tájékoztató tartalmazza az intézmény működésével kapcsolatos összesítést, mely a gazdálkodási, pénzügyi adataira vonatkozik. A tájékoztató ezen részét érdemesebb közérthető formában, vagy magyarázó megjegyzésekkel ellátva összeállítani, hogy az ellátott el tudjon igazodni a számára nem feltétlenül érthető pénzügyi kimutatásban.
A tájékoztató tartalmazza – természetesen a térítésmentesen biztosított szolgáltatások kivételével – az intézményi térítési díj összegét, ezen belül az egy ellátottra jutó havi önköltség részét. Az egy ellátottra jutó önköltség összegéből megtudhatja az ellátott, hogy mekkora részt tesz ki a térítési díj a szolgáltatás finanszírozásában, ebből az ellátott az intézmény által nyújtott szolgáltatás minőségére tud következtetni.

### 5.1.4. Az alapvető emberi jogokra figyelemmel lévő ellátáshoz való jog

**A szociális intézménynek a szolgáltatást olyan módon kell nyújtania, hogy az figyelemmel legyen az ellátást igénybevevőket megillető alkotmányos jogok maradéktalan és teljes körű tiszteletben tartására, különös figyelemmel az élethez, emberi méltósághoz, a testi épséghez, és a testi-lelki egészséghez való jogra.**
A szociális intézmény által nyújtott szolgáltatások igénybevétele nem járhat együtt az ellátottat megillető alapvető jogok megsértésével. **Alapvető jogaiban még részben sem korlátozható**. Az ellátásnyújtás

helyét, a tárgyi feltételeket és a szakmai tartalmat ennek megfelelően kell meghatározni, biztosítani. Ebből következik az is, hogy az intézmény nem jogszabály szerinti működése nem csak a szociális jogszabályokban előírt tárgyi, személyi vagy szakmai feltételeket sérti meg, hanem alapvető jogokat is sért.
**Az alapvető jogok biztosa** (ombudsman) ellenőrzési jogköre kiterjed a szociális szolgáltatást nyújtó intézményekre is. A szociális intézményekben lezajlott ombudsmani ellenőrzések kapcsán tett ombudsmani javaslatok konkretizálják az alapjogok megsértésének eseteit. Ha egy intézmény túlzsúfolt, vagy a tárgyi feltételei nem megfelelőek, akkor a működése emberi méltóságot sértő.

### 5.1.5. Az ellátott személyes adatainak védelméhez és titokvédelméhez való joga

A szociális törvény az ellátott jogai között nevesíti a személyes adatokhoz és magánélet védelméhez való jogot. **Az igénybevételi eljárás során különös figyelmet kell fordítani arra, hogy az ellátást igénylő adataihoz csak az arra jogosult személyek férjenek hozzá.** Ezt az intézményvezető köteles biztosítani.
Az intézményvezető feladata továbbá, hogy az ellátott egészségi állapotával, személyes körülményeivel, jövedelmi viszonyaival kapcsolatos információkról más ellátást igénybevevő, valamint az arra illetéktelen személy tudomást ne szerezhessen. A szociális törvény kiemelten védi a szociális rászorultság tényét, a jövedelmi viszonyokkal és a személyes életkörülményekkel kapcsolatos információkat.

### 5.1.6. Személyes használati tárgyakhoz és a vagyontárgyak védelméhez való jog

Az intézménybe költöző igénybevevő a saját megszokott környezetéből szakad ki hosszabb időre vagy akár véglegesen. A váltás okozta nehézségek megkönnyítését szolgálja, hogy a számára fontos, megszokott személyes tárgyait, ingóságait magával vigye új helyére és ott korlátozás nélkül használhassa. A szociális törvény alapján **az intézmény nem korlátozhatja az igénybevevőt a személyes tulajdonát képező tárgyai, használati tárgyai használatában, kivéve az intézmény házirendjében meghatározott – az intézményben élők testi épségét veszélyeztethető – tárgyak körét.** Ez a korlátozás a mindennapi használati tárgyakat nem érintheti. Amennyiben az ellátást igénybevevőt mégis korlátozzák a személyes tárgyainak bevitelében, ezt az igénybevétel előtt megkötött megállapodásban rögzíteni kell.

**Az intézmény kötelezettsége** kiterjed arra is, hogy **gondoskodnia kell ezen tárgyak megfelelő és biztonságos elhelyezéséről.** Házirendjében szabályozhatja, hogy az igénybevevő milyen nagyságú és milyen mennyiségű személyes tárgyat hozhat be az intézménybe, az ingatlan raktározási és egyéb lehetőségeihez mérve. Ez viszont nem jelentheti azt, hogy a korlátozást arra hivatkozással szabja meg, hogy nem áll rendelkezésére megfelelő raktározási hely, a raktározás feltételeit ésszerű, elfogadható határokon belül biztosítani kell. Mivel a Házirend szabályait már az előgondozás során ismertetik a kérelmezővel, így fel tud készülni mindkét fél a tényleges igénybevételt megelőzően a személyes tárgyak elhelyezésének lehetőségeiről.

Külön szabályozza a szociális törvény az intézmény kötelezettségét, az igénybevevő **speciális megőrzési feltételeket igénylő tárgyak** körében. Ebben az esetben az intézménynek nincs elhelyezési kötelezettsége, csupán **segítséget kell adni az igénybevevő általi elhelyezéséhez.**

### 5.1.7. Az ellátott joga az intézményen belüli szabad mozgásra, a kapcsolattartásra és a látogatók fogadására

**Az ellátást igénybevevőek joga van az intézményen belüli és intézményen kívüli szabad mozgásra.** A két helyszínre eltérő szabályok, korlátozási lehetőségek vannak, melyek kizárólag az igénybevevőt, és a vele együtt élő társait veszélyeztető helyzetek kivédését szolgálhatja, illetve az együttélés szabályaiból következhetnek.
Az intézményen belüli szabad mozgás korlátja, hogy az ellátott saját testi épségének megóvása érdekében egyes területekre nem léphet be, illetve az együttélés Házirendben lefektetett szabályainak betartatásából fakad, hogy az igénybevevők - lakótársaik nyugalmának biztosítása érdekében - meghatározott időszakokban nem kereshetik fel egymást.
**Az intézményen kívüli szabad mozgás kereteit** a Házirendben jól körülírtan indokolt szabályozni. Meg lehet határozni, hogy milyen időpontban és milyen időtartamban hagyható el az intézmény, mikor lehet visszatérni, továbbá az erre vonatkozó igény bejelentési módját.

Az ellátást igénybevevő a beköltözés során kiszakad a saját környezetéből és ezzel a rokoni, családi, baráti kapcsolatainak megtartása megnehezedik. Ezen kapcsolatok fenntartását kötelező az intézménynek elősegíteni azzal, hogy megteremti az ellátást igénybevevőnek a lehetőséget arra, hogy családját, rokonait, barátait fogadhassa. Ennek érdekében az intézményben biztosítani kell a **látogatók fogadására alkalmas helyiséget**. Az intézményvezető házirendben szabályozhatja a látogatási rendet, annak idejét, az azonos időben megjelenő látogatók számát. Szabályozhatja azokat az eseteket is, amikor a látogatók látogatási időn kívül kapcsolatot tarthatnak az ellátást igénybevevővel. A látogatás nem zavarhatja az intézményben élő többi igénybevevő nyugalmát. A látogatási rendet súlyosan megszegő látogatókat – Házirendben szabályozott esetekben – az intézményvezető eltávolíthatja.

### 5.1.8. Az ellátott panaszjoga

Az igénybevevőt a szociális szolgáltatás igénybevétele során ért jog- vagy érdeksérelem esetén **panasszal fordulhat az intézményvezető felé.** A panasz elbírálására az intézményvezetőnek 15 nap áll rendelkezésére. A panasztevőt írásban kell értesíteni a panasz kivizsgálásnak eredményéről. Ha 15 napon belül az intézményvezető az ügyben nem intézkedett vagy az ellátást igénybevevő az intézkedéssel nem ért egyet, a panaszos az intézkedés kézhezvételétől számított 8 napon belül a fenntartó felé fordulhat.
A felmerülő problémák megoldásában segítséget nyújthat az ellátottjogi képviselő. (lsd. 5.2.1.)

### 5.1.9. Egyes ellátotti csoportok speciális jogai

Meghatározott ellátásoknál, pl. bentlakásos szociális ellátásoknál, vagy házi segítségnyújtásnál az igénybevevő szociális állapotának meghatározott időközönkénti, rendszeres felülvizsgálatára kerül sor. Az ellátását igénybe vevő személynek, törvényes képviselőjének joga van **az ellátott állapotának felülvizsgálatával** kapcsolatos információk megismerésére. E jog érvényesülése érdekében az intézményvezető **a felülvizsgálatot megelőzően, valamint a felülvizsgálatot követően írásban tájékoztatja az ellátást igénybevevőt** a felülvizsgálat céljáról, folyamatáról, valamint annak eredményéről.

**Fogyatékossággal élő igénybevevő esetében** az általános jogok mellett a fogyatékos személy sajátos jogainak érvényesülését is biztosítani kell.
Ezek a következők:

- **Akadálymentes környezet biztosítása**
  Nem kizárólag a mozgásszervi fogyatékosságra tekintettel, hanem az egyéb fogyatékosság figyelembe vételével is, így pl. vakok, gyengénlátók, vagy nagyothallók igényei szerint is.
- **Információkhoz, az ellátottat érintő legfontosabb adatokhoz való hozzáférés biztosítása**
  Figyelemmel kell lenni többek között a vakokra vagy gyengénlátókra, valamint a pszichoszociális fogyatékossággal élők sajátos információ-feldolgozására.
- **A képességek, készségek fejlesztése**, az állapotfenntartás vagy -javítás lehetősége

- **Az önrendelkezés elvének érvényesülése**
  Tiszteletben kell tartani a fogyatékos személy életvitelével kapcsolatos döntéseit.
- **A társadalmi integrációhoz való jog**
  Elérhetővé kell tenni részükre más intézmények, szolgáltatások igénybevételét. Biztosítani kell más személyekkel történő kapcsolatok létesítését, kapcsolattartást.

Pszichoszociális fogyatékossággal élő igénybevevők veszélyeztető magatartása esetén szükségessé válhat **személyes szabadságuk korlátozása**. Ebben az esetben az egészségügyi szóló 1997. évi CLIV. törvényt kell alkalmazni, mely alapján **a veszélyeztető vagy közvetlenül veszélyeztető magatartású beteg személyi szabadságában korlátozható, de csak olyan mértékben, mely a veszély elhárításához feltétlenül szükséges. A a korlátozást a kezelőorvos helyett az intézmény orvosa rendelheti el.** Mivel a szociális intézményekben nincs folyamatosan jelen az orvos, így a döntést sem tudja minden esetben meghozni. Amennyiben korlátozás szükségessége merül fel, és az intézmény orvosa nincs jelen, megkísérlik elérni őt, és ilyen módon kérik a döntését. Ha nem érik el az orvost, kivételes esetben az arra kijelölt műszakvezető döntése alapján is elrendelhető a korlátozás, az intézmény orvosának haladéktalanul történő értesítése mellett.

### 5.1.10. Betegjogok alkalmazása a szociális szolgáltatások terén

**Az ellátást igénybevevő intézményi jogviszonya alatt,** betegsége esetén egészségügyi jellegű szolgáltatást (ápolást, gyógykezelést) is igénybe vehet, melynek során betegként megilleti a betegjogi védelem is. A betegjogi képviselő eléréséhez az intézmény vezetőjének segítséget kell nyújtania, illetve értesítenie kell az ellátottjogi képviselőt is.
**Betegjogok** különösen**:**

- egészségügyi ellátáshoz való jog
- emberi méltósághoz való jog
- gyógyintézet elhagyásának joga
- tájékoztatáshoz való jog
- önrendelkezéshez való jog
- ellátás visszautasításának joga
- orvosi titoktartáshoz való jog
- egészségügyi dokumentáció megismerésének joga

## 5.2. Az ellátotti jogok védelme

### 5.2.1. Ellátottjogi képviselő

Az ellátottjogi képviselő intézményét az **ellátotti jogok védelmének** segítése céljából rendszeresíti a szociális törvény. Az ellátottjogi képviselő minden személyes gondoskodást nyújtó alap- és szakosított ellátást igénybevevő, illetve a szolgáltatásban részesülő részére **segítséget nyújt jogai gyakorlásában**.

Feladatai nagyon sokrétűek:
**Tájékoztatás** az ellátottakat érintő legfontosabb alapjogok tekintetében, az intézmény kötelezettségeiről és az ellátást igénybevevőket érintő jogokról
**Közvetítés** segíti az ellátást igénybe vevőt, törvényes képviselőjét az ellátással kapcsolatos kérdések, problémák megoldásában, szükség esetén segítséget nyújt az intézmény és az ellátott között kialakult konfliktus megoldásában
**Panaszjog gyakorlásának segítése** segít az ellátást igénybevevőnek, törvényes képviselőjének panasza megfogalmazásában, kezdeményezheti annak kivizsgálását az intézmény vezetőjénél és a fenntartónál, segítséget nyújt a hatóságokhoz benyújtandó kérelmek, beadványok megfogalmazásában

**Képviselet** a jogviszony keletkezése és megszűnése, továbbá az áthelyezés kivételével eljárhat az intézményi ellátással kapcsolatosan az intézmény vezetőjénél, fenntartójánál, illetve az arra hatáskörrel és illetékességgel rendelkező hatóságnál, és ennek során – írásbeli meghatalmazás alapján – képviselheti az ellátást igénybevevőt, törvényes képviselőjét
**Foglalkoztatottak képzése** az intézmény vezetőjével történt előzetes egyeztetés alapján tájékoztatja a szociális intézményekben foglalkoztatottakat az ellátottak jogairól, továbbá ezen jogok érvényesüléséről és a figyelembevételéről a szakmai munka során
**Intézkedés kezdeményezése** a fenntartónál a jogszabálysértő gyakorlat megszüntetése érdekében
**Észrevételezés** az intézményben folytatott gondozási munkára vonatkozóan az intézmény vezetőjénél
**Hatósági eljárás kezdeményezése** amennyiben az ellátottak meghatározott körét érintő jogsértés fennállását észleli, a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező hatóságok felé
**Korlátozó intézkedések kontrollja** a korlátozó intézkedésekre, eljárásokra vonatkozó dokumentációt megvizsgálhatja

Az ellátottjogi képviselő észrevételének, kezdeményezésének, megkeresésének érdemi **következménye**, hogy azzal a megkeresettek kötelesek foglalkozni. A szociális intézmény vezetőjének, a fenntartónak, valamint az ellátottjogi képviselő által megkeresett hatóságnak meghatározott határidőn belül **meg kell vizsgálnia** az észrevételt, kezdeményezést vagy megkeresést, és az érdemi állásfoglalásáról, intézkedéséről **tájékoztatnia kell** az ellátottjogi képviselőt.

A képviselő jogosult a szociális szolgáltató vagy intézmény működési területére **belépni**, a vonatkozó iratokba betekinteni, azokról másolatot készíteni, az intézmény működésére vonatkozó **dokumentumokat megismerni**, valamint a szolgáltatást nyújtó személyekhez és az ellátottakhoz **kérdést intézni**, velük **megbeszélést, egyeztetést kezdeményezni** és folytatni.

Lényeges, hogy az ellátottjogi képviselőhöz fordulásban ne akadályozza az ellátottat az információhiány, ezért a személyes gondoskodást nyújtó szociális intézmény vezetőjének **tájékoztatnia kell** az ellátottakat az ellátottjogi képviselő által nyújtható segítségadás lehetőségéről, az ellátottjogi képviselő elérhetőségéről.

Az ellátottjogi képviselő munkaköre pályázat alapján tölthető be, és őt a szociál- és nyugdíjpolitikáért felelős miniszter által vezetett minisztérium foglalkoztatja.

### 5.2.2. Érdekképviseleti fórum

Az érdekképviseleti fórum a **tartós bentlakásos intézményben** élő ellátottak jogainak, érdekeinek érvényesítését segíti elő, és a **házirendben** meghatározott feltételek és eljárás szerint működik. Megalakítását minden székhelyen, illetve telephelyen külön kell biztosítani.

Az érdekképviseleti fórum keretet biztosít az ellátottak, hozzátartozóik, valamint az intézmény dolgozói és vezetése közti párbeszédre.
Tagjai:
- választás alapján, az intézményi **ellátást igénybevevők** közül kettőszáz férőhelyig kettő fő, kettőszáz férőhely felett négy fő;
- választás alapján, az ellátottak **hozzátartozói, illetve törvényes képviselői** közül egy fő;
- választás alapján, az intézmény **dolgozóinak** képviseletében egy fő;
- kijelölés alapján, az intézményt **fenntartó szervezet** képviseletében egy fő.

Az érdekképviseleti fórum feladatai közé tartoznak az intézmény működésével, az ellátottak intézményen belüli életével kapcsolatos lényeges kérdések **megvitatása**, illetve ezek alapján különböző **intézkedések kezdeményezése**.
Az érdekképviseleti fórum

- előzetesen **véleményezi** az intézmény vezetője által készített, az ellátottakkal, valamint az intézmény belső életével kapcsolatos egyes dokumentumokat,
- **megtárgyalja** az intézményben élők panaszait, és intézkedést kezdeményez az intézményvezető felé,
-**tájékoztatást kérhet** az intézményvezetőtől az ellátottakat érintő kérdésekben, az ellátás szervezésével kapcsolatos feladatokban,
-**intézkedés megtételét kezdeményezheti** a **fenntartó** felé, valamint más, hatáskörrel és illetékességgel rendelkező **hatóságok, szervek** felé, ha az intézmény működésével kapcsolatos jogszabálysértésre utaló jeleket észlel.

Az érdekképviseleti fórum megalakításáról való gondoskodás az állami fenntartású szociális intézmény vezetőjének a feladata.

### 5.2.3. Ellátotti önkormányzat

Az ellátotti önkormányzat a **nappali ellátást nyújtó** és a **bentlakásos** intézményekben az ellátottak érdekeinek közösségben történő képviseletére, valamint közösségi életük megszervezésére szolgál. Feladatait az intézmény **szervezeti és működési szabályzatában**, illetve **házirendjében** kell meghatározni.

Az ellátotti önkormányzat létrehozása – szemben az érdekképviseleti fórummal – **nem kötelező**. A két fórum egymás mellett is működhet, de abban az esetben is az érdekképviseleti fórumé az elsőbbség; ellátotti önkormányzat megalakítása az érdekképviseleti fórum működését nem érinti.

## 5.3. Korlátozó intézkedés alkalmazása a szociális intézményekben

A bentlakásos szociális intézményekben az érintett ellátotti csoportok (**fogyatékos személyek, pszichiátriai betegek, szenvedélybetegek**) által tanúsított **veszélyeztető magatartásra** közös szabályok vonatkoznak. A veszélyeztető magatartás és a korlátozó intézkedés alkalmazásához kapcsolódó általános szabályokat az **egészségügyről szóló törvény** tartalmazza, a szociális törvény a szociális intézményekre vonatkozó speciális szabályokat határozza meg.

Veszélyeztető magatartás az, amikor a beteg – mentális zavara következtében – **saját vagy mások** életére, testi épségére, egészségére jelentős **veszélyt jelenthet**, és a **kezelés hiánya állapotának további romlását** eredményezné, amely **sürgősségi gyógykezeléssel hárítható el**, de a sürgős intézeti gyógykezelésbe vétel nem indokolt.

A korlátozó intézkedés alkalmazása során a személyiségi jogokat **fokozott védelemben** kell részesíteni. Az ellátott jogai csak a **feltétlenül szükséges mértékben és ideig korlátozhatók**, az **emberi méltósághoz** való jog azonban ebben az esetben sem korlátozható. Addig, ameddig a beteg veszélyeztető magatartást tanúsít, **el lehet tekinteni a beteg beleegyezésétől** az ezek elhárítását célzó korlátozások tekintetében. A **tájékoztatást** azonban ilyen esetben is a lehetőséghez képest meg kell kísérelni.

A korlátozásról az **intézmény orvosát haladéktalanul értesíteni kell**, akinek két órán belül azt jóvá kell hagynia. Ennek hiányában a korlátozást haladéktalanul meg kell szüntetni. Ha az intézmény orvosa nem érhető el, az intézményvezető által műszakonként kijelölt, a korlátozó intézkedés **alkalmazására döntési joggal rendelkező ápoló** jogosult az intézkedés elrendelésére. A korlátozás ideje alatt a beteg **állapotát folyamatosan ellenőrizni kell**, amely magában foglalja a fizikai, higiénés és egyéb szükségletek felmérését és ezeknek a beteg állapotának megfelelő kielégítését. A korlátozás elrendeléséről a betegjogi képviselőt és a beteg törvényes vagy meghatalmazott képviselőjét haladéktalanul **értesíteni kell**.

A korlátozó intézkedés alkalmazása ellen az ellátást igénybevevő vagy törvényes képviselője **panasszal élhet** az intézmény fenntartójánál.

A korlátozó intézkedés alkalmazásáról a szolgáltatást nyújtó **részletes eljárásrendet** alakít ki a **házirendben**.

**Nem alkalmazhatóak** a korlátozó intézkedés szabályai a **támogatott lakhatásra**. A támogatott lakhatásban az otthonszerű ellátási forma jellemzői miatt ugyanazon a módon történik a veszélyeztető állapot elhárítása, mintha az otthonukban tartózkodnának a veszélyeztető állapot bekövetkeztekor.

## 5.4. Gyermeki jogok

A gyermekeknek az életkorukból, helyzetükből adódó sérülékenysége, fokozott védelem iránti szükséglete indokolta, hogy az ő vonatkozásukban speciális jogok, az ún. gyermeki jogok kerüljenek megfogalmazásra.

### 5.4.1. Gyermeki jogok definíciója, nemzetközi szabályozásának áttekintése, különös tekintettel a Gyermekjogi Egyezményre

**Gyermeki jogok fogalma**

- Gyermeki jogok alatt az Alaptörvényben, a Gyermekjogi Egyezményben és más törvényekben (kiemelten a gyermekvédelmi törvényben) megfogalmazott, a gyermeket megillető jogok összességét kell érteni.

**Jellegzetessége, hogy a gyermeki jogok is emberi jogok**, tehát alapvető jogok, azaz a minden embert emberi mivoltánál fogva, egyenlő mértékben megillető jogosultságok (pl. élethez, emberi méltósághoz való jog, kínzás tilalma, véleménynyilvánítás joga) ugyanúgy vonatkoznak a kiskorú, mint a nagykorú személyekre.

- A nemzetközi és hazai emberi jogi normák ezért a gyermekekre is érvényesek, tekintetükben is alkalmazni kell a nemzetközi emberi jogi dokumentumokban, így mindenekelőtt az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatában (ENSZ, 1948), az Emberi Jogok Európai Egyezményében (Európa Tanács, 1950), vagy a hazai jogszabályokban foglalt, általában a természetes személyeket megillető jogokat.

**A Gyermekjogi Egyezmény**

A **legfontosabb nemzetközi gyermekjogi norma** az ENSZ égisze alatt 1989-ben megszületett **Gyermekjogi Egyezmény**, amelyet Magyarországon a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvény hirdetett ki.

A Gyermekjogi Egyezmény – többek között a gyermek mindenekfelett álló érdekének hangsúlyozásával – fontos szemléletváltozást hozott a gyermekekkel való bánásmód terén.

A Gyermekjogi Egyezmény meghatározza azokat az alapvető gyermeki jogokat, amelyeket minden, az Egyezményben részes államnak biztosítania kell.

- Az Egyezmény kiemelten kezeli a saját **családban történő nevelkedéshez fűződő jogot.** A gyermeket a szüleitől szülők akarata nélkül csak akkor lehet elválasztani, ha ez a gyermek mindenekfelett álló érdekében szükséges (pl. ha a szülők durván kezelik vagy elhanyagolják gyermeküket). Ha a családból való kiemelés elkerülhetetlen, az államnak gondoskodnia kell az ún. **helyettesítő védelemről,** amely történhet családnál való elhelyezés, örökbefogadás, illetőleg gyermekintézményekben való elhelyezés formájában.
- Az Egyezmény hangsúlyt helyez a **gyermekek részvételének elvére.** A gyermeknek joga, hogy minden őt érintő kérdésben szabadon kinyilváníthassa véleményét, és azt a korára és érettségi fokára figyelemmel, kellően tekintetbe is vegyék.

- A Gyermekjogi Egyezmény végrehajtását az ENSZ Gyermekjogi Bizottsága követi nyomon. A részes államoknak 5 évenként jelentést kell tenniük, hogy milyen intézkedésekkel segítették elő az Egyezményben foglaltak megvalósulását.

**5.4.2. Gyermeki jogok a hazai jogszabályi környezetben – az Alaptörvény, a családvédelmi törvény és a gyermekvédelmi törvény vonatkozó rendelkezéseinek rövid áttekintése**

**a.** Az **Alaptörvény** rögzíti a családok és a gyermekek védelmét.

- a házasság és család intézményének védelmét,
- a gyermekvállalás támogatását,
- a magzati élet védelmét a fogantatástól kezdődően,
- a gyermekek védelme érdekében megteendő külön intézkedéseket,
- minden gyermek jogát a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéshez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz,
- a szülők jogát a gyermeküknek adandó nevelés megválasztásához,
- a szülők kötelességét, hogy kiskorú gyermekükről gondoskodjanak, őt taníttassák,
- a gyermekek foglalkoztatásának tilalmát.

**b. A családok védelméről szóló 2011. évi CCXI. törvény** a családban élő gyermekek jogait sorolja fel.

- A testi, szellemi, lelki és erkölcsi fejlődést, egészséges felnevelkedést és jólétet biztosító saját családi környezetében történő nevelkedéshez való jog, és ehhez a megfelelő állami segítségnyújtás.
- A veszélyeztetettség megakadályozáshoz, megszüntetéséhez való jog.
- A gyermeket a családból kiemelni csak saját érdekében, törvényben meghatározott esetekben és módon lehet. Az anyagi okból fennálló veszélyeztetettség nem alapozhatja meg a családból történő kiemelést.
- Ha a családból való kiemelés nem kerülhető el, a gyermeknek a legrövidebb időn belül vissza kell kerülnie családjához, ha ennek törvényben meghatározott feltételei teljesülnek.

**c. A Polgári Törvénykönyv IV. Családjogi Könyve az** alapelvek között rögzíti a gyermek érdekének védelmét.

- A családi jogviszonyokban a gyermek érdeke és jogai fokozott védelemben részesülnek.
- A gyermeknek joga van ahhoz, hogy saját családjában nevelkedjék.
- Ha a gyermek nem nevelkedhet saját családjában, akkor is biztosítani kell számára, hogy lehetőleg családi környezetben nőjön fel, és korábbi családi kapcsolatait megtarthassa.
- A gyermeknek a saját családjában, illetve a családi környezetben nevelkedéséhez és a korábbi családi kapcsolatai fenntartásához fűződő jogát törvényben meghatározott esetben, kivételesen és a gyermek érdekében lehet korlátozni.

**d. A gyermekvédelmi törvény** külön fejezetet szentel a gyermeki jogoknak. A gyermekvédelmi törvény vonatkozó rendelkezéseiről az 5.4.4 - 5.4.10. pontokban lesz szó részletesen.

**5.4.3. A gyermek mindenek felett álló érdeke, és ennek érvényesítése a jogszabályok alkalmazása során**

**A gyermek mindenekfelett álló érdeke:**

- A Gyermekjogi Egyezmény értelmében a szociális védelem intézményeinek, a bíróságoknak, a hatóságoknak, a törvényhozásnak minden, a gyermeket érintő döntésükben a gyermek mindenek felett álló érdekét kell elsősorban figyelembe venniük.

- A gyermekvédelmi törvény szerint a gyermekek védelmét ellátó helyi önkormányzatoknak, gyámhatóságoknak, bíróságoknak, rendőrségnek, ügyészségnek, pártfogó felügyelői szolgálatnak, más szervezeteknek és személyeknek a törvény alkalmazása során a gyermek mindenek felett álló érdekét figyelembe véve, törvényben elismert jogait biztosítva kell eljárniuk.

**A gyermek mindenekfelett álló érdekének érvényesítése a jogalkalmazásban:**

- A gyermekeket érintő ügyekben a gyermek mindenek felett álló érdekét szem előtt tartva kell eljárni, a döntéseket a gyermek legjobb érdeke szerint kell meghozni.
  A gyermek legjobb érdekét mindig az adott gyermek és az adott ügy összes körülményének gondos mérlegelésével lehet csak megállapítani. Így például a gyámhatósági eljárásban lehetőség van a gyermek meghallgatására a szülő jelenléte nélkül is, ha az a gyermek érdekében áll. Minden egyes meghallgatás esetén külön-külön vizsgálnia kell a gyámhatóságnak, hogy a gyermek mindenek felett álló érdekében a szülővel történő együttes vagy a külön történő meghallgatás felel meg, minden esetre vonatkozó általános szabály nem állítható fel.

### 5.4.4. Családban történő nevelkedés joga

**A családban történő nevelkedéshez való jog tartalma**

- A gyermekvédelmi törvény a gyermeki jogokat szabályozó fejezetében első helyen emeli ki a gyermek jogát a testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődését, egészséges felnevelkedését és jólétét biztosító saját családi környezetében történő nevelkedéshez, valamint a jogot arra, hogy segítséget kapjon a saját családjában történő nevelkedéséhez, személyiségének kibontakoztatásához, a fejlődését veszélyeztető helyzet elhárításához, a társadalomba való beilleszkedéséhez, valamint önálló életvitelének megteremtéséhez.
- **A gyermeknek minden segítséget meg kell kapnia** ahhoz, **hogy saját családjában nevelkedjen.** Ezt erősíti meg a gyermekvédelmi törvény azon alapelve is, hogy a gyermekek védelmét ellátó állami szervek, más szervezetek és személyek a tevékenységük során együttműködnek a családdal és elősegítik a gyermek családban történő nevelkedését.
- Mind a nemzetközi, mind a hazai jogi normák egyértelműen rögzítik, hogy a gyermek felnevelkedéséért, jólétének biztosításáért elsősorban a szülő felelős. Ennek a szülői jognak, s egyben kötelességnek a gyakorlásához nyújt az állam - a gyermekjóléti és a tágabb értelemben vett szociális ellátórendszer, a különböző családtámogatási és gyermekvédelmi ellátásokon keresztül - segítséget.

**b. A családban történő nevelkedés jogának korlátai:**

A gyermek saját **családban történő nevelkedésének joga nem abszolút.**
Ha a család nem képes a gyermek nevelésére, és a gyermek veszélyeztetettségét az állam által biztosított támogatások, a gyermekjóléti alapellátások igénybevételével nem lehet megszüntetni, a gyámhatóságnak meg kell tennie a szükséges intézkedéseket, akár a gyermek saját családjából való kiemelését is.

### 5.4.5. A gyermek helyettesítő védelemhez való joga, a nevelésbe vett gyermekek jogai

**a. A családból való kiemelés alkalmazásának kivételessége és garanciái**

- A gyermekvédelmi rendszer meghatározó alapelve a gyermek saját családban történő nevelkedésének biztosítása. A gyermek kiemelésére a saját családjából csak kivételesen, alapos indokkal kerülhet sor abban az esetben, ha a család az állami ellátórendszer támogatásával sem képes a gyermek nevelésére. A gyermekvédelmi törvény egyértelműen rögzíti, hogy **a gyermek szüleitől** vagy más hozzátartozóitól **csak saját érdekében, törvényben meghatározott esetekben és módon választható el.**

- Garanciális alapelv, hogy a gyermeket **kizárólag anyagi okból fennálló veszélyeztetettség miatt nem szabad családjától elválasztani**. Különösen élesen merül fel ez a dilemma, ha a gyermek veszélyeztetettsége nem a szülői kompetenciák hiánya, hanem a szülő(k) hajléktalansága, elégtelen lakáskörülményei, munkanélkülisége miatt áll fenn.

**b. A helyettesítő védelem tartalma**

- Ha minden körülmény alapos mérlegelésével sem hozható más döntés, mint a családból való kiemelés, a **gyermeknek joga van** a szülői vagy más hozzátartozói gondoskodást **helyettesítő védelemhez.**
- A helyettesítő védelem első helyen kiemelt formája az **örökbefogadás**, hiszen ezzel a gyermek új családba kerül, az örökbefogadás rokoni kapcsolatot létesít az örökbe fogadott gyermek és az örökbefogadó család között.
- Az örökbefogadás megtörténtéig, vagy ha az örökbefogadásra nincs lehetőség, belép az **állami gondoskodás intézményrendszere. A befogadó szülőnél, családias formában történő elhelyezés azonban ebben az esetben is megelőzi az intézményes (gyermekotthoni) elhelyezést.**

  A gyermekvédelmi törvény elvi éllel rögzíti, hogy minden életkorú – de különösen a 12 év alatti - gyermek átmeneti gondozását és otthont nyújtó ellátását elsősorban befogadó szülőnél kell biztosítani. A törvény értelmében esetükben csak kivételesen – a gyermek egészségi állapota, testvérek együttes elhelyezése vagy más okból (jellemzően férőhelyhiány) miatt – lehet eltekinteni a befogadó szülőnél való elhelyezéstől.
- A gyermeki jogok érvényülése, a **gyermek nevelkedésének lehetőség szerinti folyamatossága** érdekében a gyermekvédelmi törvény kimondja, hogy a gyermek helyettesítő védelme során tiszteletben kell tartani lelkiismereti és vallásszabadságát, továbbá figyelemmel kell lenni nemzetiségi, etnikai és kulturális hovatartozására.

**c. A nevelésbe vett gyermek jogai**

A családjából kiemelt, állami gondoskodásban lévő gyermekeket ugyanúgy megilleti az összes gyermeki jog, mint saját vagy örökbefogadó családban élő társaikat. A gyermekvédelmi törvény külön kiemeli azonban azokat a **jogok**at, amelyekre a **nevelésbe vett gyermekek** fokozottan kiszolgáltatott helyzete, még gyengébb érdekérvényesítő képessége miatt kiemelten tekintettel kell lenni.

A legfontosabb jogok:

- A **teljes körű ellátáshoz**, azaz az étkeztetéshez, ruházattal való ellátáshoz, mentálhigiénés és egészségügyi ellátáshoz, gondozáshoz, neveléshez, lakhatáshoz való jog.
- A **megfelelő törvényes képviselet ellátásához való jog.** Erre szolgál a gyermekvédelmi gyámság jogintézménye.
- A nevelésbe vett gyermek kezdeményezheti **gondozási helyének megváltoztatását**, gyermekével vagy testvéreivel történő együttes elhelyezését.
- A **tulajdonhoz való jog** a nevelésbe vett gyermek esetén alapvetően azt jelenti, hogy a személyes tulajdon szokásos tárgyaihoz fűződő jogot gyakorolhatja, személyes tárgyait esetleges új gondozási helyére is magával viheti.
- **Utógondozáshoz való jog** (az utógondozásról l. részletesen a 2.5.3. pontot).

**d. A speciális ellátási szükségletű gyermek jogai**

Ha a nevelésbe vett **gyermek speciális ellátási szükségletű,** azaz súlyos pszichés tüneteket vagy súlyos disszociális tüneteket mutat, illetve pszichoaktív szert használ, elhelyezésére a gyermekotthon speciális csoportjában, speciális gyermekotthonban vagy speciális lakásotthonban kerül sor. Mindhárom elhelyezési forma esetén lehetőség van a gyermek személyes szabadságának korlátozására és a nevelési felügyelet elrendelésére. E súlyos jogkorlátozások miatt emeli ki a gyermekvédelmi törvény, hogy

- a speciális ellátási szükségletű gyermekeket fokozott védelemben kell részesíteni, egészségügyi ellátásukra, személyiségük korrekciójához szükséges terápiára az állapotuknak megfelelő és a többi gyermek biztonságát védő módon kerülhet sor;
- személyes szabadságukat korlátozni csak feltétlenül indokolt esetben, önmaguk vagy mások veszélyeztetése esetén lehet.

### 5.4.6. A gyermek véleménynyilvánításhoz és tájékoztatáshoz való joga

**a. A véleménynyilvánítás joga, tájékoztatáshoz való jog:**

Ahhoz, hogy a **gyermek a részvételi jogát gyakorolhassa** akár a saját családjában, akár a családot helyettesítő más ellátási formában, elengedhetetlen, hogy véleményét szabadon kinyilváníthassa, valamint, hogy tájékoztatást kapjon jogairól és azok érvényesítésének lehetőségeiről. mind családjától, mind az őt ellátó, nevelő, róla gondoskodó más szervtől vagy személytől, így például a nevelőszülőtől, tanárától, gyermekvédelmi gyámjától. A **véleménynyilvánítás** alapja, hogy a gyermeket a személyét vagy vagyonát érintő kérdésekben meghallgassák. A gyermekvédelmi törvény és végrehajtási rendelete a gyermek érdekét szem előtt tartva részletesen meghatározzák a **gyermek meghallgatásának szabályait** a gyámügyi eljárásban. (l. az 5.5.5. pontot). A részvételi jog biztosítása nem merül ki csupán a gyermek véleményének megismerésében, azt – korának, egészségi állapotának és fejlettségi szintjének megfelelően – figyelembe is kell venni.

**b. A panaszjog és az eljárás kezdeményezésének joga:**

- A **gyermeknek joga** van ahhoz, hogy a gyermekvédelmi törvényben meghatározott fórumoknál (intézményvezető, érdekképviseleti fórum) **panasszal éljen.**
- A gyermekvédelmi törvény kiemeli a gyermek jogát, hogy alapvető jogai megsértése esetén bíróságnál és más szerveknél **eljárást kezdeményezzen.** A jogszabályok a korlátozottan cselekvőképes, azaz 14. életévét betöltött gyermeknek több ügytípusban eljárási képességet biztosítanak. Ilyen például a szülői ház elhagyására irányuló eljárás megindítása, vagy a gondozási hely megváltoztatása iránti kérelem előterjesztése.

### 5.4.7. A gyermek származás megismeréséhez fűződő joga, valamint kapcsolattartási joga

Ha sor kerül a gyermek családból való kiemelésére és a szülő szülői felügyeleti joga is megszűnik, a gyermeknek akkor is **joga** van **származása, vér szerinti családja megismeréséhez,** és beleegyezésük esetén a velük való **kapcsolattartásra.** A gyermeket a külföldön élő szülővel való kapcsolattartás joga is megilleti. Ezeknek a jogoknak a gyakorlása sem feltétlen azonban, törvény rendelkezhet a származás megismeréséhez fűződő jog és a kapcsolattartási jog korlátozásáról. Az örökbefogadott gyermek vérségi származás megismeréséhez fűződő joga például korlátozható, ha az a gyermek érdekeivel ellentétes. Ilyen eset, ha a szülői felügyeleti jog megszüntetésére éppen a szülőnek a gyermeke fejlődését súlyosan sértő vagy veszélyeztető magatartása miatt került sor.

### 5.4.8. Egyes, speciális helyzetben lévő gyermekek fokozott védelemhez való joga – a hátrányos helyzetű és halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek jogai, a fogyatékos, tartósan beteg gyermek jogai

**a. A hátrányos, halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek fokozott védelemhez való joga:**

- A gyermekvédelmi törvény külön kiemeli a **hátrányos, halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek jogát** ahhoz, hogy **fokozott segítséget kapjanak a fejlődésüket hátráltató körülmények leküzdéséhez és esélyeik növeléséhez.**
  Esetükben különös jelentősége van a család helyzetéből, a szülők esetleges alacsony iskolázottságából, alacsony foglalkoztatottságából, az elégtelen lakó- és lakáskörülményeiből eredő hátrányok kompenzálásának.
- A gyermekvédelem rendszerében külön hatósági intézkedésként jelenik meg a **hátrányos és halmozottan hátrányos helyzet fennállásának megállapítása,** amelyhez számos szolgáltatás, kedvezmény kapcsolódik.
- Kimondottan a hátrányos, halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek és családjaik állnak a középpontjában a 2019. január 1-jétől új gyermekjóléti alapellátásként nevesített **gyermekek**

**esélynövelő szolgáltatásainak,** a Biztos Kezdet Gyerekháznak és a tanodának. (l. 2.3.2. pontot).

- Fontos kiemelni a hátrányos, halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek jogát az ingyenes intézményi és szünidei **gyermekétkeztetés** igénybevételére. A hátrányos és a halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek a **köznevelési területen** is számos **kedvezményt,** támogatást vehetnek igénybe, illetve speciális programban vehetnek részt. Ilyenek az Arany János Programok, az Útravaló-MACIKA Ösztöndíjprogram és az iskolai felvételinél alkalmazandó előnyben részesítési szabályok.

**b. Fogyatékos, tartósan beteg gyermek fokozott védelemhez való joga**

- A gyermekvédelmi törvény külön nevesíti a **fogyatékos, tartósan beteg gyermek jogát a fejlődését és személyisége kibontakozását segítő különleges ellátáshoz**.
- A gyermekvédelmi törvény egyrészt egyes természetbeni ellátások esetén ismeri el a tartósan beteg, fogyatékossággal élő gyermeket nevelő családok fokozott terheit (pl. magasabb jövedelmi küszöb meghatározása a rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény igénylésénél, ingyenes és kedvezményes gyermekétkeztetés igénybevétele), másrészt szolgáltatási formáknál is megjelenik a tartósan beteg, fogyatékossággal élő gyermekek speciális helyzete (pl. gyermekek napközbeni ellátási formáinak igénybevétele magasabb életkorig, alacsonyabb csoportlétszámok; a családjából kiemelt, tartósan beteg, fogyatékossággal élő gyermekek számára különleges ellátás biztosítása).

### 5.4.9. A gyermek védelme az ártalmas környezeti és társadalmi hatásokkal, káros szerekkel és a média káros hatásaival szemben

**a. A gyermeknek joga van a fejlődésére ártalmas környezeti és társadalmi hatások, valamint az egészségére káros szerek elleni védelemhez.** A gyermeket érő elsődleges társadalmi hatás a családjától érkezik, a család közvetíti az értékeket és a követendő normákat. A család jól-léte, esetleges anyagi, iskolázottsági és munkaerőpiaci helyzetéből adódó hátrányok kompenzálása kiemelten fontos ezen gyermeki jog érvényesülése szempontjából.

- A gyermekvédelmi pénzbeli és természetbeni ellátások, a gyermekjóléti alapellátások, a családtámogatások, a szociális ellátások és szolgáltatások biztosítása így mind hozzájárulnak a gyermek védelemhez való joga érvényesítéséhez is.
- Védelemben kell részesíteni a gyermekeket az egészségre káros szerek, különösen az alkohol és a drog káros hatásaival szemben. Ebben kiemelkedő szerepe van a gyermekeknek szóló prevenciós programoknak, a köznevelés rendszerének. A káros környezeti hatásoktól való védelem magában foglalja azt a jogot is, hogy a gyermekek környezetszennyezéstől mentes környezetben, a fenntartható fejlődést megvalósító társadalomban éljenek.

**b. A média káros hatásaival szembeni védelem** keretében egyrészt a gyermek joga, hogy a médiában fejlettségének megfelelő, ismeretei bővítését segítő, a magyar nyelv és kultúra értékeit őrző műsorokhoz hozzáférjen, másrészt joga az információs ártalommal, a káros hatásokkal szembeni védelem, azaz, hogy a gyermek ne férhessen hozzá a gyűlöletkeltő, erőszakos vagy pornográf tartalmakhoz.

- Napjaink egyik legproblémásabb területe az internethasználat. Az internet nem megfelelő használata a káros tartalmak elérése mellett a felnőttek vagy a kortársak részéről megvalósuló zaklatás miatt is komoly veszélyt jelent. A gyermekek biztonságos internethasználatát segíti elő az ún. gyermekvédelmi szűrőszoftverek ingyenes letölthetőségének, a jogellenes tartalmak, káros viselkedésformák bejelentésének biztosítása, a segélyvonalak, krízisvonalak működtetése, amilyen például a Kék Vonal Gyermekkrízis Alapítvány 116-111-es számon elérhető segélyvonala.

A gyermeki jogok oldaláról nézve a **biztonságos internethasználat** összefügg mind a káros környezeti és társadalmi hatásoktól való védelemmel, mind a média káros hatásai elleni védelemmel.

A médiaszolgáltatásokkal összefüggő jogszabályok a műsorszámok korhatári kategóriákba történő besorolásával, a sugárzási időpont meghatározásával igyekeznek érvényre juttatni a gyermekek káros hatásokkal szembeni védelemhez való jogát.

### 5.4.10. A bántalmazással szembeni védelem joga

**A gyermekvédelmi törvény értelmében a gyermeknek joga van a bántalmazás minden formája, a fizikai, szexuális vagy lelki erőszakkal és az elhanyagolással szembeni védelemhez.**

Az élethez való jog után minden életkorú személy esetén a „legerősebb" alapvető jog az emberi méltósághoz, az annak tiszteletben tartásához való jog.

- Az emberi méltósághoz való jog legnyilvánvalóbb sérelmét jelenti a gyermekek esetén is a **bántalmazás,** a kínzás, a **testi fenyítés** és bármilyen embertelen vagy megalázó büntetés, illetve bánásmód. E tekintetben a gyermekvédelmi törvény 2005 óta a **zéró tolerancia elvét** követi, azaz nem teszi lehetővé a korábbiakban még elfogadottnak tekintett nevelési célzatú, nem túlzott mértékű testi fenyítést sem.

**a. A veszélyeztetettség, a bántalmazás és az elhanyagolás**

- A gyermekvédelmi törvény a bántalmazás és elhanyagolás fogalmát nem határozza meg, csak a veszélyeztetettséget definiálja.
- **Veszélyeztetettség** olyan – a gyermek vagy más személy által tanúsított – magatartás, mulasztás vagy körülmény következtében kialakult állapot, amely a gyermek testi, értelmi, érzelmi vagy erkölcsi fejlődését gátolja vagy akadályozza. A veszélyeztetettség tehát magában foglalja a bántalmazást és az elhanyagolást is.
- **Bántalmazást jelent,** ha valaki(k) valamiféle sérülést okoz(nak) a gyermeknek, vagy a gyermek sérelmére elkövetett cselekményt, történést szándékosan nem akadályozza, akadályozzák meg.
- **Elhanyagolás,** ha a szülő vagy a gondozó személy rendszeresen elmulasztja a gyermek alapvető szükségleteinek kielégítését, védelmét, felügyeletét, amely súlyos ártalmat okoz, vagy ennek veszélyével fenyeget bármely alábbi területen: egészség, oktatás, érzelmi fejlődés, táplálkozás, lakhatás és biztonságos körülmények.

**b. A bántalmazással szembeni védelemmel összefüggő rendelkezések, az utóbbi években történt kapcsolódó jogszabályi változások**

Az utóbbi évek jogszabály-módosításainak egyik központi eleme **a gyermekek biztonságának fokozása, a bántalmazással szembeni hatékony védelmük megteremtése.** Hátterében egyrészt a mind a családban nevelkedő, mind a gyermekvédelmi gondoskodásban élő gyermekek esetén felmerülő súlyos bántalmazási, elhanyagolási ügyek, másrészt az Európa Tanácsnak a gyermekek szexuális kizsákmányolás és szexuális zaklatás elleni védelméről szóló Egyezménye kihirdetése állt (2015. évi XCII. törvény).

- Az Egyezménynek megfelelően garanciális jelentősége van annak, hogy a gyermekvédelemben dolgozó **szakemberek** – különös tekintettel a **gyermekbántalmazási ügyekben** és a gyermekkel szemben szexuális visszaélésekre – **egységes elvek és módszertan alapján járjanak el.**

  Ez a gyermekvédelmi törvény gyermeki jogokat szabályozó részében egyértelműen kimondásra is került. A gyermekek és az ifjúság védelméért felelős miniszter által jóváhagyott, ún. **gyermekbántalmazás elleni módszertan** a kormányzati portálon elérhető.

Elágazás, a következő dokumentum elolvasása nem kötelező, csak ajánlott. A módszertani útmutató teljes szövege elolvasható a mellékelt linken. https://szocialisportal.hu/wp-content/uploads/2017/08/MODSZERTANI_UTMUTATO.pdf

A gyermek veszélyeztetettségének, így bántalmazásának, elhanyagolásának a megelőzésében kiemelkedő szerepe van a **gyermekvédelmi jelzőrendszernek**. Annak érdekében, hogy a gyermekbántalmazási ügyek kiderüljenek, az azt bejelentő személyeknek ne kelljen retorziótól tartani, a jogszabályi rendelkezések értelmében mind a család- és gyermekjóléti szolgálat, mind a gyámhatóság a gyermek bántalmazása, elhanyagolása miatt jelzést vagy kezdeményezést tevő intézmény, személy **adatait** erre irányuló külön kérelem hiányában is **zártan kezeli.**

A gyermek elhanyagolásának felderítése tekintetében jelent fontos előrelépést a gyermekvédelmi törvény azon előírása, hogy ha a szülő a védőnőt vagy a háziorvost, házi gyermekorvost a gyermek elhelyezéséül szolgáló háztartásba nem engedi be, és a velük való együttműködéstől ilyen mértékben elzárkózik, ezen körülmény egyéb, veszélyeztetésre utaló bizonyíték nélkül is alapot szolgáltat arra, hogy **a gyámhatóság hatósági kényszer alkalmazásával szerezhessen információt a gyermek ellátásáról.** Ugyanígy, minden egyéb jelzés nélkül súlyos veszélyeztető oknak minősül, ha a szülő a bölcsődei ellátást nyújtó szolgáltatóval, intézménnyel vagy a köznevelési intézménnyel tagadja meg az együttműködést a gyermek gondozása tekintetében.

A gyermekek elhanyagolással szembeni védelme érdekében más ágazati jogszabályok is módosításra kerültek. Így az egészségügyi törvény egyértelműen kimondja, hogy gyermek esetén a háziorvosi, **házi gyermekorvosi és a védőnői egészségügyi szolgáltatás nem utasítható vissza. A kötelező szűrővizsgálatokon a gyermek részvételéről a törvényes képviselő köteles gondoskodni.** Ha e kötelezettségének nem tesz eleget, a szűrővizsgálatot határozattal elrendelik, és azt megküldik a család- és gyermekjóléti központnak, valamint a gyámhatóságnak is. Az egészségügyi és a köznevelési tárgyú jogszabályok további módosításával pedig **megerősítést nyert az egészségügyi és köznevelési intézmények gyermekvédelmi jelzőrendszerben betöltött szerepe,** együttműködésük módja, valamint, hogy a gyermek veszélyeztetettségére vonatkozó jelzésre vonatkozóan a gyermekvédelmi törvény szabályai az irányadók.

Gyermekbántalmazás, elhanyagolás nem csak egy meghatározott személy vagy a család cselekménye, mulasztása miatt következhet be, hanem valamely, a gyermekekkel foglalkozó intézményrendszer nem megfelelő működéséből is. „**Rendszerabúzusról** beszélünk, ha a gyermekek védelmét szolgáló tevékenység, vagy rendszer nem létezik, vagy diszfunkcionálisan működik, ezzel hozzájárul a bántalmazás, elhanyagolás megelőzésének elmulasztásához, késedelmes elhárításához, vagy be nem avatkozásával a folyamatos károsodáshoz.” [Mattenheim, 2017] A családjukban élő gyermekek elszenvedhetnek ilyen jellegű sérelmet például a köznevelési vagy az egészségügyi rendszer nem megfelelő működéséből adódóan. A családjukból kiemelt gyermekek tekintetében pedig a gyermekvédelmi gondoskodás intézményrendszerének hiányosságai, diszfunkcionális működése kapcsán merülhet fel jellemzően a rendszerabúzus.

A **családjukból kiemelt gyermekek fokozott védelmét** szolgálta az a jogszabály-módosítás, amely szerint a gyermekvédelmi szakellátásban történt gyermekbántalmazási ügyek kivizsgálása és kezelése érdekében egységes intézményi, fenntartói és ágazati irányítói módszertant szükséges megalkotni. Az ún. **gyermekbántalmazás kivizsgálásának módszertana** elérhető a kormányzati portálon.

Elágazás, a következő dokumentum elolvasása nem kötelező, csak ajánlott. A módszertani útmutató teljes szövege elolvasható a mellékelt linken. https://www.tamogatoweb.hu/letoltes2018/gyermekbantalmazas_2018_05_11.pdf

A gyermekvédelmi szakellátásban nevelkedő, áldozattá vált gyermekek és a közvetlen ellátásukat végző szakemberek segítése, támogatása érdekében a területi gyermekvédelmi szakszolgálat **kríziskezelő szolgáltatást** nyújt.

Az elhanyagolt, illetve bántalmazott, különösen a szexuálisan **bántalmazott gyermekek** védelmét szolgálja, hogy a területi gyermekvédelmi szakszolgálat feladatai között megjelenik a **vizsgálatukra, terápiájukra és meghallgatásukra irányuló speciális szolgáltatás** (lásd részletesen az 5.5.5. pontot).

A gyermekvédelem rendszerének megerősítését szolgálta a **foglalkoztatási tilalmak** újraszabályozása, a gyermekvédelmi szakellátási intézmény, a javítóintézet vezetője és a nevelőszülő alkalmasságára vonatkozó szabályoknak a módosítása (ezekről részletesen lásd az 5.5.2. pontot).

## 5.5. A gyermeki jogok védelme

### 5.5.1. A gyermeki jogok védelmének kötelezettsége

A gyermeki jogok védelmét a gyermekvédelmi törvény **minden olyan természetes és jogi személy kötelességévé** teszi, **aki a gyermek nevelésével, oktatásával, ellátásával, ügyeinek intézésével foglalkozik.** A gyermekek ellátásában, nevelésében elsősorban a gyermekjóléti, gyermekvédelmi és szociális, valamint az egészségügyi ellátórendszer szereplői működnek közre. A gyermekek oktatásában a köznevelési rendszerben dolgozóknak, ügyeik intézésében pedig a gyermekvédelmi gyámoknak jut kiemelkedő szerep, de érintett lehet a rendőrség, az ügyészség és a bíróság is. Látható tehát, hogy a gyermeki jogok védelmének kötelezettsége a gyermekvédelmi jelzőrendszer minden tagját érinti. Kimondottan jogvédelmi feladatokat látnak el a gyermekjogi képviselők és az alapvető jogok biztosa, természetszerűleg ők is címzettjei a törvény e rendelkezésének.
A gyermeki jogok védelmét szolgálja az a törvényi rendelkezés is, hogy a gyermek veszélyeztetettsége tekintetében jelzéssel és kezdeményezéssel bármely állampolgár és a gyermekek érdekeit képviselő társadalmi szervezet is élhet.

### 5.5.2. A gyermekvédelem rendszerében érvényesülő foglalkoztatási tilalmak, az alkalmasság vizsgálata a gyermeki jogok védelme érdekében

A **gyermekvédelmi rendszerben** éppen a gyermeki jogok maradéktalan érvényre juttatása érdekében **szigorú foglalkoztatási tilalmak** érvényesülnek.

**A gyermekvédelmi rendszerben szakmai munkakörben nem foglalkoztathatóak**

- büntetett előéletű személyek,
- a törvényben meghatározott bűncselekményeket elkövető személyek a törvényben meghatározott ideig akkor sem, ha egyébként már büntetlen előéletűnek minősülnek,
- azok a személyek, akikkel szemben a törvényben meghatározott bűncselekmények gyanúja miatt büntetőeljárás van folyamatban,
- akik foglalkoztatástól eltiltás hatálya alatt állnak a szakmai gyakorlatuk tekintetében releváns területen,
- akiknek szülői felügyeleti jogát megszüntették, vagy az a gyermek nevelésbe vétele miatt szünetel (a gyermek örökbefogadásához való hozzájárulás kivételével).

**A gyermekotthon, nevelőszülői hálózat és javítóintézet vezetői** tekintetében érvényesülő előírások:

- kinevezésük és annak meghosszabbítása előtt **vezetői alkalmasságukról** az előző munkáltatótól, a jogvédelmi feladatot ellátó szervektől és személyektől való információszerzés útján külön is meg kell győződni.

**A nevelőszülői alkalmasság fokozott vizsgálata**

- A **nevelőszülői foglalkoztatási jogviszony létesítését megelőzően** is **szakmai véleményt** kell kérni a nevelőszülő korábbi működtetőjétől a nevelőszülő gyermekekhez való hozzáállásáról (magatartás, bánásmód), együttműködési készségéről, valamint korábbi jogviszonya megszűnésének okáról.

**Egyéb foglalkoztatási tilalmak**

- A **foglalkoztatást szabályozó törvények,** legyen szó munkaviszonyról vagy közalkalmazotti jogviszonyról, szintén szigorú foglalkoztatási tilalmakat fogalmaznak meg a kiskorúak nevelését, felügyeletét, gondozását, gyógykezelését végző személyek esetén.
- A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény az utóbbi évek szigorításainak köszönhetően már egyértelműen rögzíti, hogy a **nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmény elkövetőjét,** ha a bűncselekményt kiskorú sérelmére követte el, **végleges hatállyal el kell tiltani** bármely olyan **foglalkozás gyakorlásától** vagy egyéb tevékenységtől, amelynek keretében kiskorúakkal állhat közvetlen kapcsolatban, vagy alá-fölérendeltségi viszonyban. Kiskorú veszélyeztetése esetén is kötelező a foglalkozástól eltiltás alkalmazása, de nem végleges hatállyal, és különös méltánylást érdemlő esetben mellőzhető az elrendelése.

### 5.5.3. A gyermekjogi képviselő

A gyermekjogi képviselő **feladata elsődlegesen a családjukból kiemelt, gyermekvédelmi gondoskodásban részesülő gyermekek jogainak védelme, és az azok érvényesítésében való segítségnyújtás.** Fontos kiemelni, hogy a gyermekjogi képviselő nem hatóság, nem hozhat kötelező hatályú döntéseket, az általa tett javaslatokra, észrevételekre azonban a szolgáltatónak, fenntartónak érdemben válaszolnia kell.

**A gyermekjogi képviselő feladata** a gyermek segítése panaszának megfogalmazásában, panaszjoga gyakorlásában, valamint az állapotának megfelelő ellátáshoz való hozzájutásban.

- Ennek érdekében a gyermekjogi képviselő jogosult a gyermekvédelmi szolgáltatótól tájékoztatást, iratokat, információkat kérni, a helyszínen tájékozódni.
- Annak érdekében, hogy a gyermek valóban teljesen szabadon elmondhassa problémáját a gyermekjogi képviselőnek, találkozásaikra négyszemközt, az intézmény vezetőjének és dolgozóinak jelenléte nélkül is sor kerülhet.
- A gyermekjogi képviselő rendszeresen látogatja a gyermekvédelmi intézményeket, ott fogadóórákat tart, elérhetőségét minden intézményben jól látható helyre ki kell függeszteni.

### 5.5.4. Érdekképviseleti fórum és gyermekönkormányzat

**Az érdekképviseleti fórum**

- A gyermekek érdekvédelmének ellátására a gyermekjóléti és gyermekvédelmi intézmények nagy részében **érdekképviseleti fórumot** kell létrehozni.
- Az érdekképviseleti fórum tagjai a gyermekönkormányzat képviselői, az ellátásban részesülő gyermek szülei vagy más törvényes képviselői, illetve a fiatal felnőttek képviselői, az intézmény dolgozóinak képviselői és az intézményt fenntartó képviselői.
- Az intézményvezető mellett az érdekképviseleti fórumhoz is lehet panasszal fordulni, ha az ellátással kapcsolatban kifogás merül fel, valamint a gyermeki jogok sérelme, az intézmény dolgozóinak kötelezettségszegése vagy az iratbetekintés megtagadása esetén.
- Az érdekképviseleti fórum **feladata**, hogy megvizsgálja a hozzá benyújtott panaszokat. Az érdekképviseleti fórum jogosult intézkedéseket kezdeményezni a fenntartónál, a gyermekvédelmi gyámnál, a gyermekjogi képviselőnél és más hatáskörrel rendelkező szervnél. Mindezek mellett az érdekképviseleti fórum az intézmény vezetőjénél véleményt nyilváníthat a gyermeket, fiatal felnőttet érintő ügyekben, valamint javaslatot tehet az intézmény szolgáltatásainak működtetésére és az ebből származó bevételek felhasználására. Az érdekképviseleti fórum egyetértési jogot gyakorol a házirend jóváhagyásánál.

**b. Panaszjog gyakorlása azoknál a szolgáltatásoknál, ahol nem kell érdekképviseleti fórumot létrehozni:**

- E szolgáltatások esetén a **panaszjogot az általános szabályok szerint** lehet **gyakorolni,** azaz az intézményvezetőnél lehet panasszal élni. Ha 15 napon belül nem érkezik válasz az

intézményvezetőtől, vagy a válasszal a panasztevő nem ért egyet, a fenntartóhoz, illetve a gyermekjogi képviselőhöz lehet fordulni.

- A szolgáltatás jellegéből adódóan mentesül az érdekképviseleti fórum létrehozatalának kötelezettsége alól a gyermekjóléti szolgáltatás, a klasszikus bölcsőde kivételével a többi bölcsődei ellátási forma, a Biztos Kezdet Gyerekház és a tanoda.

**A gyermekönkormányzat**

- A bentlakásos gyermekintézményben a gyermekek több mint 50%-a által megválasztott **gyermekönkormányzat** működhet.
- A gyermekönkormányzat véleményt nyilváníthat az intézmény vezetőjénél az intézmény működésével és a gyermekekkel kapcsolatos valamennyi kérdésben, amit az intézmény vezetőjének figyelembe kell venni.

### 5.5.5. A gyermekek érdekeinek védelme az egyes eljárásokban

Az eljárásjogi szabályozás kiemelten kezeli a gyermekek védelmét különösen a meghallgatásuk, a megfelelő képviseletük és a tekintetükben irányadó határidők tekintetében. Az utóbbi években egyre több intézkedés született a **gyermekbarát igazságszolgáltatás** megteremtése érdekében, ilyen például a gyermekek számára nyugodt, biztonságos légkört biztosító gyermekbarát kihallgató szobák létrehozása.

**a. A gyermekek érdekeinek védelme a gyámhatósági eljárásban**

- A közigazgatási hatósági eljárásban, és azon belül **a gyámhatósági eljárásban a gyermek védelmét szolgálja,** hogy személyes nyilatkozattételre (megjelenésre) csak akkor hívható fel, ha az a saját érdekét szolgálja és a nyilatkozatától várható bizonyíték más módon nem pótolható.
- Szintén garanciális rendelkezés, hogy a gyámhatóság a gyermeket az őt érintő kérdésekben nem csak közvetlenül, hanem szakértő (jellemzően pszichológus, pszichiáter útján) is meghallgathatja.

  A gyámhatóság nem mellőzheti a közvetlen meghallgatást, ha azt az ítélőképessége birtokában lévő gyermek maga kéri. A gyámhatóság a gyermeket törvényes képviselője, illetve egyéb érdekelt jelenléte nélkül is meghallgathatja. Lehetőség van arra is, hogy a meghallgatásra ne a hatóság hivatalos helyiségében kerüljön sor.
- A gyermeket védi az a rendelkezés is, hogy a gyermek bántalmazása, súlyos elhanyagolása vagy egyéb más súlyos veszélyeztető ok felmerülése esetén a gyámhatóság erre irányuló külön kérelem hiányában is zártan kezeli a gyermek adatait, azaz azok nem válnak megismerhetővé.

**b. A bántalmazott gyermek meghallgatását érintő legfrissebb jogszabály-módosítás**

A gyermekek számára a legnagyobb traumát az jelenti, ha áldozatként büntetőügyben kerül sor többszöri, esetleg nem is kompetens személy általi kihallgatásukra, amely által többször kényszerülnek átélni a velük történteket. Ebből a szempontból is kiemelkedő jelentősége van annak, hogy a gyermekvédelmi törvény 2019. január 1-jétől a területi gyermekvédelmi szakszolgálat lehetséges feladatai között nevesíti az **elhanyagolt és bántalmazott, közülük is elsősorban a szexuálisan bántalmazott gyermekek** vizsgálatát, terápiáját és **meghallgatásának elősegítését végző szolgáltatást**. A szolgáltatás lényege, hogy a gyermek meghallgatására csak egy ízben kerüljön sor szakember (pszichológus, pszichiáter) útján, és az e módon rögzített vallomást fogadják el az igazságügyi szervek is. Ez ma még Magyarországon messze nem általánosan elfogadott, de az első, a fentiekben bemutatott ún. Barnahus-modellen alapuló szolgáltatás már működik Szombathelyen, és a fővárosban is elérhető ez a szolgáltatás.

***Forgatókönyvi utasítások az 5. fejezet e-learning felületre történő adaptációhoz***

**5.4.10. alfejezet ajánlott tartalmai:**
Elágazás, a következő dokumentum elolvasása nem kötelező, csak ajánlott. A módszertani útmutató teljes szövege elolvasható a mellékelt linken. https://szocialisportal.hu/wp-content/uploads/2017/08/MODSZERTANI_UTMUTATO.pdf

Elágazás, a következő dokumentum elolvasása nem kötelező, csak ajánlott. A módszertani útmutató teljes szövege elolvasható a mellékelt linken.
https://www.tamogatoweb.hu/letoltes2018/gyermekbantalmazas_2018_05_11.pdf

**Az 5. fejezet önellenőrző kérdései**

A bentlakásos szociális intézményekben a fogyatékos személyek, pszichiátriai betegek, szenvedélybetegek által tanúsított veszélyeztető magatartásra vonatkozóan

a) nincs szabályozás
b) az intézmény maga alakítja a szabályokat
c) a szabályokat Büntető Törvénykönyv tartalmazza
**d) az általános szabályokat az egészségügyről szóló törvény tartalmazza, a szociális törvény a szociális intézményekre vonatkozó speciális szabályokat határozza meg**

A gyermekjogi képviselőnek feladata

**a) elsődlegesen a családjukból kiemelt, gyermekvédelmi gondoskodásban részesülő gyermekek jogainak védelme, és az azok érvényesítésében való segítségnyújtás**
b) a gyermeket meggyőzni a helyes magatartási formákról
c) hatósági intézkedéseket foganatosítani
d) a gyermek panaszait meghallgatni és megnyugtatni őt

## Felhasznált irodalom


1. Mattenheim Gréta (szerk.): Kommentár a gyermekvédelmi törvényhez. Wolters Kluwer, Budapest, 2017,

2. Prof. Dr. Torma András: Gyermekvédelem és gyámügyi igazgatás (In: Közigazgatási Jog Különös Rész IV. Humán igazgatás), Egyetemi jegyzet, Bíbor Kiadó Miskolc, 1998.

3. Halmai Gábor-Tóth Gábor A.: Emberi jogok,Osiris Kiadó, 2008

4. dr. Katonáné dr. Pehr Erika – dr. Herczog Mária (szerk.): A gyermekvédelem nagy kézikönyve. CompLex Kiadó, Budapest, 2011

5. Csák Andrea, Ecsédi Orsolya, Füzi-Rozsnyai Krisztina, Hoffman István, Izsa Szabolcs, Lakatos Hedvig, Pánczél Áron, Tóth Zsófia: Nagykommentár a szociális törvényhez, Wolters Kluwer, Budapest, 2016.

6. Szociálpolitikai Szemle 2018 • IV. ÉVFOLYAM 3-4. SZÁM, Horváth Éva: Ellátotti jogok a szociális alapszolgáltatásokban 207.oldal, Lőrincz Jánosné: Ellátotti jogok a bentlakásos intézményekben 211. oldal, SZOSZAK.EU Nonprofit Kft.

7. Hoffman István: Néhány gondolat az önkormányzati segélyezési rendszer átalakításának egyes kérdéseiről. Jegyző és Közigazgatás XVII. évf. (2015)

8. Hoffman István: Önkormányzati közszolgáltatások szervezése és igazgatása. ELTE Eötvös, Budapest, 2009

9. Nagy Marianna – Hoffman István (szerk.): A Magyarország helyi önkormányzatairól szóló törvény magyarázata. HVG–ORAC, Budapest, 2014